

34429

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL ALANLARDA MEKAN ORGANİZASYONU
VE BEYAZIT ÇEVRESİNİN İRDELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

H. Sanem ÇINAR

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

(Peyzaj Mimarlığı Programı)

Danışman : Doç.Dr.Yalçın ÖZGEN

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMAN TAYYİN MERKEZİ**

HAZİRAN - 1994

ÖNSÖZ

"Kentsel Alanlarda Mekân Organizasyonu ve Beyazıt Çevresinin İrdelenmesi" konulu bu çalışma, İ.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Yüksek Lisans Programına bağlı olarak, İ.Ü.Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Peyzaj Plânlama ve Tasarım Anabilim Dalı'nda hazırlanmıştır.

Çalışma konusu olarak Beyazıt çevresinin seçilmesinde, bu alanın İstanbul Metropolü'nün geçmiş ve bugündeki önemi ile mekân organizasyonu açısından irdelenmesinin gerekliliği, etken olmuştur. Bu çalışmada, tarihi ve kültürel açıdan büyük önem taşıyan, Beyazıt çevresinin, güncel mekân organizasyonunun incelenmesi ve tarihi niteliklerini koruyarak, çağdaş işlevler kazandırılmasına ilişkin öneriler getirilmesi amaçlanmıştır. Avrupa ülkelerinde, antik devirlerden günümüze değin geçen süreç içerisinde, çağdaş ulus olabilmek için kültürel miraslarını tahrip etmek yerine, koruyarak sürekliliğini sağlamak düşüncesi gelenekselleşmiştir. Yurdumuzda ise, tartışılır çağdaşlaşma anlayışının, geleneksel kültürümüzün bazı önemli özelliklerini yok ederek gerçekleştirilmesi, Beyazıt çevresi gibi kültürel ve tarihi açıdan önem taşıyan kentsel alanların, mekân organizasyonlarının irdelenmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu konuda değerli bilgi ve düşünceleriyle çalışmalarına yön veren Sayın Hocam, Doç.Dr.Yalçın ÖZGEN'e, yakın ilgi ve yardımlarını gördüğüm Sayın Doç.Dr.Mehmet TUNBİŞ, Sayın Doç.Dr.İlhan ALTAN ve Sayın Doç.Dr.Yalçın ÖNAL ile çalışmamın değişik aşamalarında değerli düşünceleri ve yardımlarıyla bana destek olan Sayın Yrd.Doç.Dr.Hakan ALTINÇEKİÇ'e en derin saygı ve şükranlarımı sunarım.

Ayrıca, araştırma alanına ait tarihi bilgileri edinmemde katkısı olan Sayın Turan TÜRMENOĞLU'na, çeşitli yardımlarından ötürü Sevgili Arkadaşım Araş.Gör.İ.Müge ÖZGÜÇ'e ve yaşamımın her döneminde olduğu gibi bu aşamasında da bana maddi, manevi destek veren Sevgili Ailem'e teşekkürü borç bilirim.

Bahçeköy İSTANBUL
Haziran-1994

H.Sanem ÇINAR

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No.</u>
ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZ VE ABSTRACT.....	IV
ŞEKİL, TABLO VE FOTOĞRAF LİSTESİ.....	V
I. GİRİŞ.....	1
I.1. Mekân Kavramı.....	1
I.1.1. Mekânı Oluşturan Ögeler ve Özellikleri.....	4
I.1.2. Mekân Kullanıcıları.....	8
I.1.3. Kullanıcılar Üzerinde Mekânın Psikolojik Etkileri.....	9
I.1.4. Mekân Algılaması.....	11
I.1.4.1. Mekân Algılamasında Etkili Olan Faktörler.....	12
I.1.4.1.1. Duyu Organları ve Duyumlar.....	12
I.1.4.1.2. Renk.....	14
I.1.4.1.3. Işık.....	16
I.1.4.1.4. Zaman.....	17
I.2. Kentsel Mekân Kavramı.....	19
I.2.1. Kentsel Mekân Türleri.....	21
I.2.2. Kentsel Mekâna İlişkin Sorunlar.....	22
I.2.3. Kentsel Mekânları Düzenleyici İlkeler.....	23
I.3. Mekân Organizasyonu.....	25
II. MATERYAL VE METOD.....	29
III. BULGULAR.....	31
III.1. Araştırma Alanının konumu.....	31
III.2. Tarihsel Süreç İçerisinde Araştırma Alanı.....	31
III.2.1. Kapalıçarşı.....	39

III

III.2.2. Sahafklar arşısı.....	41
III.2.3. ınaraltı.....	43
III.2.4. Beyazıt Camii.....	44
III.2.5. Beyazıt Devlet Kütüphanesi.....	45
III.2.6. Bakırcılar arşısı.....	46
III.2.7. Beyazıt (Hürriyet) Meydanı.....	46
III.2.8. Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi.....	48
III.2.9. İstanbul Üniversitesi.....	48
III.2.10. Beyazıt Kulesi.....	49
III.3. Ulaşım Durumu.....	50
III.3.1. Taşıt Trafığı.....	50
III.3.2. Yaya Trafığı.....	52
III.4. Araştırma Alanında Mekân Oluşturan Ögeler ve Özellikleri.....	52
III.5. Araştırma Alanınının Mekân Organizasyonu.....	62
IV. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	67
V. ÖZET.....	72
SUMMARY.....	73
VI. KAYNAKLAR.....	74
VII. EKLER.....	78
VIII. ÖZGEÇMİŞ.....	82

ÖZ

Günümüzde sürekli değişen, sosyal, ekonomik ve teknolojik koşullar nedeniyle, kentsel mekânların görünümü gittikçe bozulmaktadır. Ayrıca her geçen gün ortaya çıkan yeniliklerle, bir kültürden başkasına geçiş ve genellikle ilgisiz kalınması sonucu, yakın tarihimizin kültürünü yansıtan kentsel mekânların da yabancılaşması sorunu ile karşılaşmaktadır.

İstanbul Metropolü'nde, tarihi yarımada içerisinde yer alan Beyazıt çevresi de bu olumsuzlukları yaşayan bir kentsel mekân olarak tarihi, doğal ve kültürel değerleri korunarak, kazandırılacak çağdaş fonksiyonlarla, turizm ve rekreasyon alanı olarak düzenlenmelidir.

ABSTRACT

Nowadays, due to rapid and continuous changing of the social, economical and technological conditions of the cities, urban settings and their environment are effected negatively. Especially, special parts of the cities, where reflect the historical cultures of the nations are mainly effected areas by intermixing of different cultures, insufficient interest of citizen and changing life style.

Beyazıt and its environment being an examples under these disadvantages in the historical peninsula of the metropolis, İstanbul should be planned as a touristic and recreational area taking into consideration its historical, natural and cultural values.

ŞEKİL, TABLO VE FOTOĞRAF LİSTESİ

	<u>Sayfa No.</u>
Şekil 1 : Mekânı oluşturan sınırlayıcı yüzeyler.....	4
Şekil 2 : Dış mekânlarda mekânı oluşturan sınırlayıcı yüzeyler.	5
Şekil 3 : Araştırma alanının konumu.....	32
Şekil 4 : Beyazıt çevresinin yüzyıllara bağlı gelişimi.....	34
Şekil 5. Beyazıt çevresinin Türk dönemindeki durumu.....	35
Şekil 6 : Beyazıt çevresinin bugünkü durumu.....	38
Şekil 7 : Beyazıt Meydanı ve çevresi düzenleme plânı ve perspektivi.....	40
Şekil 8 : Araştırma alanının ulaşım durumu.....	51
Şekil 9 : Araştırma alanının güncel durumunun irdelenmesi.....	81/1
Tablo 1 : Mekân sınırlayıcı yüzeylere bağlı olarak mekân çeşitleri.....	6
Tablo 2 : Tarihi çevre koruma süreci aşamalarına kullanıcıların katılma şekli ve katılma araçları.....	70
Fotoğraf 1 : Vavassore'nin XV. yüzyıl sonlarına ait Türk Döneminde Beyazıt çevresini gösteren gravürü.....	80/1
Fotoğraf 2 : XX. yüzyılın ilk yarısında Beyazıt Kulesi'nden araştırma alanına bakış.....	80/1
Fotoğraf 3 : 1965 yılında Dişçilik Okulu.....	80/2
Fotoğraf 4 : XIX. yüzyıl başlarında Kapalıçarşı.....	80/2
Fotoğraf 5 : XX. yüzyıl başlarında Sahaflar Çarşısı.....	80/3
Fotoğraf 6 : 1954 yılında Beyazıt Camii'nin görünümü.....	80/4
Fotoğraf 7 : XX. yüzyıl başlarında Beyazıt Camii avlusu.....	80/5
Fotoğraf 8 : 1839'da Beyazıt camii ve Serasker giriş kapısı...	80/6
Fotoğraf 9 : 1939'da Beyazıt Meydanı'nın durumu.....	80/7
Fotoğraf 10 : 1906 yılında bugünkü İstanbul Üniversitesi bahçesinin görünümü.....	80/7

Fotoğraf 11 : Araştırma alanının güney cephesinden çekilen ob- lik hava fotoğrafı.....	80/8
Fotoğraf 12 : Yeniçeriler Caddesi boyunca uzanan ticari yapılar	80/9
Fotoğraf 13 : Yeniçeriler Caddesi'nden Beyazıt meydanı'na giriş	80/9
Fotoğraf 14 : Beyazıt Camii güneyinde yer alan kısım.....	80/10
Fotoğraf 15 : Beyazıt Camii güneyinde otopark kullanımında olan alan.....	80/10
Fotoğraf 16 : Kapalıçarşı'nın "Beyazıt Kapısı" önündeki küçük meydan.....	80/11
Fotoğraf 17 : Yoğun bir yaya trafiğinin gözleendiği Çadırcılar Caddesi.....	80/11
Fotoğraf 18 : Sahafklar Çarşısı içinde yer alan avlu.....	80/12
Fotoğraf 19 : Sahafklar Çarşısı'nın Çınaraltı'na açılan dar ke- merli kapısı.....	80/12
Fotoğraf 20 : Çınaraltı'ndaki çay bahçesi.....	80/13
Fotoğraf 21 : Beyazıt Camii minaresi'nden Çınaraltı'nın görünümü	80/13
Fotoğraf 22 : Beyazıt Camii avlusu.....	80/14
Fotoğraf 23 : Bakırcılar Caddesi üzerinde yer alan satıcı tezgâh- ları.....	80/14
Fotoğraf 24 : Beyazıt Camii Minaresi'nden araştırma alanına bakış	80/15
Fotoğraf 25 : Beyazıt Devlet Kütüphanesi önünden Beyazıt Meyda- nı'nın görünümü.....	80/16
Fotoğraf 26 : Beyazıt Meydanı'nın genel görünümü.....	80/17
Fotoğraf 27 : Beyazıt Meydanı'ndan İstanbul Üniversitesi giriş kapısına bakış.....	80/18
Fotoğraf 28 : Beyazıt Kulesi'nden araştırma alanının genel gö- rünüümü.....	80/18
Fotoğraf 29 : Beyazıt Kulesi'nden İstanbul Üniversitesi bahçe- sinin genel görünümü.....	80/19
Fotoğraf 30 : Landmark niteliğindeki Beyazıt Kulesi.....	80/19

I. GİRİŞ

Yurdumuzda, özellikle hızla gelişen kentlerde, kentsel mekânların tasarımına gereken önem verilememektedir. Oysa kentler, yalnızca insanların barınma gereksinimlerini karşılayan yapılardan oluşmazlar. Kent alanı üç boyutlu olmasına karşın, kentsel mekân içerdiği beşeri eylemler ile (ekonomik, sosyal, kültürel, dinsel, siyasal, eğitim, vb.) çok boyutlu bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla kentsel mekân, yapılardan oluşan, kentlilerin algıladığı ve tüm kentsel olayların ilişkilendiği bir bütündür. Kentlerde de insanlara daha iyi yaşam koşullarını sağlayabilmek ve beşeri eylemleri düzenleyebilmek için kentsel mekân organizasyonu önem kazanmaktadır.

Günümüzde sürekli değişen sosyal, ekonomik ve teknolojik koşullar nedeniyle, kentsel mekânların görünümünü gittikçe bozulmaktadır. Ayrıca hergeçen gün ortaya çıkan yeniliklerle, bir kültürden başkasına geçiş ve genellikle ilgisiz kalınması sonucu yakın tarihimizin kültürünü yansıtan kentsel mekânların da yabancılaşması sorunu ile karşılaşmaktadır. Çevresel değişiklikler içinde bulunan yaşam dekorunun, zaman-mekân içerisinde, kendi kendine sadakatının azalması, kısacası dünden bugüne ve yarına farklılaşması, belirgin bir şekilde görülmektedir. Özellikle İstanbul Metropolü, eski doku ve fizyonomisini tüm olarak ortadan kaldırmaya yönelik bir değişikliğe sahne olmaktadır.

Metropoliten İstanbul kenti ve tarihi yarımada içerisinde yer alan Beyazıt çevresinin, tarihi, kültürel ve doğal değerlerinin korunması ve yaşayan bir kentsel mekân olarak, gelecekteki gelişiminin tarihi ve kültürel yönden varolan potansiyelini olumlu yönde etkileyecek bir biçimde, turizm ve rekreasyon alanı olarak insanların yararına sunulması zorunludur. Bunun gerçekleştirilebilmesi için de, Beyazıt çevresinin mekân organizasyonu açısından irdelenmesi gerekmektedir.

I.1. Mekân Kavramı

Peyzaj Mimarlığı, Mimarlık, Şehircilik disiplinleri gibi mekânla çok yakından ilgili bir meslek dalıdır. Bu disiplinde de amaç, diğer mi-

marlıkla ilgili konularda olduğu gibi, doğal ve yapay elemanları beceri ile kullanarak, mekân ve mekânlar oluşturma, öncelikle de doğayı koruma ve doğa ile yapay elemanları bağdaştırma çabaları olmaktadır.

Peyzaj Mimarlığı çalışmalarının temelini oluşturan ve bir toplumun kültürel beldesi olan mekânın başarılı olarak oluşturulabilmesi için, bu konunun üzerinde önemle durmak gerekmektedir. Bu amaçla da öncelikle mekân kavramları üzerinde durulması uygun olacaktır.

Mekân çok karmaşık bir kavram olduğundan, bugüne kadar çok çeşitli tanımlamaları yapılmıştır.

JOEDICKE (1968), algılanabilecek sınırlayıcı öğelerin yokluğu sözkonusu olduğunda, mekânın yerini boşluk ve buna karşı sınırlayıcı öğelerin aralıkları algılanamayacakları kadar küçükse, mekânın yerini cisimin aldığını, dolayısıyla boşluk ve cisimin, mekân kavramının üst ve alt sınırları olarak düşünebileceğini söylemektedir.

ÇUBUK (1980)'a göre çok geniş anlamı içinde mekân sözcüğü; tüm nesnelere çevreleyen ve kapsayan, belirlenmemiş veya sınırlandırılmamış bir yaygınlığı anlatır. Nesnelere içinde ve dışında olan bu yaygınlık, özellikle coğrafyanın tanımını yaptığı taş, hava, su gibi somut olan bir mekânı belirtmektedir.

Mekânın tanımladığımız doğal özellikleri dışında ona insanların kazandırdığı karakteristikler de (mimari mekân, kentsel mekân özellikleri gibi) vardır. İnsan-mekân ilişkilerinden doğan çeşitli tip ve boyutlardaki mekânsal gereksinimler, beşeri yerleşmelerin fiziksel büyüklüğü içinde somut mekânı biçimlendirmektedir.

Yine ÇUBUK (1982), çevrenin insan ve toplum kültürü tarafından algılanan, yaşama dönüştürülen görünümünü, mekân olarak nitelendirmektedir.

Mekân denince, sadece dört duvarla çevrili fiziksel ortamı anlamının yetersizliğine değinmekte yarar vardır. Mekânı soyut bir şekilde anlamak, somut örnekleri daha kolaylıkla kavramak bakımından zorunludur. Örneğin, uydular sisteminin mekân düzenine sahip olduğu bilinmektedir. Bir başka deyimle, dünyamızda içinde bulunduğu uzay boşluğu, bir mekândır. Buradan şöyle bir somut örnekleme ile mekân tanımına biraz daha açıklık kazandırabiliriz :

Her yönde sonsuzluğa giden bir düzlemde yürüdüğümüzü varsayalım, bu yürüyüşte bir A noktasında ve t anında bir koku duymuş olsak, ya da bir ışık yanıp sönsün veya bunlara benzer bir olay algılasak, işte o söz konusu A noktası ve t anından sonrası, bir başka mekâna geçiştir (GÜREL 1970).

Mekân tanımları genelde fizik kuramlarına bağlı olarak yapılmaktadır. Newton mutlak bir mekân uzayın varolduğunu söylemekte ve onu varlık olarak kabul etmektedir. Leibniz ise, mutlak bir mekân varlığını kabul etmekte, kavramsallığını savunmakta ve mekânı bir varlık değil, ilinti olarak belirtmektedir. Buna göre, varlıkların birbirine göre olan konumlarının (topolojik durumlarının) oluşturduğu ilintiler bütünü mekânı meydana getirmektedir. Bu varlıkların ortadan kalkması ile mekân da ortadan kalkmaktadır. Bizim günlük yaşantımızda algıladığımız mekân ise üç boyutlu coğrafik mekândır (TEKELİ, 1973).

ALTAN (1992), mekân kavramını daha iyi anlayabilmek için, kendimizi üç farklı ortamda bulunduğumuzu kabul ederek, bir gözlem yapılmasının doğru olacağını önermektedir. Birincisinde, her yönde açık, göz alabilirdiğine uzanan, sonsuz görünen bir doğanın ortasında, ikincisinde kısmen ağaç, kısmen de değişik yükseklikte çalılarla kuşatılmış bir ortamda, üçüncüsünde de ağaç gövdelerinin çok sık olduğu bir ormanda bulunduğu düşünülmektedir. Bunların içinde, ağaç ve çalılarla çevrelenmiş olan ikinci ortam mekân kavramının düşünülmesini sağlayacaktır.

KONUK (1979), tarafından da mekânın, çevrenin bir parçası olarak yapıların oluşturduğu bir birim olarak, insanların yaşadığı ya da algılandığı tüm eylemlerin geçtiği üç boyutlu alan olarak ve zamansal içeriği de taşıyan (dördüncü boyut) birimler olarak olduğu belirtilmektedir.

Buradan da anlaşıldığı gibi mekânı tanımlarken, fizik ve sosyal mekân bütününe, içiçe girmiş, birlikte çalışan bir sistem olarak bakılmalıdır. Fiziksel mekân, bir bütün olarak maddenin yayılımı olduğuna göre, bu boşluğa ve içinde bulunmamıza bağlıdır. Sosyal mekân, kendisini çevreleyen fizik mekân içinde, kişinin bu mekân ve kullanıcıları ile girdiği ilişkilerin tümüdür. Fizik mekândan kesin farklılıklar gösteren ama onsuz da var olmayan mekândır.

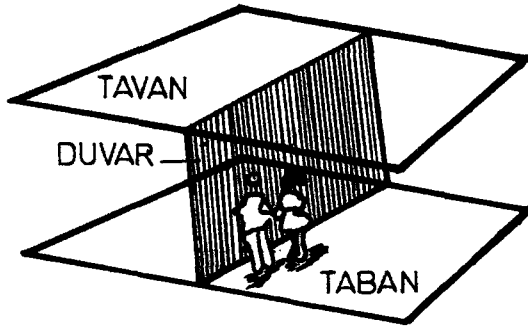
Zaman süreci içerisinde gelişmiş, farklı çeşitlemeleriyle büyük boyutlara ulaşan mekân, insanı çevreden belli ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli alan ya da boşluk niteliğindedir. Mekân temel olarak bir cisim ve onu hissedene bir kişi arasındaki ilişki sonucu oluşur. Yani mekân kavramından söz edebilmemiz için bir algılayıcının da var olması gerekmektedir.

Nitekim ALTAN (1992) da, mekânların başarılı bir niteliğe, ruha kavuşmasında, malzeme, biçim, doku, renk, ışık, gölge gibi tasarım öğelerinin önemini vurgulamasının yanı sıra, mekânların insanın fiziksel ölçülerine uygun, duyu organlarına cevap veren ve aynı zamanda alışkanlıklarına, tepkilerine, içgüdülerine uygun olarak düşünülmesi gerektiğini belirterek, mekân ve kullanıcı ilişkisini vurgulamaktadır.

I.1.1. Mekânı Oluşturan Öğeler ve Özellikleri

Mekânı ortaya koyan, belirginleştiren mekân sınırlayıcılarıdır. Kimi zaman yeryüzü, gökyüzü, çalılar, ağaçlar, yerörtücüleri, çiçekler, kimi zaman duvarlar, tavanlar, kirişler, kolonlar, banketler, kimi zaman da bunların kombinasyonları, alanı sınırlandırarak mekânın tanımlanmasına katkıda bulunurlar.

Mekânı oluşturan öğeler Şekil 1'de de görüldüğü gibi, sınırlayıcı yüzeyler adı altında tavan, taban, düşey yüzeyler olarak üçe ayrılmaktadır (TUNBİŞ, 1987).



Şekil 1. Mekânı oluşturan sınırlayıcı yüzeyler.

Tavan yüzeyini, doğal bir ortamda ağaç dalları, tepetacı oluştururken, mimari ortamda, yapıların üst sınırları saçaklar, çatılar belirlemektedir. İster doğal, ister mimari mekânda olsun, ayaklarımızın altında yer alan bir de yatay düzlem vardır. İnsanın birebir ilişki kurduğu, kendisine en yakın görüş alanı içine giren bu yüzey,

taban yüzeydir. Diğer mekân elemanlarına destek sağlayarak, mekânın biçimini kazanmasına yarayan birleştirici bir öğedir. Düşey yüzey ise, mekânı yere dik olarak belirleyen, oluşturulması ve denetlenmesi en kolay yüzey olarak tanımlanmaktadır. Doğal mekânlarda yeşil doku ile oluşturulurken, mimari mekânlarda sert yüzeylerle (duvar, yapı gibi) oluşturulur (Şekil 2).



Şekil 2. Dış mekânlarda mekânı oluşturan sınırlayıcı yüzeyler.

Mekân sınırlayıcılarının biçimlenişine göre, mekânın geometrisi oluşur. Mekânı sınırlayan öğelerin, niteliği, birbirleriyle olan ilişkileri, mekânın geometrisinde ve algılanmasında rol oynayarak, değişik mekân tiplerinin ortaya çıkmasını sağlar. Mekânları oluştukları sınırlayıcılar açısından ele aldığımızda;

DOĞAL MEKÂN; doğal elemanları ile (yeryüzü, gökyüzü, ufuk....),

YAPAY MEKÂN; yapay elemanları ile (duvar, tavan, giriş, kolon....),

KARMA MEKÂN; doğal ve yapay elemanları ile, olarak üçe ayırırız (ALTAN, 1992).

Ayrıca mekân sınırlayıcı yüzeylere bağlı olarak da mekânlar çeşitlilik gösterir (Tablo 1).

Mekânları, sınırlayan elemanların doğal ve yapay malzemelerden meydana gelişine göre de yumuşak ve sert mekânlar diye ikiye ayırabiliriz.

Yumuşak mekân, kendisini belirleyen yapay elemanlarla birlikte doğal elemanların da oluşturduğu bir mekân tipidir. Bu tür mekânlar, içinde bulunan kişiyi rahatlatmakta, mekânı yumuşatmakta, böylece bütünlüğü olan bir estetiklik sağlamaktadır. Tamamen yapay elemanlardan oluşan mekânlar ise, sert mekânlardır. Bu mekânlar da yapaylığın getirdiği soğukluk ve disipline sokma hissi hakimdir.

Sınırlamanın az ya da çok oluşu ile de mekânlar, serbest ve kapalı diye 2'ye ayrılır (ÇAKMAKLI, 1992).

	MEKAN TÜRÜ		MEKAN ETKİSİ
ÇEVRELENERİ ELEMANLARIN NİTELİĞİ	YUMUŞAK MEKAN		DOĞAYA YAKINLIK BÜTÜNLÜK MEVSİMİ ALGILAMA RAHATLIK
	SERT MEKAN		STRÜKTÜR HİSSİ KORUNMA / GİZLENME DİSİPLİN ETKİNLİK POTANSİYELİ
ÇEVRELENERİ DÜZENİ	SERBEST MEKAN		MEKAN ALGISINDA BELİRSİZLİK ÖZGÜRLÜK GENİŞ BAKIŞ AÇISI
	KAPALI MEKAN		MEKAN ALGISINDA NETLİK KOLAY DENETİM SOSYAL ETKİNLİĞE UYGUNLUK
BİÇİM KARAKTERİ	NEGATİF MEKAN		BİÇİM ALGISINDA BELİRSİZLİK İŞLEVSEL RAHATSIZLIK GÖRSEL RAHATSIZLIK
	POZİTİF MEKAN		BÜTÜNLÜK / KUSATILMISLIK RAHATLIK İŞLEVSEL UYGUNLUK
AKTİVİTE KARAKTERİ	DURAĞAN MEKAN		OTURMA / DİNLENME / VB. MEKAN ALGISINDA NETLİK BÜTÜNLÜK
	DEVİNGEN MEKAN		SİRKÜLASYON CANLILIK İLGİNCİLİK
ÇEVRELENERİ ELEMANLARIN DÜZENİ	DÜZENLİ MEKAN		DİSİPLİN TEKDÜZELİK OLASILIĞI KARARLILIK
	DÜZENSİZ MEKAN		ÇEŞİTLİLİK / İLGİNCİLİK CANLILIK

Tablo1:Mekan sınırlayıcı yüzeylere bağlı olarak mekan çeşitleri.

Kaynak:ÇAKMAKLI,1992.

Sınırlamanın azlığından dolayı, mekânların tek başlarından çok, açıldıkları diğer mekânlarla birlikte algılandığı, kullanıcıya geniş bakış açısı sağlayan özgür mekânlar, serbest mekânları açıklar. Kapalı mekânlar ise, çevrelenmenin çok olduğu, güçlü bir mekân yaratımı olan, sosyal aktiviteleri içinde toplayan mekânlardır.

Sınırlamanın biçimlenmesi ile de mekânın farklı bir tiplmesi daha ortaya çıkmaktadır.

Biçimin her noktadan tam olarak algılanamadığı, işlevsel ve görsel yönden bazı rahatsızlıklar veren mekân, negatif mekân, mekânın her noktadan algılanabildiği, kullanıma uygun mekân ise pozitif mekândır. Pozitif mekânlar, insanların kullandıkları ve içinde kendilerini rahat hissetmelerini sağlayan, negatif mekânlar ise, kullanma eğilimi göstermedikleri ve görelili olarak da kendilerini rahatsız hissetmelerine yol açan mekânlardır. Bu nedenle de aralarında işlevsel açıdan önemli farklılık bulunmaktadır. Bir örnekle açıklayacak olursak; bir mimari eleman ya da yapı, tek başına bulunduğu bir heykel, anıt özelliği gösterir. Mimari eleman ya da yapının kendisi pozitif mekân olmasına karşın, çevresi negatif mekândır. Yani bu durum da kullanıcı da mekân duygusu oluşmamaktadır. Oysa mimari elemanların ve yapıların sayısı grup oluşturulacak şekilde arttırıldığında, dış mekân pozitif hale gelecektir (ASHIHARA, 1983).

Mekân sınırlayıcılarından taban yüzeyindeki harekete göre de mekân, dinamik ve durağan diye 2'ye ayrılır.

Dolaşımın olmadığı, dinlenme ve bütünlük etkisi oran, durağan mekânlardır. Dinamik mekânlar ise dolaşımı teşvik eden, koridor tipi çizgiselliği ve akıcılığı olan mekânlardır.

Sınırlayıcı elemanların yerleşim düzenine göre de mekânı düzenli ve düzensiz diye ayırabiliriz.

Elemanlarının belli bir düzen kaygısı içinde, birbirlerine dik açı oluşturacak şekilde, düzgün yerleşmesinden doğan, düzenli mekânlardır. Sınırlayıcı elemanların yerleşiminde, belli bir esasın gözetilmediği, organikliğin hakim olduğu, rastgele olmakla birlikte, kendi iç düzeninde tutarlılığa sahip yerleşim düzeni, düzensiz mekânları tanımlamaktadır (ÇAKMAKLI, 1992).

Mekân sınırlayıcılarının biçimlenişine göre, mekânın geometrisinin oluştuğunu daha önce belirtilmişti. Mekân geometrisini oluşturan mekân sınırlayıcıların yüzeylerinin, biçim, doku ve renkleri ile mekândaki donatı elemanları da mekânın niteliğini oluştururlar (KRIER, 1988). Ayrıca mekânı aydınlatan ışığın, yön ve niteliği de sınırları belirginleştirme ya da belirsizleştirme, biçim ve dokuyu vurgulama, bir özelliği gizleme ya da açığa çıkarma ile uzaklığı, küçültme ya da büyültme özellikleri, mekânın niteliğini oluşturmada diğer önemli bir faktördür. Yine mekânda bulunan insanların yaşam, biçim ve etkinliklerine olanak veren donatı elemanlarının nitelik, yoğunluk, görünümleri ve düzenlenişleri de mekânın niteliğinin oluşumunda etkindir.

I.1.2. Mekân Kullanıcıları

Mekân, onu oluşturan sınırlayıcı yüzeylerin yanı sıra, insan boyutunun da varolmasıyla gerçek bir anlam kazanmaktadır. Mekânların oluşturulma amaçları, kullanıcılara hizmet vermek olduğundan, mekân ile kullanıcı arasında önemli bir ilişki vardır. Mekânlar, kullanıcıların biraraya gelip, eylemlerde buldukları ve çevresiyle ilişki kurdukları yerlerdir. Bu nedenlerle, kullanıcıların tanımlanması, mekânın tanımlanmasına yardımcı olmaktadır. Bu kullanıcıları birincil, deneyimsel ve rastlantısal gruplar olarak ayırabiliriz (GÜR, 1985).

Birincil grup, bir ortak yaşam birliği içinde, yüzyüze fiziksel ilişkilerde, işbirliğinde ve ortak üretimde bulunan, yasalar tarafından da korunan gruplardır.

Deneyimsel grup, simgesel bir mekân içinde, yarı kamusal mekânlara sahip, statü ve sorumluluklara dayanan, ortak üretim deneyiminde bulunan kullanıcılarıdır.

Rastlantısal grup, birincil ve deneyimsel grupların bireylerinden, rastlantı sonucu biraraya gelenlerin oluşturduğu mekân kullanıcılarıdır. Rastlantısal grup kullanıcıları;

* Yönerge için birarada bulunan bilgi arayıcıları,

* Zevk için birarada bulunan eğlence-dinlenme arayıcıları,

* Seyahat, alış-veriş sırasında birlikte olan sınırlı zaman kullanıcıları

şeklinde sıralanmaktadır.

Mekân kullanıcıların, hiyerarşisi (bir olayı ortaya koyan veya izleyen şeklinde), rolleri (alıcı-satıcı gibi), statüsü (ekonomik ya da kültürel düzey gibi), yaş ve cinsiyeti gibi çeşitli özellikleri vardır. Ancak bunların gözönünde bulundurulması ile oluşturulan mekânlar, kullanıcıların fizyolojik, psikolojik ve toplumsal gereksinmelerini karşılayabilecektir.

Bu nedenle, mekânsal tasarımın amacı yalnızca göze hoş gelen şekiller, belirli işlevleri karşılayan biçimler, mekânlar yaratmak yerine duygusal etkilere sahip mekânlar da yaratmak olmalıdır (ÇAKMAKLI, 1992).

Sonuç olarak, kullanıcıların davranışları, mekânı biçimlendirdiği gibi yaratılan fiziksel çevrenin de kişinin davranışları üzerinde etkisi olduğunu belirterek, mekân ve kullanıcı arasındaki ilişkiyi vurgulayabiliriz.

I.1.3. Kullanıcılar Üzerinde Mekânın Psikolojik Etkileri

Kentlerde nüfus ve yapı yoğunlukları arttıkça, insanların ruhsal yönden karşılaştıkları baskılar da artmaktadır. Kent merkezinde büyük ve çok katlı yapıların oluşturduğu labirentler içinde, insanlar kendilerini ölçeğini kavrayamadıkları, dokusunu, rengini, kokusunu algılayamadıkları bir mekân içinde yalnız ve yabancı hissederler. İçinde rahatlıkla dolaşabilecekleri, dokunabilecekleri, kendi ölçüleri ile kıyaslama yapabilecekleri bir mekân dizisi algılamak isterler (AKDOĞAN, 1984).

Fonksiyon ve estetik yönünden değer ne olursa olsun, mekânların insan üzerindeki etkisi değişiktir. Hatta aynı mekân içerisinde bulunan insanların o mekândan etkilenmeleri ve bunun sonucunda gösterdikleri tepki de farklı olabilir. Bunun kullanıcıların yaş, cinsiyet, kültür-egitim düzeyi ve ait olduğu toplum gibi çeşitli özelliklere bağlı olarak değişmesinin yanısıra genel olarak kullanıcılar üzerinde mekânın psikolojik etkilerini aşağıdaki gibi açıklayabiliriz :

Bir mekândaki karışık kompozisyonlar, mantığa uygun olmayan karışıklıklar, farklı özelliklere sahip elemanlar topluluğu, kör edici ya da titreşim ışık, yırtıcı ahenksiz sesler, kullanıcı üzerinde **sinirsel bir gerilim** yaratabilir.

Mekânın, basit uygun bir düzende olması, yatayın egemenliği yumuşak, kavisli çizgiler ve sakin renklerden oluşmuş hacimler, yaygın ışık, dinlendirici ve sakinleştirici ses, kullanıcılarda rahatlık, huzur, **dinlenme hissi**ni doğurur.

Bir mekânda, bulunduğu yeri, yönü ve ölçeği belirleyici herhangi bir ögenin olmayışı, eğimli, kırık, kaygan ve tehlikeli yüzeyler, keskin, sivri ögeler, anormal göz kamaştırıcı veya aksine soluk renkler, gizli saklı ya da korunmasız açık alanların olması kullanıcıda **korku** uyandırır.

Yumuşak, akılcı ve duygulara hitap eden biçimler, sınırlamaların olmayışı, rastlantısal güzel objeler, parlak, aydınlık ve ani ışık, sıcak, parlak renkler, coşkun, şen, şakrak seslerle oluşturulmuş serbest mekânlar kullanıcı üzerinde **neşe** yaratırlar.

Küçük ve mütevazi ya da çok büyük ve gösterişli mekânlarda bulunan, dış dünyadan uzak olma, emniyet ve sükunet duyguları sağlayacak, yumuşak ve yaygın ışığın, sakın uzaklaştırıcı renklerin, farkında olmadan algılanacak düşük perdeli seslerin olması kullanıcıda **kendi başına olma** hissini uyandırır.

Birbirine dik yüzeylerin taş, beton, ahşap, çelik gibi katı materyallerin kullanıldığı, kuvvetli renkler, askeri müzik gibi dalgalar halinde derinden gelen sesler ile dinamik elemanların bulunduğu, yoğun kullanıma sahip mekânlar kullanıcıyı **hareketliliğe** teşvik ederler.

Bir mekânda insanı ezici ölçünün, kalıcı malzemelerin, beyaz ve yanı sıra soğuk renklerin, yaygın ışığın ve bu ortama uygun yüzeyin kullanıldığı, çoğunlukla da simetrik düzenin hakim olduğu kompozisyonlar, **saygı ve hayranlık** duygusu oluşturur.

Hareketi engelleyen, kullanıma uygun olmayan alanlar ve sınırlendiren tekstürler, mantıksız, kararsız düzenlemeler, çarpıcı renkler, akordsuz sesler, uygun olmayan ısı, nem ile hoş gitmeyen ışık kalitesi, kullanıcıda **hoşnutsuzluğa** yol açar.

Mekânın kullanımına uygun biçimler, dokular, renkler, semboller, sesler, ışıklar ve kokular, beklentilerin ve gereksinmelerin karşılanması, mekândaki elemanlar arasındaki bütünlük ve uyumlu bağlantılar kullanıcının mekândan **hoşnut** olmasını sağlar.

Mekân özelliklerinin ve bunların kullanıcıların psikolojik ve fizyolojik yönden davranışları üzerindeki etkilerinin incelenmesiyle çok farklı sonuçlar elde etmek olasıdır. Çeşitli kullanışlara uygun ideal mekân tiplerinin özelliklerinin belirlenmiş olması bunun çeşitliliğini ve sonsuzluğunu kanıtlamaktadır (ÖZTAN, 1969).

GÜR (1985)'de dış mekânın sosyal ağırlıklı niteliklerini güvenlik, fonksiyonellik, toplumsal ilişki, simge, doyum, eğiticilik olarak beş grupta toplamaktadır.

Mekân, kişiyi zararlı ve istenmeyen fiziksel (soğuk, güneş, v.b.) toplumsal ve psikolojik (gürültü, meraklı bakışlar, vb.) etmenlerden koruyarak, kişiye güvenli bir ortam yaratma özelliğine sahip olmalıdır. Kullanıcı, böyle bir ortamda kendini **güvenli** hissedecektir.

Bir mekân üzerinde geçmesi gereken eyleme olanak sağlayabilmesi için **fonksiyonellik** niteliği taşımalıdır. Aksi takdirde kullanıcılar, amacına uygun fonksiyon taşımayan mekânları, farklı fonksiyonlar için kullanma ya da tahrip etme davranışlarına yönelirler.

Aynı şekilde, mekân içinde oluşarak sosyal nitelikteki eylemlerin, fiziksel çevre, tasarım çalışmaları ile kombinasyonu gereklidir. Mekân içindeki donatı elemanlarının, niteliği ve düzenlenişi, mekânı oluşturan öğelerin mekân içinde yerleş düzeni, mekânın insanların fiziksel hareketliliğine etkileri, kullanıcıları o mekâna çektiği gibi mekândan kaçır- tan bir özelliğe de sahip olabilir.

Mekân, kullanıcılara formu, mimarisi, ışıklandırması gibi özellikleri ile kendisi hakkında bilgi veren, nitelikte olmalıdır. **Simgesellik**, kullanıcıları o mekâna çeken faktörlerden biridir.

Mekânın kullanıcıya verdiği, haz duygusu da önemlidir. Böylece kullanıcı, mekânın kendisine hizmet ettiğini ve ihtiyaçlarını karşıladığını algıladığı sürece, beğenisini sürdürecektir ve **doyum** hissi taşıyacaktır.

Mekânın taşımış olduğu kişilik onun **eğiticilik** özelliğini ortaya koymaktadır. Kullanıcı tarafından yapısı ve süreçleri rahatça anlaşılan mekânlar, kullanıcıya hem mekânı rahat ve bilinçli kullanma, hem de kendilerini tanıma olanağı verirler.

I.1.4. Mekân Algılaması

Mekân bütünü ile zamandan bağımsız, soyut bir matematiksel uzay olmasının yanı sıra, sosyal-kültürel-psikolojik değerlendirmelerden bağımsız yalnızca işlevsel veya algısal bir boyutta değildir. Mekânın belirlenmesinde insan algılamasının önemi büyüktür. İnsanlar mekân hakkında genellikle

algılayarak bilgi sahibi olurlar. Çevreden çeşitli uyarıcılar aracılığıyla bilgiler alıp, duyularla bunları fark edip onun ayırımını yapıp kavrarlar. Bu uyarıcı etkiler görsel algılama sonucu farkedilir, sonra bilgi haline gelerek uzun dönem hafızaya kaydedilirler (AYDINLI, 1992). Uyarım-algılama-idrak birbirlerinin peşisıra devreye girip, kişide belirli bir tutum ve davranışlar yoluyla, tepkiye yolaçarlar. Bunun sonucunda da mekân, algılanıp, idrak edilerek, anlam kazanır.

Mekânın algılanması, yalnızca alıcılarımızın verdiği bilgilerin değerlendirilmesine bağlı kalmayıp, bunlardan bazılarının filtre edilmesine ya da algı şiddetinin azaltılmasına bağlıdır. Duyu organlarımızla veri toplama işi, iradi bir fonksiyon olmamakla beraber, eğitim ve deneyimle öğrenilen bir beceridir. İnsanlar yetiştikleri kültürün etkisi altında mekân alıcılarını eğitimden geçirerek filtre etmeyi öğrenirler.

Tüm bu bilgilerin ışığı altında mekân algılamasını görme, işitme, koklama, dokunma, duyumlarının yardımı ile oluşan algılamalar ve anı kavramları, imgeler gibi algısal olmayan zihinsel bütünlüklerin karmaşık bir kombinasyonu şeklinde ortaya çıkan, deneyim olarak tanımlayabiliriz (ALTAN, 1992).

I.1.4.1. Mekân Algılamasında Etkili Olan Faktörler

Mekân algılaması, çeşitli duyu organlarının işlevlerini içeren karmaşık bir süreçtir. Bu karmaşık süreç içerisinde duyu organları algıladıkları uyarınları, mekân uyarınları ile birleştirerek, mekânın algılanmasını sağlarlar.

Mekân algılamasında etkili olan faktörlerin başında da duyu organları gelmesine karşın, ışık, renk ve zamanın da algılamadaki etkisini gözardı etmemek gerekir.

I.1.4.1.1. Duyu Organları ve Duyumlar

Duyu organları, algıladıkları uyarınları mekân uyarınlarıyla birleştirerek, mekân algılamasına büyük katkıda bulunurlar. Duyu organlarımızın tümü, bize yaşadığımız çevre ve mekânlar hakkında bilgi verirler.

Bir bireyde gördüklerimiz, onun hakkında işittiklerimize göre yorumlanır. Oysa, özellikle büyük kentlerdeki sosyal yaşam, işitmekten çok, gör-

me fırsatı vermektedir (MORVAL, 1985). Gerçekten de mekânların algılanmasında işitme, dokunma (temas), koklama duyuları önemli görevler almasına rağmen, ağırlıklı olarak görsel algılama ön plâna çıkmaktadır. Buna karşın bazı durumlarda da duyma, dokunma, koklama duyularının görme duyusundan daha öncelikli olabileceği gözardı edilmemelidir.

İşitilen bir sesi, kuş cıvıltılarını, hoş bir parfüm ya da sokaktaki çöp kokusunu, dokunarak farkedilen pürüzlü bir yüzeyi algılayabiliriz. Ama görme duyusu ile yapılan algılama, her zaman diğer duyulardan daha ağır basacaktır.

Algılama içinde duyu organlarının payı; görme % 70, işitme % 12.5, dokunma % 12.5, koku alma % 5 olarak dağıtılabilir. Bundan mekânsal algılamada görsel duyunun yeri tartışılmazdır, sonucunu çıkartabiliriz (GÜL, 1989).

Görsel algılamanın önemini şu örnekle açıklayabiliriz : İlk defa bulunduğumuz bir mekânda görsel olarak onu bütünde algılamaya çalışırız. Eğer benimsediğimiz bir alan ise, o zaman onu daha detaylı bir şekilde, (oturulacak bankın rengini, kaldırımın yüksekliğini, zeminin malzemesini, ağaçların türlerini) ayrıntılı bir şekilde görsel olarak algılarız.

Algılama nötr bir karakter göstermez. Gördüklerimizi daha önce karşılaştığımız ve zihnimizde, belleğimizde bulunan durumlarla karşılaştırırız (ALTAN, 1992).

Ses, işitilebilen fiziksel bir olaydır. Bu olay, insan üzerinde büyük bir uyarıcı etki yapar. Bilgi toplamada, göze nazaran gelişmiş olan kulaklarımızın, bir mekân alıcısı olduğunun bilincinde değilizdir. Çünkü işitme yoluyla algıladığımız mekânı, hemen görülen mekâna dönüştürürüz. Oysa işitilen mekân, görülen mekâna, derinlik ve yön vererek algılarımıza yardımcı olmaktadır.

Uzakta bulunan, hatta gözle görülemeyen nesnelere bile farkedip, tanımamızı sağlayan koku duyusunun mekânları tanımlamada, belirlemede önemi büyüktür. Parfüm kokusu, yemek kokusu, bahçelerin güzel kokuları, rutubet kokusu, mekân algılarımızla bütünleşen koku deneyimlerimizdir. Koku duyusu, yaşamımızda bazı yer ve zamanları belirlemede önemlidir (Öğrencilik yıllarında oturulan evin yıllar sonra hatırlanan nem kokusu gibi). Bir yerden geçerken algıladığımız koku mekân algısının sadece görsel deneyimler sonucu olmadığını gösterir (yakınından geçerken daha görmeden ekmeğin kokusundan algılamamız gibi).

Kimi yerde rastladığımız, "Lütfen Dokunmayınız" yazıları, sadece görmenin bizi tatmin etmediğini, algılamada dokunmanın da gerekli olduğunu, vurgulayan somut bir örnektir. Dokunmanın mekân algılamasında önemli bir yeri, mekânın nitelik ve kavranışı bakımından etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Üzerinde yürüdüğümüz malzemenin sert, yumuşak ya da pürüzlü olup olmadığı, yeni gördüğümüz malzemelerin ya da sergilenen eşyaların görsel niteliklerini dokunarak doğrulama isteği, dokunma duyusunun yüzeyleri ve dokuları algılamadaki büyük önemini göstermektedir.

Görme, işitme, koklama ve dokunma duyuları birbirinden bağımsız şekilde çalışmazlar. Zaman zaman birbirlerine ters düşmelerine karşın, genellikle koordineli bir çalışma içindedirler.

I.1.4.1.2. Renk

Mekân algılamasında önemli etkisi olan faktörlerden birisi de renktir. Renk, duygulara daha yakından ve etkili bir şekilde seslenen, bir heyecan ögesidir. Kompozisyonda diğer öğelere tepki göstermeyen insanlar bile, uygun renk düzenleri karşısında etkilenirler. Genellikle önce renk algılanıp bir yargıya varılır.

Renkler insanlar üzerinde yaratmış oldukları psikolojik etkilere göre sıcak renkler (kırmızı, sarı, turuncu) ve soğuk renkler (yeşil, mavi, mor) olarak iki gruba ayrılır (TUNBIŞ, 1980).

Değişik renklerin insan üzerinde psikolojik etkileri farklı olmakla beraber, sıcak renkler genellikle canlılık ve hareket, soğuk renkler ise, sükûnet, rahatlık ve dinlendirici etki yaparlar. Sıcak, koyu ve parlak renklerden oluşmuş yüzeyler, olduklarından yakında, soğuk, açık ve mat renklerle oluşmuş yüzeyler ise olduklarından uzakta imiş gibi algılanırlar.

İnsanlar üzerinde renklerin etkisi, kişinin psikolojik durumu, yaşı, kültür düzeyine göre değişmesinin yanısıra, ulusların farklı devirlerdeki yaşantıları da renk seçiminde kriter olmaktadır. Renk seçimi, mekân düzenlemesinde üzerinde bilgi ve özenle durulması gereken durumdur. Aksi takdirde kullanıcılar üzerindeki etkisinin, olumsuz olacağı kesindir. Herbir rengin insan üzerindeki etkisi değişik olmasına karşın renklerin genellikle insanlar üzerindeki psikolojik etkilerine ilişkin olarak şunları söyleyebiliriz :

Kırmızı; hareketlendirici, tahrik edici etki yapar. Kırmızı renk, uzun süre seyreden kişi üzerinde sinir gerginliğine yol açabilir. Heyecanı huzursuzluğu, mücadeleciliği ve canlılığı ifade eder.

Turuncu; kırmızı kadar dinamik etki yapmaz. Yaşama şevki, ferahlık verir, sıcak duygular uyandırır.

Sarı; Sevinç uyandıran renklerin başında gelmekle birlikte, sinir sistemini rahatlatıcı, fikir ve zekâsını geliştirici etki yapar.

Yeşil; Dinlendirici, gençleştirici, ümit verici etkisinin yanısıra dinsel, mistik bir anlam taşır.

Mavi; Sakinlik, mutluluk veren, inanma duygusu doğuran ve güçlendiren ayrıca düşünme yeteneğini arttıran bir renktir.

Mor; Sabit fikir ve hüzün etkisi yapan, düşünmeye sevk eden bir renktir. Çok geniş yüzeyler oluşturulması halinde korku ve pişmanlık hissi uyandırır (ÖZTAN, 1969).

Nötr renkler olarak tanımlanan beyaz, siyah ve gri de aşağıdaki ruhsal etkileri yaparlar :

Beyaz ; Temizlik, saflık ve zerafet vurgulayan bir renktir.

Siyah; Ciddiyeti, kararlılığı temsil etmesinin yanısıra, küçük yüzeyler halinde canlılık, büyük yüzeyler halinde ise endişe ve korku vericidir.

Gri; Olgunluk,temkinlilik ve rahatlık imajını verir.

Kullanıcıların, mekân elemanlarına olan uzaklıklarını algılamada da renkli yüzeylerin etkili olduğu saptanmıştır. Gerçekten de açık değerdeki renkli yüzeyler, koyu değerdeki renkli yüzeylerden ölçü bakımından daha büyük algılanmakta ve kullanıcının mekân öğelerine olan uzaklığı üzerinde etkili olmaktadır (KIRAN, 1992).

Ayrıca rengin algılanan etkinliği üzerinde, malzemenin yapısında var olan bir nitelik olan doku (pürüzlü yüzey, girinti ve çıkıntı) da etkili olmaktadır. Aynı renk ve aynı değerde iki yüzey, farklı doku karakterine sahip olduklarında, farklı renkte görünecek, ton farkı oluşacaktır (AYDINLI, 1994). Gerek rengin, gerekse dokunun görsel etkinliğinin azaltıp ya da artırılmasında ışık kaynağının(ışığın yoğunluğu, rengi, doğrultusu ve gölge gibi) etkisi de gözardı edilmemelidir.

Sonuç olarak renk, kişinin mekânı algılamasında önemli bir etkidir, demek doğru olacaktır.

I.1.4.1.3. Işık

İnsanlar çevrelerini, görsel algının temel koşulu olan aydınlığın olanaklı kıldığı oranda, görürler ve algılarlar (ÖZTÜRK, 1992).

Kentin geçmişini, kültürel birikimini yansıtan tarihi yapılar, çağdaş yapılar, günışığı altında tüm görkemleri ile görünürler. Gün ışığından yararlanma olanakları olmadığı zaman, kopkoyu bir karanlık içerisinde yokolan güzellikler, gündüz; canlılığı ve hareketliliği ile dikkat çekerken, gece; ürkütücü ve terk edilmiş izlenimi verirler.

Mekânların niteliği ve kavranışını dolayısıyla karakterini belirleyen değerleri algılayabilmek için ışığa ihtiyaç vardır. Işık denince, sadece güneş ışığı değil, ayışığı ve yapay ışıklandırma da anlaşılmalıdır. Güneş ışığı mekânın sınırlarını, yüzeylerin biçim, renk, doku gibi özelliklerini aynı derecede algılayabilmeyi sağlar. Ayışığı, renk farklılıklarını ortadan kaldırarak, biçimin tam değerini ortaya koyar. Yapay ışıklandırma ise, güneş ışığından, ayışığından da çok farklı etkiler yaratabilecek şekilde kullanılabilir. Işığın istenen yere ve yöne gelecek biçimde yerleştirilmesi, olanak dahilindedir. Dolayısıyla yapay ışıklandırma, gerek güneş, gerekse ayışığında olduğundan farklı görüntüler elde edilmesini olası kılar. Örneğin, yapıların dış görünüşleri gece ve gündüz farklı etkiler oluştururlar. Gün ışığında yapı yüzeyleri algılanırken, cephelerin yapay ışıklandırma ile aydınlatılmaması koşulunda da gece görünümünde, yalnızca aydınlatılmış pencere boşlukları ortaya çıkar (AYDINLI, 1992).

Kentsel mekânların gece algılanması, en iyi yapay ışıklandırma ile sağlanır. Sözkonusu mekânların aydınlatılması, insan topluluklarının geceleri gezdiği, toplantığı (çarşı, pazar, fuar, kordon, meydan, park, bahçe, vb.) ve gördüğü (saray, eski yapı ya da kent, sur, anıt, kule, tarihi köprü v.b.) yerlerin belirli ilkeler gözönünde bulundurularak aydınlatılmasını kapsamaktadır.

Örneğin, meydanlar çevresindeki yapıların mimarisine ve işlevlerine bağlı olarak aydınlatılır. Tarihi yapıların çevrelediği meydanlarda, meydana sınırlayan yapı yüzlerinin aydınlatılması mekânın doğru algılanmasına olumlu katkıda bulunacaktır (SİREL, 1992).

Alışveriş merkezlerinin ve çeşitli sosyal kuruluşların yakın çevresinde yer alan yaya alanlarında gerekli görsel konforu sağlamak ve ilgi çekici sıcak bir atmosfer yaratmak için yapay ışıklandırmadan yararlanılır. Bu alanlarda sıkıcılığı yok etmek için, düzgün yayılmış bir aydınlık yerine, alanın genişlediği yerlerde, çevredeki yapıların mimarisi de gözönünde tutularak, aydınlık düzeyi yüksek bölgeler oluşturulmalıdır (ÖZTÜRK, 1992).

Yeşil alanların aydınlatılmasında ise, ürkütücü olmayan güvenli ortamlar oluşturulması düşüncesinin yanısıra, buraların akşamları da ilgi çeken yerler şekline dönüştürülmesi gerçekleştirilmelidir.

Yine su düzeyinin altından aydınlatılmış havuzlarda, insanlar için etkileyici ve çekici bir ortam niteliği taşırlar. Havuz çevresinde ağaçlar varsa havuz yerine ağaçların aydınlatılması daha doğru olur. Çünkü aydınlatılan ağaçların su yüzeyindeki görüntüsü havuzun da algılanmasını sağlayacaktır.

I.1.4.1.4. Zaman

Geleneksel perspektifin, üç boyutuna ilave edilmesi gereken dördüncü boyut olarak tanımlayabileceğimiz zaman, mekânın algılanması için gereklidir. Hatta sözkonusu geniş bir mekân ise, onu algılayabilmek için uzun bir süre gereklidir. İnşa edilmiş bir çevrenin, mimari mekânın her ögesi, bir mimari ürün olduğu kadar, bir zamanın (geçmiş ya da gelecek) yansıması olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Zaman, kullanıcı olarak insanın mekânda bulunduğu süre olarak ele alındığında, mekânın oluşumuna, onu, insana yaşatması ile, algılama süresine katkıda bulunur. İnsan mekânı algıladığı sürece o mekân vardır. Bu da zaman içinde yaşanan bir gerçektir (ALP, 1993). Fiziksel olarak ölçülebilen mekânın izlendiği süre, kişiden kişiye zamanı değerlendirme anlayışlarının farklı olmasından ötürü değişiklik gösterir.

Kişilerin hayatlarını sürdürmek için gerekli eylemleri (yeme, içme, uyku gibi) yaparken ve çalışma hayatları sırasında, kurum ya da örgütlerle yönetmelikler dahilinde belirlenen aralıkta geçirmek (iş ve eğitim gibi mekânlarda gerçekleştirilen etkinlikler gibi) zorunda olduğu, zamana ihtiyaçları vardır. Bunun yanında kişilerin eylemlerine, hem kişi, hem de yasa ve şartları tarafından getirilen sınırlı zamana (alışveriş eylemi gibi) ihtiyaçları vardır. Gene kişilerin rekreatif amaçla kullandığı sınırlı za-

manları (kişinin kendisi için kullandığı gerek kamusal, gerek özel mekânlar-
da geçirilen zaman gibi) sözkonusudur. Bu zaman süresince kişi mekânı algı-
lamaya çalışır.

Algılamada zaman faktörü, hareketi belirlemede en temel faktör olarak
karşımıza çıkmaktadır. Kişi, bir zaman boyutu içinde hareket ederken, için-
de bulunduğu mekânı oluşturan nesnelere, farklı açı, boyut ve biçimlerde
bir görüntü sürekliliği içinde algılar. Eğer kişi, sabit bir noktadan mekân-
ı algılamaya çalışıyorsa, bu durumda durağan algılama sözkonusudur. İnsan
hareket ile donatıldığında ise hareket yönü doğrultusunda, mekânı heryön-
den farklı etkiler alarak algılar. Bu durumda da kinetik (devinimsel) al-
gılama sözkonusudur (KONUK, 1979).

Kişi zaman içinde, bu mekânlardaki hareketine bağlı olarak, algılama-
sını tamamladığında, geçtiği mekân ve onun öğeleri hakkında izlenimler ka-
zanır. Bu algılama ve izlenimler, insanı belli bir hedefe doğru yönlendiren
bir bütünün parçası olursa, ardıllık sözkonusu olur. Ardıllık bir
başlangıç noktası ile varış noktası arasındaki mekânların ve öğelerin
kontrolü ve bilinçli bir şekilde düzenlenmesiyle oluşmaktadır (TUNBİŞ,
1987).

Ardıllık etkisinin oluşturulması amacı, ardışık mekân düzenlenmesine
neden olacaktır. Bu düzenlemede kişiyi hedefe ulaştırırken, monotonluktan
uzaklaştırarak, çekici bir takım öğelerle hareketliliği yönlendirici et-
kide bulunacaktır. Bu da kişide monotonluğu yok etmesinin yanısıra, izle-
diği yolu daha kısa, geçtiği mekânları da artan duygu yoğunluğu ile algı-
lamasına neden olacaktır.

Tüm bu bilgilerin ışığı altında mekân algılamasında zamanın gerek
bir mekânın algılamasında geçen bir süre olarak, gerekse mekândan mekâna
geçişlerde ya da mekânda konumu bakımından canlılık gösteren yer ve obje-
lerin daha yoğun ilgi çekmeleri gibi olgularda etken olduğu görülmektedir.
Mekân ve özellikleri, zamansal değişimle algılanabilmektedir. Zaman, me-
kânsal algılamada bu nedenlerle etken olmasının yanısıra, ayrıca tarihi
nitelikteki alanların mekân algılamasına katkıda bulunabilmek için de on-
ların zaman içinde kazanmış oldukları tarihsel değer ve fonksiyonlarının
vurgulanabileceği mekân düzenlemeleri gerçekleştirilmelidir (TANERİ, 1978).
Bu da mekânın algılanmasına olumlu katkıda bulunacaktır.

I.2. Kentsel Mekân Kavramı

Kentler, yalnızca insanların barındıkları yapılardan oluşmayıp, toplu yaşam sonucu ortaya çıkan, kişisel ya da toplumsal gereksinimlerin ve eylemlerin gerçekleştirildiği, yapıların dışındaki alanları da kapsamaktadır. Modern topluma özgü bir yerleşme biçimi olan kentsel mekânı, yapılar ve bu yapıların dışında kalan tamamlayıcı nitelikteki alanlar oluşturmaktadır.

Buna göre kentsel mekânı yapıların oluşturduğu, tüm kentsel olayların ilişkilendiği ve kentlilerin algıladığı bir bütün olarak tanımlayabiliriz (KONUK, 1979).

Kentsel mekân yapıların sağladığı üç boyutluluk özelliğinin yanısıra, aynı bütün içinde yer alan ekonomik, sosyal, politik, kültürel, dinsel, vb. beşeri eylemlerle de çok boyutluluk özelliği kazanmaktadır.

ÇAKMAKLI (1992)'da kentsel mekân kavramına farklı tanımlar getirmenin olası olduğunu belirtmektedir. Estetik değerler sözkonusu değilse, kentlerde ve diğer yerleşim birimlerinde binalar arasında kalan tüm mekân türlerini, kentsel mekân olarak tanımlamaktadır. Ayrıca mekânın, kullanıcı tarafından algılanması gerçeği ile değil, yalnızca iki boyutlu plân ya da çizimdeki işlevi ile tanımlanabildiğini de vurgulamaktadır.

Kentsel mekânlar yapıların cepheleri, meydanlar, sokaklar, yollar, parklar, tekil ya da grup olarak tarihsel yapılar ile ayrıntı kazanırlar. Özellikle de tarihsel yapı ve anıtlar kentsel mekânlar da tek düzeliği ortadan kaldıracak yapılardır (BAKAN, 1987).

AYDINLI (1993)'nın da belirttiği gibi tarih, mimarlık ve kentleşme kültürünün dinamizmi kenti ölümsüz kılmakta, geçmişe saygılı olarak oluşturulan kentsel mekânlar kentleri tarihe mal etmekte ve kişiliklerini oluşturmaktadır.

Kentsel mekânlar, kapalılık hissi vermeli ve de boyut ve donatım gibi nitelikleriyle de yapılacak eylem ve etkinliklere uygunluk göstermelidir.

Kentli zaman boyutunda bu mekânda yaşamını ve eylemlerini sürdürerek algılama yapmaktadır. Davranışlar mekânı biçimlendirdiği gibi, her davranış amaç ve fiziksel çevrede kişinin davranışını biçimlendirmektedir. Dolayısıyla niteliğine bağlı olarak da kentsel mekân, yaşamı zenginleştirici, kentsel kararlara katılımı uyarıcı ya da kentliyi sınırlayıcı ve yaşamı fakirleştirici bir rol oynayacaktır (ÇIRACI ve Ark., 1989). Kentlinin ortak yaşamı paylaştığı bu mekânda, toplum, gelişmişlik düzeyine, ekonomik

ve kültürel yapısına, yönetimin etkinliğine yani uygarlık düzeyine paralel olarak gereksinimlerini karşılayan dolu ve boş alanlar meydana getirir. Barınma, ulaşım, dinlenme gibi gereksinimlerin karşılanmasına olanak sağlayan bu fonksiyon alanları ile kentsel donatılar bir bütün halinde kentsel mekânı oluştururlar (GÜL, 1989).

Kentsel mekânlar oluşturulurken gözönünde tutulması gereken çeşitli özellikler bulunmaktadır (ÇAKMAKLI, 1992). Bunlar :

* Üç boyutlu çerçeve : Kapalılık, sınırlayıcı, elemanların tanımlılığı, ölçü, oran, saydamlık, açılmalar, yüzey dekorasyonu,

* İki boyutlu çerçeve : Yer düzleminin biçimlenmesi ve çok parçalı olarak düzenlenmesi,

* Mekân içindeki nesnelere yerleştirilmesi : Ağaçlar, heykeller, su elemanları, kentsel mobilya, sınırlayıcı-çevreleyici elemanlar, vb.

Kullanıcı mekânı, tüm bu özelliklerinin gerektiği gibi gerçekleştirilmesi ile kolaylıkla algılayabilecektir.

Kentsel mekân kavramından sözedilirken tanımlanması gereken diğer kavram da, kentsel dış mekândır. Kentsel dış mekân, kentsel mekân bütünü içinde yapıların dışında kalan alandır. Kentlilerin iletişim aracı olan dinlenme-eğlenme ve spor alanları, alışveriş alanları (çarşı, pazar yeri gibi), sokaklar, caddeler ve meydanlar kentsel dış mekânı oluşturmaktadır. Bu mekânlar, insan-çevre etkileşiminde ve insanın yaratıcı yeteneği üzerinde etkin bir rol oynamaktadırlar. Kentsel dış mekânların bir bölümü fonksiyonel alanlardan (parklar, spor alanları gibi), bir bölümü de sokaklar, yollar ve meydanlar gibi tamamlayıcı mekânlardan oluşur (TRANCİK, 1986).

SIMONDS (1961)'da kentin karakterini ve kalitesini oluşturmada, yapılardan çok meydanlar, plâzalar, parklar ve açık alanların etkili olduğunu belirterek, kentsel dış mekânların önemini vurgulamaktadır.

Kentsel dış mekânlar toplumda bulunan çok farklı grupların biraraya geldiği çok sayıdaki kullanımın üzerinde yer aldığı alanlardır. Bu alanların mülkiyeti ve sorumluluğu da çeşitli kurum ya da kuruluşlar (belediyeler, park-bahçeler müdürlüğü, karayolları genel müdürlüğü, vb.) tarafından üstlenilmektedir. Tüm bu sayılan konular, kentsel dış mekânların en önemli sorunlarını oluşturmaktadır. Söz konusu sorunların çözümünde de ilgili kuruluşların koordinasyonu, eşgüdümü, bakım ve kontrol çalışmalarının gerçek-

leştirilmesi konularında en önemli sorumluluk belediyelere düşmektedir.

I.2.1. Kentsel Mekân Türleri

Kentsel mekânlar, Özel Mekânlar ve Kamusal Mekânlar şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Bu iki mekân türü de yapılanmış ya da yapılanmamış karakterde olabilir. Ayrıca kentiçinde birbirinden kesin çizgilerle ayrılmazlar. Bunları birbiriyle ilişkilendiren ve tamamlayan yarı özel ve yarı kamusal mekânlar olarak tanımlanan geçiş mekânları da bulunmaktadır (BAKAN, 1987).

Özel mekânlar

Yapılanmış nitelikteki özel mekânlar içinde, konut, işyeri, tarım, hizmet, sanayi yapılarını sayabiliriz. Yapı içermeyen özel mekânlar ise, arsa, arazi, bahçe gibi kişiye özel mekânlardır.

Yarı özel mekânlar da kişi mülkiyetinde olup, fakat kişinin bütünü ile istediği gibi kullanamayacağı, konut çevresindeki (bahçeli konut düzeninde ön bahçe, apartman düzeninde balkon, vb.) mekânlardır. Bu mekânlarda mülkiyet kişiye ait olmasına karşın, toplumsal bir denetim de sözkonusudur. Çünkü yarı-özel mekânlar, toplumsal eylemlerin gerçekleştiği mekânlardır. Boyut olarak çok küçük olmalarına karşın, simgesel açıdan taşıdıkları önem büyüktür.

Kamusal Mekânlar

Kamusal mekânlar, her kentlinin girebildiği, serbestçe hareket edebildiği mülkiyeti kamuya ait (sokak, meydan, yol gibi) mekânlardır. Yapılanmış nitelikteki kamusal mekânlar ise, kent yapılarını oluşturan hizmet, sanayi, dinlenme-eglenme amaçlı yapılardır. Yapı içermeyen kamusal mekânlar ise, kamu mülkiyetindeki tüm kamusal alanlardır.

Doğal ve toplumsal düzen için bir canlanma gereksinimleri, kamusal mekânların temel özelliğidir. Doğru ve bilinçli olarak yapılanmamış ve fonksiyon kazandırılmamış kamusal mekânlar, kargaşa ve sorunlara neden olurlar. Çünkü kentlerde suç veya yasa dışı olaylar genellikle kimin gözetiminde olduğu belli olmayan düzensiz ve belirsiz mekânlarda oluşur.

Yarı kamusal mekânlar ise, mülkiyeti bazen bir grup kentliye, bazen de kamusal yönetimlere ait (otopark, bir konutun avlusu, üniversite bahçesi vb) mekânlardır.

Tüm bu bilgilere dayanarak, kamusal mekânların kullanıcılarına farklı bir statü sağladığını söyleyebiliriz.

Kamusal mekânı tanımlarken, kamu alanı kavramından farklılığını belirtmek gerekir. Kamu alanı üç boyutlu insan ve insan eylemleri faktörü katılmadan toplum için düzenlenmiş ya da kendiliğinden oluşmuş, genel bir alanı anlatmaktadır. Kamusal mekânda da aynı amaç olmasına karşın, insan eylemleri faktörünün oluşturduğu çok boyutluluk içerisinde, ortak mülkiyete sahip ve ortak kullanıcılara ayrılmış daha özel bir alan tanımlanmaktadır (ÇUBUK, 1978).

I.2.2. Kentsel Mekâna İlişkin Sorunlar

Kentsel mekânların düzenlenmesi ve çevrenin algılanması, kullanıcılar için kültürel birikimi ve iletişimi sağlayan bir çevre oluşturur. Bu çevre bütünü içerisinde, insan-çevre ilişkisi karşılıklı etkileşim ile önemli bir yer tutar.

Kentsel mekânların görünümü günümüzde gittikçe bozulmaktadır. Bu da çevreyi etkileyen sorunların özellikle kentler içerisinde, çok yönlülük göstermesindedir.

ÖZERDİM (1983), bu sorunlardan bazılarını şöyle sıralamaktadır :

- * Gelişim ve değişim sırasında, yetersiz analizlerden sentezlere geçmede gösterilen ivedilik ve plânlamalarda koruma olgusunun eksikliği,
- * Tarihsel süreç içerisinde hızlı kentleşme ve uygarlaşma sırasında, kentsel çevre imgesinin önemsenmemesi,
- * Kentlerde doğal ve kültürel çevre imgeleri ikilemi yanısıra, bu konuda görevlilerin de politik ve ekonomik baskılar sonrasında güçsüz kalmaları,
- * Kentsel nüfusun artışı, tekniğin sağlığa aykırı biçimde kontrolden uzak uygulanışı,
- * Çevre düzenleme olgusuna, yöneticilerin ve halkın olumlu katkısının olmaması,
- * Kentsel çevre imgesini etkileyen yasaların yetersizliği, yanlışlıkları ve açıkları,
- * Kentlinin kentine sahip çıkmaması, genel bir kayıtsızlığa doğru sürükleniş gibi toplumsal, kültürel ve ekonomik dengesizliklerdir.

Belirtilen tüm bu sorunlar sonrasında oluşan kötü görüntüler ve kirlilikler, bunları algılayan insanlar üzerinde olumsuz etkiler yapmaktadır. Kentsel mekânın niteliği, bireylerin ruhsal yapısı, sağlıklı sosyal ilişkiler ve işgücü verimliliği açısından farklı etkiler yapar. Kentin niteliksel düzeyinin düşük ya da yüksek olması, o kent halkının yaşam düzeyini, toplumsal ilişkilerini ve o kuşağın gelecek kuşaklara verdiği önemi, dolayısıyla de kültür sistemini göstermektedir.

Kentin ve kentlinin kişiliğini koruyabilmesi, ancak sözkonusu bu problemlerin çözümlenmesi ile gerçekleştirilebilir.

I.2.3. Kentsel Mekânları Düzenleyici İlkeler

Kentsel mekân oluşturulurken temel amaç, doğal ve yapay elemanları akılcı bir biçimde kullanarak ve öncelikle doğa koruma ilkesini gözönünde tutarak, getirilecek yapı elemanları ile doğayı uyumlandırmak olmalıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için de mimarlar, şehirciler ve peyzaj mimarlarının birlikte çalışması gerekmektedir.

Kentsel mekânlar tasarlanırken malzeme, biçim, doku, renk, ışık ve gölge gibi tasar öğelerine dikkat edilmesinin, oluşturulacak mekânın niteliğine etkisi gözardı edilmemelidir. Mekân, kullanıcının fiziksel ölçülerine uygun, bunun yanı sıra boyutlarının da yer alacak eylem ve etkinliklere uyumlu olması sağlanmalıdır. Ayrıca insanın duyu organlarına cevap veren, alışkanlıklarına, içgüdülerinin, tepkilerinin gözönünde tutulduğu düzenlemeler yapılmalıdır.

Mekân sınırlayıcıları ile onların yüzeylerinin biçim, doku ve renkleri, mekândaki donatım elemanlarının nitelik, yoğunluk, dağılım ve görünümleri ile ışık ve gölgenin kentsel mekânın niteliği üzerindeki etkisi unutulmamalıdır. Çünkü bu öğeler, kullanıcının mekânı algılamasında temel oluştururlar.

Tüm bu bilgilerin ışığı altında, kentsel mekânları düzenleyici ilkeleri aşağıdaki gibi açıklayabiliriz :

- * Kentsel mekân bir takım işlevleri yerine getirmenin yanı sıra, kullanıcı tarafından nasıl algılanacağı gerçeğini de sağlamalıdır.
- * Kesin süreklilik karakteri göstermese de, kapalılık hissi vermelidir.
- * Kentsel mekân boyutları insan ölçeği konusunun ötesinde mekânda yer alacak eylem ve etkinliklerle de ilintilidir.

* Renk konusunda, psikolojik ve fizyolojik olarak yapılacak seçimlerin, mekân olgusuna dolayısıyla da kullanıcının algılamasına olumlu katkıları olacaktır.

* Kentsel mekânlara kazandırılan fonksiyonların, kullanıcıların nitelikleri (yaş, cinsiyet, ekonomik düzey, vb.) gözönünde bulundurularak çözümlenmesi gerekmektedir.

* Kentsel mekânların iyi algılanmasını sağlamada ışık, gölge ve gece aydınlatmalarının, sınırları, biçimi, dokuyu vurgulama, özellikleri gizleme ya da açığa çıkarma, uzakları azaltma ve büyültmedeki etkileri düşünülmelidir.

* İnsan, mekânla ilişkisini sağlarken, kendi ölçeği ile hareket edeceğinden, büyük alanlarda ona kendi boyutu ile ilişkilendirebileceği öğeler yerleştirmelidir.

* Kentsel mekân bütünü içinde statik (durağan) mekânlar ile dinamik (hareketli) mekânların kombinasyonu sağlanmalıdır. Bu durum kentsel mekânda tekdüzeliği ortadan kaldırır.

* Kentsel mekânda, bina yüksekliği ve mekân genişliği oranı belirli ölçülerde korunmalıdır. Aksi takdirde mekânın algılanması güçleşir.

* Hız farkı ile algılama arasındaki ilişki gözönünde bulundurularak, oluşturulacak mekânda kullanıcıların hızı gözönünde bulundurulmalıdır.

* Tarihi nitelikteki alanların mekân algılamasına katkıda bulunabilmek için, onların korunduğu tarihsel değer ve fonksiyonlarının vurgulandığı mekân düzenlemeleri gerçekleştirilmelidir.

* Kentsel mekân kapsamındaki ardışık mekânlar seçeneklere göre düzenlenmeli, mekânlarda daralmalar ve genişlemelerle birlikte yön değiştirmeler de sağlanarak, mekân algılanması güçlendirilmelidir.

* Kentsel mekân üzerinde yeşil alanların biyolojik, meteorolojik, fiziksel, sosyal, psikolojik, ekonomik ve estetik yönden olumlu etkileri düşünülerek düzenlemeler yapılmalıdır. Simonds'un "bir kentin temel karakterini yapılardan çok, açık alanların, yeşil alanların organizasyonu saptar" sözü de bu konunun önemini kanıtlamaktadır (AKDOĞAN, 1984).

Sonuç olarak, ALTAŞ (1993), tarafından da belirtildiği gibi, kentsel mekânlar estetik kurallara, sanatsal yaklaşımlara, doğru detaylandırılmış

uygulamalara, nitelikli işçiliğe ve beklenen psikolojik işlemlere uygun şekilde düzenlenmelidir, diyebiliriz.

I.3. Mekân Organizasyonu

Mekân organizasyonunu açıklamadan önce, kent imgesi ve kentsel imge elemanlarından sözetmek konuya açıklık getirecektir.

Kent imgesi; kentin fiziksel, toplumsal ve ekonomik yapısı ile mekân- da ortaya çıkmış varlığıdır. Bir kent genel görüntüsü meydanları, yolları, çarşı alanları kendi lehçesi ile konuşan insanları ve tüm yapay ve doğal çevresiyle, gözlemci üzerinde çeşitli izlenimler bırakır. Bu izlenimlerin toplamı o gözlemcide algılama sonucu kentin imgesini oluşturur (GÜREL, 1970).

Bireyin duyu organlarıyla gerçekleştirdiği bu algılamada, kentsel imge öğeleri etken olmaktadır. LYNCH (1960), kentsel imge öğelerini beş gruba ayırmaktadır :

1. Bağlantılar (Path),
2. Sınırlar (Edge),
3. Bölgeler (District),
4. Odaklar (Node),
5. Nirengiler (Landmark).

Bağlantılar : Gözleyicinin üzerinde hareket ettiği ya da gezebildiği cadde, sokak, yaya yolu, transit hattı, demiryolu ya da kanallar gibi elemanlardır. Kişi, kenti imge için başlıca öge niteliğindeki bu bağlantılar boyunca gözler ve diğer çevre öğeleri de bunlarla düzen ve ilişki kazanır.

Sınırlar : Gözleyici tarafından bağlantı olarak düşünülmeyen, iki aşama arasında sınır niteliğindeki ayırıcı öğeler olarak dikkat çeken doğrusal kesintilerdir (kıyı, bina yüzeyleri, duvar, vb.). Düzen kazandırıcı öğeler olarak sınırlar, alanları birbirinden ayırabilecekleri gibi, iki alan arasında ilişki sağlayan çizgiler niteliğinde de olabilirler.

Bölgeler : Bir kenti oluşturan, ortak karakterle tanınan içlerine girip çıkılabilir nitelikte ve çeşitli etkinliklerin süreklilik kazandığı mekânlardır. Bağlantı ve sınır öğe-

lerinin çok güçlü olmadığı durumlarda, kent karakterini belirleyici olurlar.

Odaklar : Kent içinde gözleyicinin girip-çıkabileceği yoğun aktivite noktalarıdır (yolların kesişme ve ayrılma noktaları gibi). Odaklar genellikle bir bölgenin içinde yer alır ve bölgenin simgesi olarak değerlendirilir. Bunlar bazen kent imgesini oluşturan en güçlü öğeler de olabilirler.

Nirengiler : Dışsal niteliğe sahip bir tür nokta referans öğeleridir. Nirengiler, her yerden görülebilen nitelikte olduğu gibi, bazen de belirli bakış açılarından görülebilen nitelikte olabilirler (kule, minare, dağ gibi).

Kentsel imge elemanları genellikle birbirleriyle etkileşim içindedirler ve çoğu kez ayırtdilemeyecek düzeyde çakışır. Kent imgesinin vurgulanması, görsel yapının belirginlik kazanması, bütün bu elemanların tek tek ve birlikte belirli ilkeler çerçevesinde düzenlenmesiyle olanaklıdır (ARU, 1984).

Kentsel mekân bütünü içinde, mimari yapılar ne kadar güzel sanat eserleri olurlarsa olsun, yalnız başlarına bir anlam taşımazlar. Çözülmesi gereken onlarla çevrelerindeki alanlarda bulunan gereksinimlere ve fonksiyonlara yani genel anlamı ile yerleşmeye uyacak, organik bir bütünlük sağlanmasıdır (CROSBY, 1967). Kent bütünü oluşturucu organları belirtmek, genel düzeni yerel verilere uydurmak, çevre ve peyzaj ile bağlantılar kurmak, temel amaç olmalıdır. Bu amaca ulaşmak için de, mekânda kitlelerin dağıtılması, alanların dengeli biçimde bölünmesi, hizaların dengeli bir biçimde geçirilmesi ve ritmik bir sıranın izlenmesi gerekmektedir. Ritmik bir sıranın gerçekleştirilmesinde de :

- * Mekânların daralması, genişlemesi (küçük bir mekânı daha büyük bir mekânın izlemesi gibi),
- * Bir dizi sükûnet ve hareketin birbirini izlemesi (canlı ve hareketli mekânları, sakin ve dinlendirici mekânların takip etmesi gibi),
- * Mekân içindeki hareketle yön değiştirmenin sağlanması,
- * Kentsel mekân içinde hacimler, alanlar ve çizgilerin dengeli bir biçimde dağılması,

* Mekânda yatay ve düşey etkilerin birbirini izlemesi,

* Malzeme, renk, ışık değişikliklerinin birbirini izlemesi,
konuları gözönünde bulundurulmalıdır.

Sonuç olarak kentsel mekân organizasyonunda büyük düzenin bileşenleri belirtilirse, birbiriyle ilgili fonksiyonlar biraraya getirilirse, büyük kompleks ne kadar kavranabilir parçalara ayrılırsa organizasyonun başarısı artacaktır.

Bütün bunlar gözönünde bulundurularak gerçekleştirilecek olan mekân organizasyonu kavramı da, daha iyi yaşama koşullarının elde edilmesini amaçlayan bir anlatımdır. Dolayısıyla mekân organizasyonunu, daha iyi yaşam koşullarını elde edebilmek için, beşerî aktivitelerin gerçekleştiği mekânların organizasyonu şeklinde tanımlayabiliriz. Böyle bir organizasyon, mekân-insan ilişkilerinden doğan çeşitli tip ve boyutlarda farklı koşullar ve durumlar gösteren mekânsal gereksinmelere çözümler getirir. Bu çeşitli etkenlere bağlı gereksinmeler hem bireysel, hem de toplumsal ölçüde ele alınmalıdır. Ve bütün bunlar gerçekleştirilirken, yalnızca bazı önlemlerin biraraya getirilmesi değil, bu önlemlerin birbirleriyle uyumlu şekilde bir bütün içerisine sokulması da sağlanmalıdır.

Sonuç olarak, mekân organizasyonunu, mekânın geometrisini oluşturan mekân sınırlayıcılarının yüzeylerinin biçim, doku ve renkleriyle mekânda-ki donatı elemanlarının nitelikleri ve mekânı aydınlatan ışığın yön ve niteliği gözönünde bulundurularak, insanların gereksinmelerini ve etkinliklerini en iyi koşullarda gerçekleştirebilmelerine olanak sağlayan bir çalışma olarak tanımlayabiliriz. Ayrıca bu süreç gerçekleştirilirken, kullanıcıların fiziksel ölçüleri ile yer alacak eylem ve etkinliklerin boyutlarının ilişkilendirilmesinin yanısıra, insanların alışkanlıkları, içgüdüleri, tepkileri gözönünde bulundurularak, mekânın algılanması konusuna da gereken önem verilmelidir. Ancak bu şekilde insanlara daha iyi yaşam koşulları sağlayabilecek dengeli, mantıklı, fonksiyonel ve estetik anlamda bir mekân organizasyonu gerçekleştirilebilir.

Kentsel alanlarda mekân organizasyonu gerçekleştirilirken de, kentsel mekânın, yapılar ve yapıların dışında kalan, kentlilerin çeşitli gereksinimlerinin (barınma, ulaşım, dinlenme gibi) karşılanmasına olanak sağlayan alanlardan oluştuğu, gözönünde bulundurulmalıdır.

Mekân organizasyonu, kentsel mekân bütünü içindeki yapı kitleleri ile, onların aralarında ve çevrelerindeki açık alanları fonksiyonel ve estetik anlamda ilişkilendirilerek gerçekleştirilmelidir.



II. MATERYAL VE METOD

Bu araştırmada mekân, mekân algılaması, kentsel mekân ve mekân organizasyonu kavramları incelenerek, kentsel alanlarda mekân organizasyonunun nasıl gerçekleştirilebileceği açıklanmıştır. Çalışmanın amacı söz konusu bilgilerin Beyazıt çevresine uyarlanmasıyla, bu alanda mekânı oluşturan gelelerin ve özelliklerinin saptanması ile araştırma alanında mekân organizasyonunun bugünkü ve gelecekteki şeklinin ortaya konmasıdır.

Araştırma alanı olarak Beyazıt evresinin seçilmesinde :

- * Tarih içerisinde olduğu gibi günümüzde de aynı işlevsel önemi taşıması,
- * Kaybolmaya yüz tutan, oysa kültürel açıdan büyük önem taşıyan tarihi ve mimari karakterinin korunması gerekliliği,
- * Tarihi nitelikleri korunarak ağdaş fonksiyonlar kazandırılma zorunluluğu,
- * Mekân algılamasına yönelik olarak, etken faktörlerin yeniden düzenlenmesi gerekliliği,
- * Sosyal, kültürel, dinsel, ekonomik ve siyasal karakterdeki beşeri eylemlerin gerçekleştiği değişik nitelikteki, mekânları ve kullanıcıları birarada içerme özelliği,
- * Kentsel yeşil alan karakterinin yeniden ele alınması zorunluluğu, konuları etken olmuştur.

Araştırma yönteminin belirlenmesinde, bu konuda çalışmalar yapan, LYNCH (1960), ANONİM (1968), ÇUBUK (1980), MORVAL (1985), ZEREN (1990), GİRİTLİOĞLU (1991) ve ALTAN (1992)'den yararlanılmıştır.

Öncelikle Beyazıt evresinin bilgi edinilebilen tarihlerden günümüze değin geçen süreç içerisindeki konumu incelenmiştir. Günümüzdeki durumunu ortaya koyabilmek için de, çeşitli görsel saptamalar yapılmıştır. Bu amaçla Beyazıt Camii'nden, Beyazıt kulesi'nden ve alanın çeşitli yerlerinden, yapısal ve mekânsal nitelikleri belirlemek için, fotoğraflar çekilmiş, skeç-

ler yapılmıştır. Yalnızca fotoğraflarla yetinilmemesinin nedeni, fotoğrafın görünen şeyleri eşit önem derecesi ile yansıtmasına karşın, skeçlerin görülebilen şeylerin nasıl algılandığını belirtmesi ve önem derecelerini ortaya koymasındır.

Beyazıt çevresinin tarihi dönemlerdeki durumu ile güncel durumu karşılaştırabilmek için de Thomas ALLOM'un tarihi gravürleri ile aynı yerlerden günümüzde çekilmiş fotoğraflar karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmada, araştırma alanında incelemeler sırasında alınan notlar, çekilen fotoğraflar, çizilen skeçler ve İstanbul Belediyesi Harita İşleri Müdürlüğü'nden sağlanan 1/500 ölçekli harita ile TURİNG'ten sağlanan çeşitli çizgisel ölçekli haritalardan yararlanılmıştır.

Elde edilen bu verilerle de bugünün ve yarının koşulları etüd edilmiş ve araştırma alanının mekân organizasyonuna ilişkin öneriler getirilmiştir.



III. BULGULAR

III.1. Araştırma Alanının Konumu

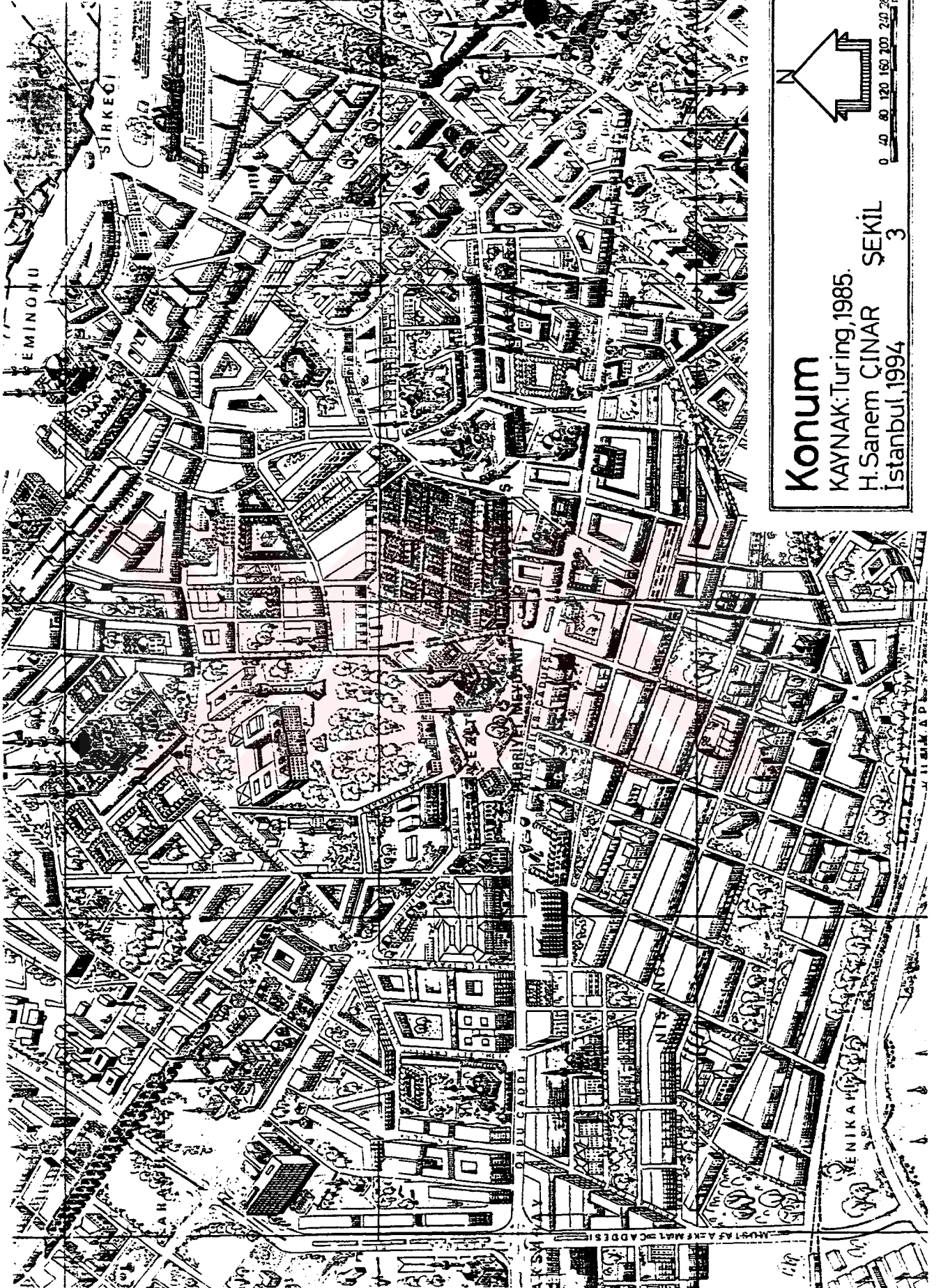
Beyazıt çevresi, Karadeniz, İstanbul Boğazı ve Marmara Denizi tarafından sınırlanan Çatalca Yarımadası'nda, 28° 55' E (doğu boylamı) ile 41° 02' N (kuzey enlemi) üzerinde yer almaktadır.

İstanbul Metropoliteni'nde tarihi yarımada içinde yer alan ve en yüksek noktalardan biri olan araştırma alanı, Divan Yolunun uzantısı olan Yeniçeriler Caddesi'nin kuzeyinde bulunmaktadır (Şekil 3). Yeniçeriler Caddesi'nin Beyazıt Meydanı'na bakan kısmında yer alan ve ticaret alanı işlevi gören yapı yüzeyleri, alanı güney kesiminde sınırlayan öğelerdir. Kuzeyde ise, Süleymaniye ve Hesapçeşme Caddeleri ile ardındaki Süleymaniye Külliyesi'nce sınırlanan alanımız, doğuda da Çadırcılar ve Fuat Paşa Caddeleri ile Yakupağa Camii ve Kapalıçarşı tarafından kuşatılmaktadır. Araştırma alanımızın batısında ise, Takvimhane ve Darülfünun Caddeleri ile Kaptan İbrahim Paşa Camii, İstanbul Üniversitesi'ne bağlı Eczacılık Fakültesi ile çeşitli birimler ve Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi yer almaktadır.

Bu bilgilerden de anlaşıldığı gibi, araştırma alanının çevresi tarihi karakterdeki yapıların yanı sıra, ticari, kamusal ve konut niteliğindeki yapılarla da sınırlanmaktadır. Gerek araştırma alanının içinde, gerekse çevresinde yer alan tarihi, mimari ve kültürel değerdeki yapılar ve mekânlar, Beyazıt çevresinin, İstanbul kent bütünü içindeki tarihi ve kültürel önemini açıkça vurgulamaktadır (Şekil 6).

III.2. Tarihsel Süreç İçerisinde Araştırma Alanı

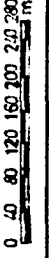
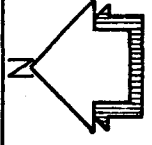
Araştırma alanımız olan Beyazıt çevresinin de içinde bulunduğu İstanbul Metropolü, tarihi perspektif içinde incelendiğinde, belki de Dünya tarihi içinde tek olan bir kimlik taşıdığı görülmektedir. Çok tanrılı dünyanın en büyük politik kuruluşunun başkenti olmasıyla başlayan süreç, Hıristiyan dünyasına dönüşmesiyle sürmüştür, kent ilk büyük Hıristiyan İmparatorluğunun ve uygarlığının merkezi olmuştur. Yeniçağ'ın başlangıcını izleyerek de, İslâm Dünyası'nın en büyük kentlerinden biri olarak günü-



Konum

KAYNAK: Turing, 1985.

H. Sanem ÇINAR ŞEKİL 3
İstanbul, 1994



müze kadar ulaşmıştır. Kent, yüzyıllar boyu oluşan kültür verilerinin en orijinal maddî kalıntılarını ve en güçlü manevî anılarını içeren özelliğe sahiptir. Tarihi birikimi bu denli yoğun ve uygarlık bileşenleri çok yönlü olan ender kentlerdendir. Tarihi niteliklerinin yanısıra önemli fiziksel ve kültürel özellikleri de içermektedir (KUBAN, 1970).

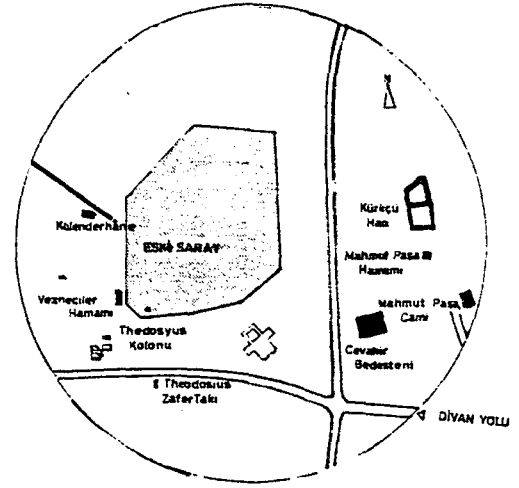
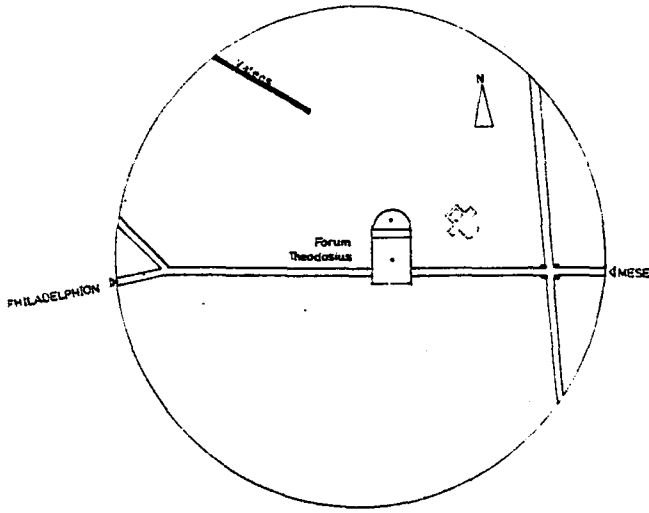
Beyazıt çevresi de, İstanbul'un taşıdığı bu özelliklere paralel olarak, tarihsel süreç içerisinde ve günümüzde sosyal, kültürel, dinsel, ekonomik, siyasal ve tarihi nitelikleriyle önemli bir kentsel mekân olarak ortaya çıkmaktadır (Şekil 4).

Tarihi ve turistik İstanbul merkezinde Eminönü-Ayasofya-Beyazıt-Aksaray aksı büyük imgeler ve biçimsel potansiyellerin yerleştiği bir kaburgadır. Bunların içinde Beyazıt Meydanı, Üniversite yapılarıyla ve sahaların varlığıyla kültür, Beyazıt Camisi ile dinsel yaşam, büyük hanlarla ve Kapalıçarşı ile güncel ticaret ve tarihi bu faaliyetlere bağlı ve Kanuni Döneminden bu yana kesintisiz gelmiş bir buluşma alanı olarak kahveler, kafeteryalar gibi servis hizmetleri ile rekreasyon alanı niteliğindedir (KUBAN, KAHYA, 1987).

Nitekim Konstantin Döneminde Beyazıt'ta bulunan Forum Tavri isimli forumu, Cerrahpaşa'daki Arkadyüs Forumuna bağlayan ve bu dönem şehrine karakter veren dört ana yoldan biri olarak belirtilen yola ilişkin bilgiler, Beyazıt çevresinin kent bütünü içindeki yerinin ve öneminin daha o çağlarda oluştuğunu kanıtlamaktadır. O dönemde bu yollar ve önemli yapılarla çevrili forumlar kentsel mekânın ana karakterini belirlemekteydi. Yine anıtsal ve iskân yoğunlaşmalarının olduğu aksı meydana getiren Via Triumphalis'in Beyazıt'tan başlayarak Cerrahpaşa ve Yedikule yönünde uzanması da, Beyazıt çevresinin o dönemlerdeki önemini vurgulamaktadır.

İstanbul'da Türk Çağı'nın başladığı Fatih Döneminde de Beyazıt çevresi Anadolu ve Rumeli'den gelen Türk, Rum, Ermeni ve Yahudilerin yerleştirildiği bir iskân alanı olarak fonksiyon görmüştür. Yine Fatih Sultan Mehmet tarafından 1454 yılında Forum Tavri'nin bir kısmı üzerinde Süleymaniye ile Beyazıt Camii arasında Saray-ı Atik (Eski Saray) isimli saray yaptırılmıştır (De AMICIS, 1981).

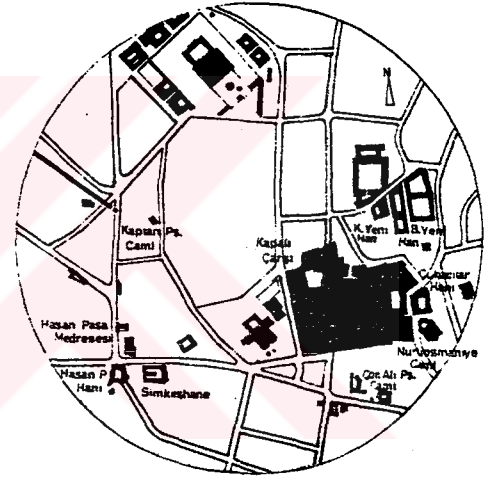
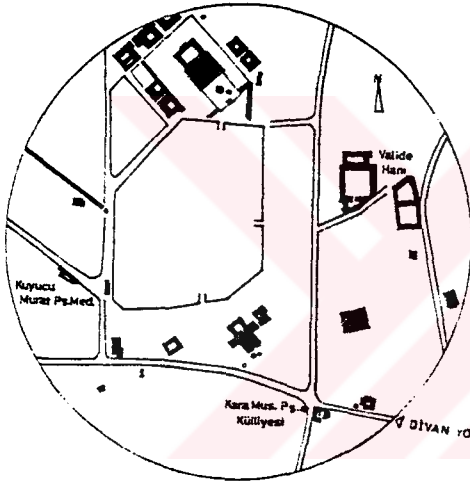
İstanbul'da XV. yüzyıl sonunda başlayan ve kente bir Türk şehri kimliği kazandırmaya yönelik dini ve vakıf yapıları inşası çalışmalarından Beyazıt çevresi de payını almıştır (Şekil 5, Fotoğraf 1). Nitekim XVI. yüzyıl başında kent silüetini etkileyen Beyazıt Külliyesi yapılmıştır.



0 100 200 300 400 500m 4. YÜZYIL BİZANS

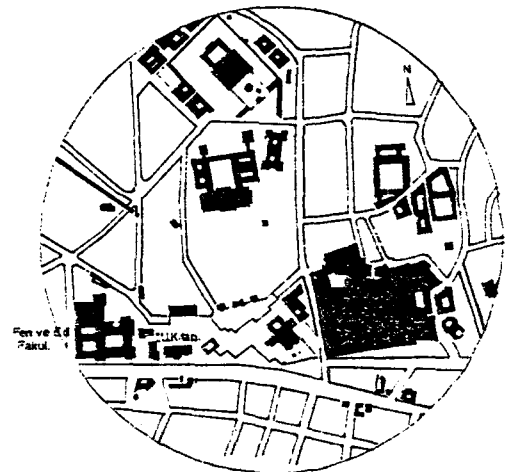
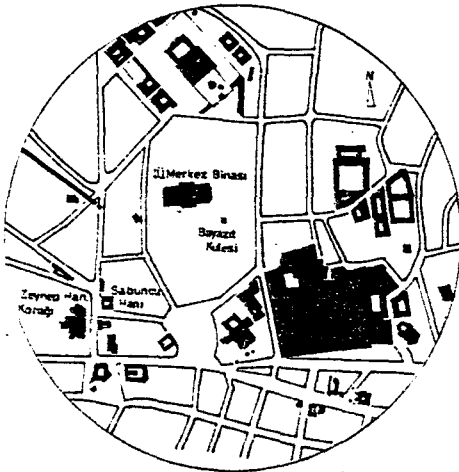
0 100 200 300 400 500m 15. YÜZYIL

(MANGO'nun planına göre)



0 100 200 300 400 500m 17. YÜZYIL

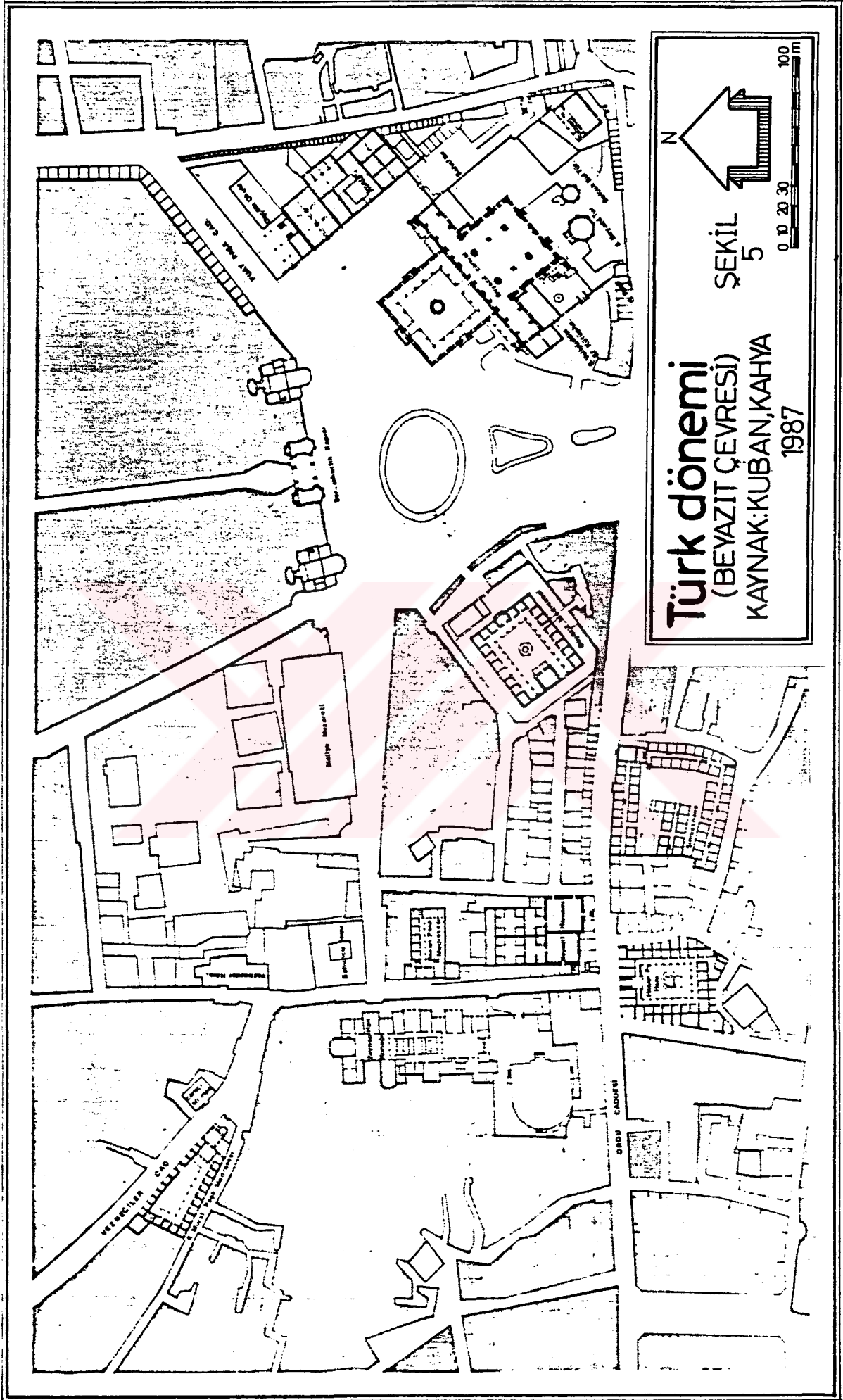
0 100 200 300 400 500m 18. YÜZYIL



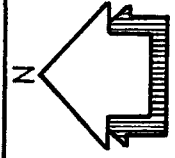
0 100 200 300 400 500m 19. YÜZYIL

0 100 200 300 400 500m 20. YÜZYIL

Şekil 4: Beyazıt Çevresinin yüzyıllara bağlı gelişimi
Kaynak: KUBAN, KAHYA, 1987.



Türk dönemi
(BEYAZIT ÇEVRESİ)
KAYNAK: KUBAN, KAHYA
1987



ŞEKİL
5



Böylece Hıristiyan Bizans'taki forumların yerini Müslüman İstanbul'da büyük külliye almıştır. Beyazıt Külliyesi ve çevresi de Fatih, Süleymaniye ve Şehzade Külliyesi'yle birlikte eski Konstantinopolis içindeki meydanların (forumların) işlevini görmeye başlamıştır. 17. yüzyıl içerisinde de çarşı bölgesi ve kentin han ve kervansarayları Eminönü ve Beyazıt arasında yer almakta idi. Yapılarda konstrüksiyon olarak ahşabın hakimiyeti de sürekli çıkan büyük yangınlar sonrasında yerini kâgir yapılara bırakmıştır. Bugünkü Kapalıçarşı ve çevresindeki hanların fiziksel görüntüsü de bu yüzyıldan sonra oluşmuştur.

İstanbul'da 1855'de ilk belediye (şehremaneti)'nin kurulması sonrasında eski şehrin tek yolu olan Divanyolunun genişletilmesi çalışmaları başlatılmıştır. İlk defa 1870'de de Beyazıt Meydanı'nın düzenlemeleri yapılmıştır (KUBAN, 1970). Yine aynı tarihlerde bir Fransız mühendis tarafından Liman-Demiryolu ilişkileri ele alınarak Kumkapı-Beyazıt-Beşiktaş-Ortaköy güzergâhında metro projesi tanzim edilmiş, fakat gerçekleşmemiştir.

1923-1924 yıllarında da Beyazıt Meydanı'nda Belediye tarafından çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler sırasında ortasında eliptik plânlı bir havuzun yer aldığı ve bu havuzun çevresinde de tramvayların dönüş yaptığı bir trafik yolu oluşturulmuştur (Fotoğraf 2).

1936-1950 yılları arasında da H. PROST tarafından İstanbul'un plânlaması ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Bu plân kapsamı içinde eski şehre hakim durumda bulunan Üniversite, Beyazıt ve Şehzade arasında iyi yaşam koşullarını sağlayacak nitelikte geniş bir mahalle oluşturulacağı belirtilmiştir. Ayrıca bugünkü Üniversite meydanı ve çevresinin büyük bir park şeklinde düzenlenerek Üniversite'nin merkezi idari binalarına ayrılacağı, merkezi bir noktada da Millî Kitap Sarayı'nın bulunacağı vurgulanmıştır (ANONİM, 1970). Kapalıçarşı'nın bütünüyle modern bir şekle sokulacağı, fakat genel oluşumunun aşağı yukarı aynen korunacağı, dış sınırları geniş yollarla çevrilerek, girişleri çevresinde geniş otoparklar yapılacağı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Zafer Takı'nın ortaya çıkarılması ve Meydan'ın o kısma kadar uzatılması da düşünülmüştür (DURANAY ve Ark., 1972).

1950-1955 yılları arasında Meydan'ın karşısına gelen, Ordu Caddesi'nin güney kenarındaki yapı adasında, Beyaz Saray Çarşıları'yla birlikte benzer nitelikte çok sayıda han ve işyeri binaları oluşturulmuştur.

1956-1957 yıllarında "İstanbul'un İmarı" adı altında yürütülen çalışmalar sırasında Beyazıt Meydanı'nın önünden geçen 9.5 m'lik yolun trafik

sıkışıklığına bir çare bulmak için, Simkeşhane ve Hasan Paşa Hanı gibi yapılar kesilerek, Ordu Caddesi eni 30 m olacak şekilde genişletilmiştir. Simkeşhane ve Hasan Paşa Hanlarının kente gerçekten değer kazandıran cepheleri yokedilmiş, bunun sonucunda da Beyazıt Meydanı'nın birçok tarihi özelliği ortadan kalkmıştır.

1957-1958 yıllarında başlatılan düzenleme çalışmalarında seviyeler değiştirilmiş, Meydan'ın kotu güneyde 3.5 m düşürülerek, Üniversite'ye doğru yükselen bir eğim verilmiştir. Yukarıda kalan Beyazıt Medresesi'yle Meydan arasında setler yapılmıştır. Cami çevresinde 50, Ordu Caddesi'nin kuzey kenarında ise, 70 dükkân yıkılmıştır.

İstanbul Belediyesi, 1961 yılında Üniversite merkezinde tören yapılan büyük bir yaya meydanı oluşturmak için T.Cansever, Piccinato ve Högg'e hazırlattığı üç projeden T.Cansever'in projesini uygulama kararı almıştır (KUBAN, KAHYA, 1987). Bu projede Beyazıt Meydanı trafik alanı olmaktan çıkarılıp, buranın Cami, Üniversite arasında yaşanan bir mekân haline getirilmesi amaçlanmıştır. Ama bu proje esasına uygun düzenlemeler yapılmamıştır. Beyazıt Meydanı korkunç bir karayolu kavşağı haline gelmiş, Meydan'ın çevresindeki binalar yıkılmıştır. Yol mekâları ve ölçüleri değiştirilmiş, Meydan'daki ağaçların çoğu yokedilmiştir (CANSEVER, 1991).

1961-1962'de Şehzadebaşı'ndan gelen yol, Üniversite girişinin altında bir tünele sokulmuş, Eczacılık Okulu ve Üniversite girişi meydanın doğal uzantısı olmaktan uzaklaştırılmıştır. Ayrıca önceleri Seraskerliğin bir parçası ve sonra Dişçilik Okulu olan yapının da ön cephesi yıkılmıştır (Fotoğraf 3). Bugün bu yapı Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nin bir parçası olarak, eski cephe düzeniyle yeniden restore edilmiş bulunmaktadır. Sonuç olarak Belediye Yöneticilerince T.CANSEVER'in projesi tam olarak uygulanmayıp, çeşitli zamanlarda Beyazıt çevresinde farklı düzenleme çalışmaları yapılmıştır.

Söz konusu düzenleme çalışmaları sonrasında Beyazıt çevresi bugünkü halini almıştır (Şekil 6). Ama ne var ki gerek İstanbul, gerekse bu metropoliten içinde yeralan Beyazıt çevresi bir türlü plânlamaya kavuşamamıştır.

1987 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Uluslararası Beyazıt Meydanı Kentsel Tasarım Proje Yarışması düzenlemiştir. Bu yarış-

mada Birincilik Ödülünü Yaprak KARLIDAĞ ve Prof.Dr.Vedia DÖKMECİ tarafından yapılan proje kazanmıştır (Şekil 7).

Sözkonusu proje çağdaş toplumun ticari, sosyal, kültürel, politik ve turistik ihtiyaçlarına, tarihi çevrenin devamlılığı içinde cevap verecek şekilde düzenleme esaslarına dayanmaktadır.

Bu amaca yönelik olarak da, yoğun yaya ve taşıt trafiği Meydanı ihlâl etmeyecek şekilde yönlendirilmiş ve yayalaştırılma özelliği korunmuştur. Ayrıca Beyazıt Meydanı'nın eski kültürel kişiliğinin yeniden kazandırılması için kültürel işlevler getirilmiş ve Meydanı çevreleyen tarihi öğelerin konsantrik meydan dokusu ve çevrede yeni yapılan binaların yönlenmesi ile bir bütünlük kazanmasına özen gösterilmiştir.

Araştırma alanının tarihsel süreç içerisinde incelenmesinin yanısıra kentsel mekân ve dolayısıyla da kentsel yaşam üzerinde etkisi olan ve araştırma alanı içerisinde yer alan tarihi, mimari ve kültürel değerlerin de incelenmesi gereklidir. Bu onların tarihsel akış içinde ve de günümüzde kenti, kentliyi etkileme özellikleriyle, neden-sonuç ilişkilerinin ortaya konması açısından gereklidir.

Araştırma alanı içerisinde bulunan tarihi, mimari ve kültürel değerleri :

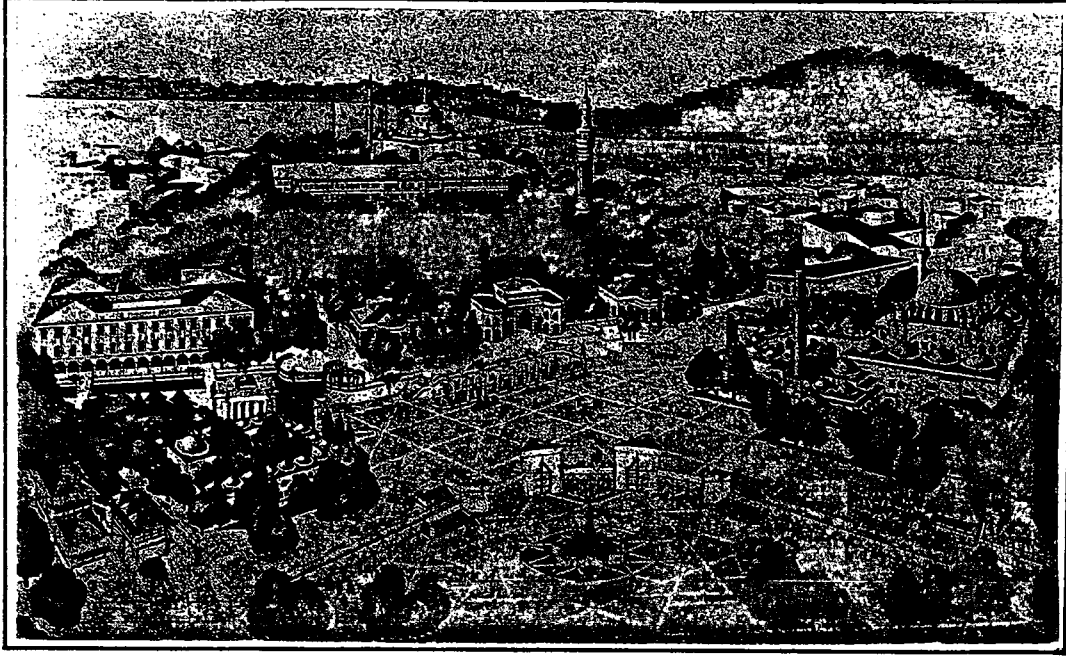
- * Kapalıçarşı,
- * Sahaflar Çarşısı,
- * Çınaraltı,
- * Beyazıt Camii,
- * Beyazıt Devlet Kütüphanesi,
- * Bakırcılar Çarşısı,
- * Beyazıt (Hürriyet) Meydanı,
- * Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi,
- * İstanbul Üniversitesi,
- * Beyazıt Kulesi

şeklinde sıralayabiliriz.

III. 2.1. Kapalıçarşı

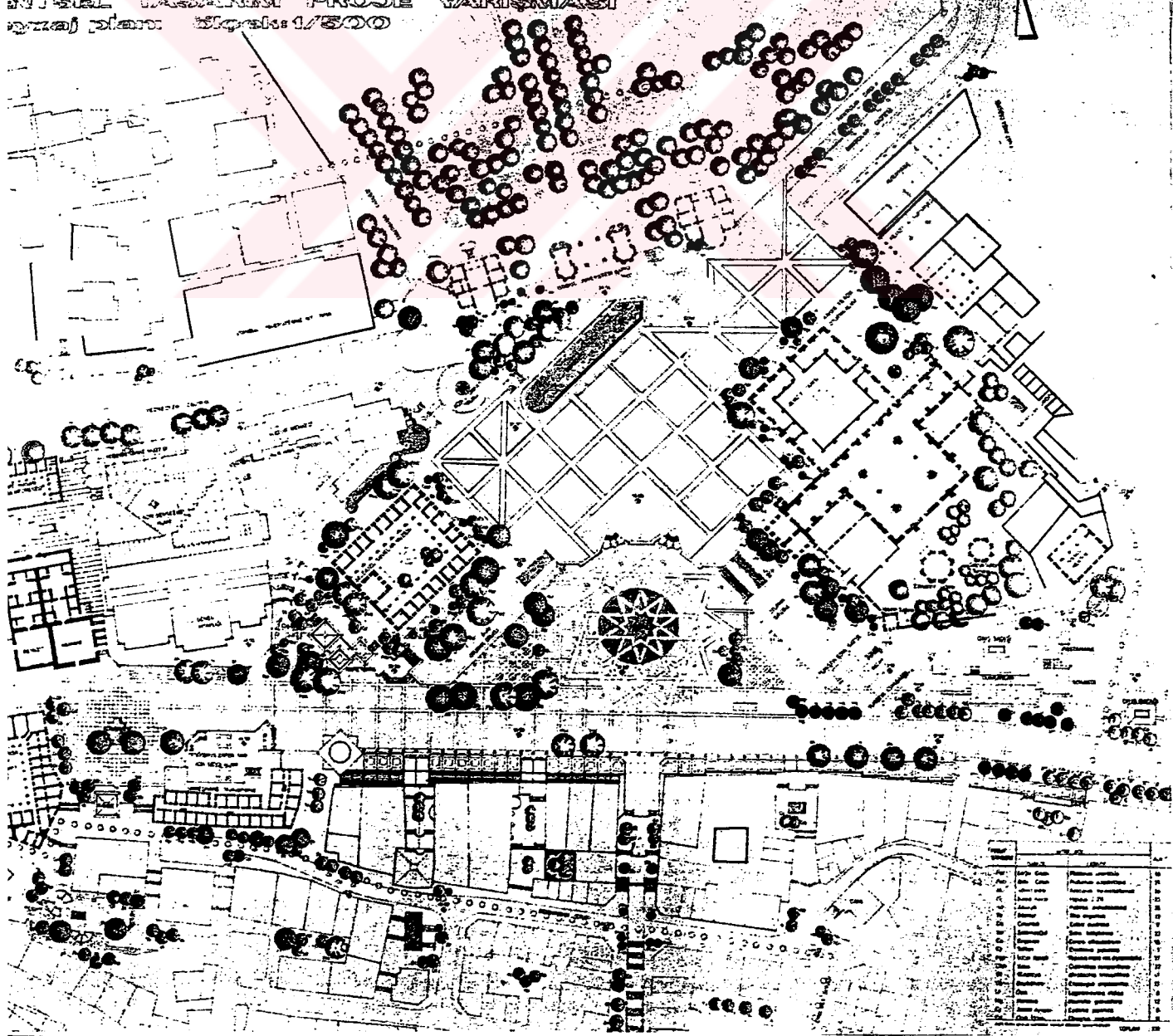
Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'u aldıktan sonra çarşılar, hanlar, dükânlar, hamamlar, haneler yapılmasını emretmiştir. Bu emir kapsamında 1461'-

Şekil 7: Beyazıt meydanı ve çevresi düzenleme planı ve perspektivi (KARLIDAĞ, DÖKMECİ, 1990).



İSTANBUL BEYAZIT MEYDANI VE ÇEVRESİ DÜZENLEMESİ
İNTEKEL TASARIM PROJE YARIŞMASI
aynaç planı ölçek: 1/500

15735



de ahşap olarak yapılan Kapalıçarşı da Dünyanın ve İmparatorluğun her tarafından toplanmış mücevherler, altınlar, silâhlar, kıymetli kumaşlar, halılar ve her nevi kıymetli eşya bulunurdu. Buradaki esnaf, şehrin en zengin esnafı idi. Bu sebeble çarşı geç açılıp, erken kapatılır, cuma günleri de tatil yapılırdı (ŞEHSUVAROĞLU).

1715'de esircilik önemli bir ticaret konusu olarak ortaya çıkmıştır. Esirciler, Kapalıçarşı içindeki yeni ve eski Bedesten'de oturur ve kadın esirler yeni Bedesten'de, erkek esirler de eski Bedesten'de satılırdı (REFİK, 1931).

Kapalıçarşı, zaman zaman yangın ve depremlerden hasar görüp onarılmasına karşın, 1894'de kâgir olarak yeniden inşaa edilmiştir (Fotograf 4). Çarşının, 1943'de çıkan yangın sebebiyle yorgancılar ve döşemeciler kısmı kül olmuştur. 1950'deki büyük yangın ile de Kalpakçılar Caddesi büyük zarar görmüştür. Yeniden onarılarak bugünkü şeklini alan bu çarşı, büyük bir mahalle şeklindedir. Sattıkları malın cinsine göre; püskülcüler, kavaflar, zenneciler, yağlıkçılar, örücüler diye bölümlere ayrılır (BUNGÜL, 1939).

Kapalıçarşı'nın iç ve dış kapıları vardır. Dört cephesindeki kapıların bilinen en eski isimleri, Sahafklar Kapısı, Takkeçiler Kapısı, Zenneciler Kapısı ve Kuyumcular Kapısı'dır (ŞEHSUVAROĞLU). 30 000 m² 'lik bir alan üzerine kurulu 20 han, 3 binden fazla dükkân, 65 sokak mevcuttur. Tam merkezinde Bedesten vardır. Ayrıca Belediye Mezat Müdürlüğü'nde Kapalıçarşı'nın içinde yer almaktadır.

Yabancı turistlerin de çok büyük ilgi gösterdikleri yerlerden biri olan Kapalıçarşı' da antika, mücevherat, altın-gümüş eşya, halı, deri gibi eşyalar sergilenmekte ve satılmaktadır (WEBSTER, 1988).

III.2.2. Sahafklar Çarşısı

Uzun yıllardan beri kitapseverlere hizmet etmekte olan sahaflık mesleği, babadan oğula sürüp giden bir meslek dalıdır. Sahaflığın meslek olarak ne zaman ortaya çıktığına baktığımızda matbaadan önceki dönemlere ulaşmaktayız. Matbaanın olmadığı dönemlerde bir metnin. bir kitabın yazımı sahafklar tarafından yapılırmış. Sahaf kitap haline gelecek metni kâtiplere dağıtarak yazdırır, yazılanları toplar, ciltler ve müşteriye sunarmış. Zamanla matbaanın bulunuşu ve yaygınlaşmasıyla şekil değiş-

tirmiş, eski kitap toplayan, satan kişilere sahaf denmiştir. İstanbul, ül-
kemizde sahaflığın merkezi olmuştur.

Evliya Çelebi (1969), Seyahatnâmesi'nde Sahaflar Çarşısı'nda 50 dükkân-
nın bulunduğu ve burada 300 kişinin çalıştığını belirtmektedir. O yıllar-
da Sahaflar Çarşısı, ilk kez Kapalıçarşı'nın içinde bugünkü Şark Kahvesi'nin
bulunduğu yerde açılmıştır. Sahaf esnafı 1894 yılındaki büyük depremde
dükkânlarının zarar görmesi ile çarşı dışına çıkmak zorunda kalmışlardır.
Fakat onarımdan sonra eski yerlerine taşınmamışlardır. O devirlerde eser-
lerin el yazması olması ve çarşıdaki nem oranının fazla olması nedeniyle,
kitapların zarar görmemesi için sahaflar, çarşı dışında kalmak istemişler-
dir.

İstanbul'un tanınmış sahafları, o zamanki adıyla Hakkaklar Caddesi'ne
(şu andaki yeri) ve İmaret Sokağı'na (şu anda Çınaraltı dediğimiz yer)
yerleşmişlerdir (Fotograf 5). O tarihlerde Hakkaklar Caddesi gecekondu-
ların bulunduğu, iki dar sokak niteliğinde idi. Sahaflık çalışmaları 1949
yılındaki yangına kadar derme-çatma dükkânlarda sürdürülmüş, çıkan yangın
sonunda ahşap olan 15 dükkân yanınca da bir kültür birikimi olan binlerce
eseri ortadan kaldırmıştır (TÜRKMENOĞLU).

Dönemin Belediye Başkanı ve Valisi olan Fahrettin Kerim GÖKAY çabala-
rıyla, yanan çarşının tamamı istimlak edilmiş ve dükkânlar geçici olarak
Beyazıt Camii'nin avlusuna yapılan barakalara taşınmıştır. 1952 yılında
da şu andaki Sahaflar Çarşısı'na taşınmıştır. Bu yeni çarşı, 22 dükkân,
çay ocağı, umumi tuvalet ve müzayede salonundan oluşmaktaydı. Bugünkü
Kitap Sarayı isimli dükkân, sözkonusu Müzayede Salonunun eski yerinde bu-
lunmaktadır.

Sahaflar çarşısı, ilk yapımı sırasında çevreye uygun olması amacıyla,
betondan yapılmış barakalar şeklinde idi. Fakat burada da Kapalıçarşı'-
nın içinde olduğu gibi nemden kitapların etkilenmesinin önlenmesi amacıyla
konstrüksiyon daha sonraları ahşapla değiştirilmiştir.

Sahaflar Çarşısı'nın Türk kültüründeki yeri ve önemi büyüktür. Pekçok
kitabın korunmasında ve insanların yararına sunulmasında Sahaflar Çarşısı'-
nın yaptığı görev tartışılmaz niteliktedir (Divan-ı Lûgat-ı Türk örneğinde-
ki gibi). Sahaflar Çarşısı'nda uzun süre yalnız yazma eserlerin alışveri-
şi yapılmış, ancak yazma eserlerin günden güne azalması, buna karşılık mat-
baa baskısı kitapların çoğalması ile de basılı eser alınıp satılmaya başlan-
mıştır.

Kültürümüze bu denli katkılarda bulunan Sahaflar Çarşısı ne yazık ki hiçbir yönetim zamanında gereken ilgi ve önemi görmemiştir. Nitekim Ahmet İSVAN'ın Belediye başkanlığı sırasında da çarşı, pilot bölge ilân edilmesine karşın, nitelikli ve fonksiyonel düzenlemeye sahip olamamıştır. Bu durum 1980'lere kadar devam etmiştir (TÜRKMENOĞLU). Bu tarihlerde Belediye başkanı olan İsmail Hakkı AKANSEL tarafından çarşıya bugünkü durumu kazandırılmıştır. Döşeme malzemesi olarak altı köşeli çinilerin kullanılması, bahçede İbrahim Müteferrika'nın büsbütün yer alması çarşının belediye tarafından çizilen projeye göre düzenlendiği, bu dönemde gerçekleşmiştir.

Günümüzde Sahaflar Çarşısı gerçek kimliğini bütünüyle taşımamaktadır. Kurulduğundan buyana eski ve değerli kitapların alınıp satıldığı ve kullanıcılarını çoğunlukla kitapsever ve bilimsel çalışmalar yapan insanların oluşturduğu bir mekân olan Çarşı, turistlerin de ilgisini çeken bir yer haline gelmiştir. Sahaflar Çarşısında şu anda 41 dükkân bulunmasına karşın, bunların yalnızca 4-5'i gerçek anlamda bir sahaf olarak çalışmaktadır. Diğer dükkânlar ise her cins kırtasiye malzemesinin satıldığı bir nitelik göstermektedirler.

90 yıllık bir geçmişe sahip olan Sahaflar Çarşısı, bu süreç içerisinde değişik imparatorlukların kültür mirasını taşıyan İstanbul kentinde, Avrupa-Asya arasında kültürel bir köprü görevi görmüştür. Taşıdığı özellikler ve kültürümüze olan katkısı nedeniyle dünyadaki ender örneklerden biri olan Sahaflar Çarşısı'na gerçek fonksiyonunu kazandırmak gereklidir. Bunun temelinde de yapılacak fiziksel düzenlemenin yanısıra, insana kitabı sevdirmek olgusu da yatmaktadır ki sahaflık mesleği yaşayabilsin.

III.2.3. Çınaraltı

Çınaraltı, IV. Murat zamanında önemli siyasi olaylara sahne olmuştur. Bu tarihlerde şarabın, tütünün yasak olması ve bu yasaklara uymayanların diğer insanlar için caydırıcı olması amacıyla buradaki Çınar ağaçlarında asılarak öldürülmesi ve ölümlerin de günlerce ağaçlarda asılı bırakılması Çınaraltı adı ile anılan bu mekânı ürkütücü kılmıştır (TÜRKMENOĞLU).

Yirminci yüzyıl başında bütün hareketliliği ve neşesiyle sanki o eski olayların yaşanmadığı Çınaraltı'nda hatırlanan en güzel sembol, Beyazıt Camisinin önündeki Çınar ve Atkestanelerinin altında yerleşmiş olan Küllük Kahvesi edebiyatçı ve aydınların toplandığı bir yer olarak dikkati çekmektedir. Öğretmenler Bahçesi ve Akademi olarak da tanınan bu kahveyle, onun

karşısında tramvay durağındaki sıra kahvelerin, Evliya Çelebi'nin ilk kahvelerin Kanunî Döneminde namaz bekleyenlere kahve servisi yapan ocakçılarda açıldığını yazdığını anımsayarak, yukarıda belirtildiği gibi, XVI. yüzyıla dayanan bir geleneğin devamı olduğunu kabul etmek gerekir (KUBAN, KAHYA, 1987). Daha sonra, bu özellikli kahvenin yeri değiştirilmek sureti ile yaşatılmaya çalışılsa da eski güzelliğini sergileyememekteydi. Nitekim günümüzde de prefabrik büfe niteliğinde olan, etrafında plâstik masa ve sandalyelerin, aynı zamanda seyyar satıcıların bulunması ile yoğun bir insan kalabalığıyla karşı karşıya kalmış bu alan eski özelliğini tümüyle kaybetmiştir.

III.2.4. Beyazıt Camii

XVI. yüzyılın Sultan Külliyesi Fatihin oğlu II. Beyazıt tarafından Tavri Forumu'nun üzerinde, Eski Sarayın hemen yanında yaptırılmıştır. Klâsik Osmanlı Camii şemasının bir aşaması olan külliyenin camisi olan Beyazıt Camii, Mimar Yakup Şah Bin Sultan Şah tarafından 1501-1506 tarihleri arasında yapılmıştır. İnşaa biter bitmez ilk cuma günü halkın ibadetine açılmış, ilk namazda II. Beyazıt bizzat imamlık etmiştir (Küçük Hayat Ansiklopedisi, 1968).

Beyazıt Camisi, gerek dış görünüşü, gerekse iç süslemeleri bakımından çok heybetli ve güzeldir. Ortada dört ayağa oturan kubbe kuzey-güney doğrultusunda iki yarım ve yanlarda dörder küçük kubbeyle desteklenmektedir. Caminin ön tarafında revaklı bir avlu vardır. Bu avluya, üç cepheden Selçuk şekil ve uslûbunda bulunan üç muhteşem kapıdan girilmektedir. Şadırvanlı avlunun üç kapısından Beyazıt Meydanı'na açılan kapısı "Meydan Kapısı" üniversiteyi gören kapısı "Eski Saray kapısı". Beyazıt imaretine açılan doğudaki kapı da "İmaret-Kaşıkçılar Kapısı" olarak bilinmektedir. Caminin iki ucunda birbirinden hayli aralıklı birer şerefeli 2 minaresi vardır. Cami günümüze gelene değin birçok defa tamir görmüştür (Fotoğraf 6).

XIX. yüzyılda İstanbul Camilerinin avlularında açılan ramazan sergilerinin en zengini, en geniş kapsamlısı Beyazıt Camisinin avlusundaki sergi olmuştur. Yiyecek, giyecek ve eşyaların satıldığı bu sergiler 1920'li yıllarda canlılıklarını yitirerek sessizce ortadan kalkmıştır (TÜRKMENOĞLU). Bu cami ikinci hareketli dönemini 1949 yılında avlunun tekrar bir sergi niteliği kazanması ile yaşamıştır (Fotoğraf 7).

Külliyyeye ait türbeler ise Beyazıt Meydanı'nın Ordu Caddesi'ne bakan güney kenarında yerleşmiştir. Caminin mihrap duvarı önündeki türbe, II. Beyazıt'ın ölümü üzerine oğlu Yavuz Sultan Selim tarafından yaptırılan Sultan Beyazıt Türbesi'dir. Türbenin hemen yanında II. Beyazıt'ın kızı Selçuk Sultan'ın Türbesi yer almaktadır. Külliyyenin güney ucundaki üçüncü türbe Sadrazam Koca Reşit Paşa'ya aittir. Türbede, 1857'de ölen Reşit Paşa ile birlikte oğulları gömülüdür. Bu türbeler arasındaki mezarlıkta, büyük bir kısmı II. Mahmut döneminin ileri gelenlerine ait olan mezar taşları bulunmaktadır.

III.2.5. Beyazıt Devlet Kütüphanesi

1869'da çıkarılan "Maarifi Umumiye Nizamnamesi"ne kadar bir vakıf birimi olarak görülen kütüphaneler bu nizamname ile bir kamu görevi niteliği kazanmıştır. Bir taraftan bu nizamname, bir taraftan da o devirdeki milliyetçilik akımı sonucu başkentte milli nitelikte bir kütüphane kurmak üzere devletin ileri gelenleri harekete geçmiştir. Gerekçeleri ise İstanbul'un çeşitli yerlerinde (cami, türbe, vb.) dağınık ve hizmet veremez durumdaki kütüphaneler ile İmparatorluğun değişik yörelerinde yayınlanan kitapları bir merkezde toplamak, daha geniş bir kesime daha kapsamlı hizmet vermektir (ATUF, 1931).

II. Beyazıt'ın yaptırdığı cami karşısında inşa edilen Külliye'nin imaret kısmında, 1882 yılında plânlanan kütüphanenin restorasyonuna başlanmıştır. 1884 yılında da Kütüphane-i Umum-i Osmani adıyla hizmete açılmıştır (MERİÇ, 1957).

O tarihlerde kütüphanede kitap yoktu, bu nedenle gelenlerden kitap bağışında bulunulması istenmiştir. 1934 tarihinde "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu" gereği ülkemizde basılan kitap, dergi, gazete, vb. yayınların kütüphaneye gelmesi bu sefer de yer darlığına neden olmuştur. Ayrıca 1952 tarihinde kütüphanede Türkiye'de İlk Çocuk Kütüphanesi açılmış ise de yine yer darlığı nedeniyle, 1961'de kapatılmak zorunda kalmıştır.

Bu binaya ek olarak, Tanzimat Döneminde Daire-i Umur-u Askeriye binası yaptırılmıştır. Söz konusu bina, önceleri Askeri Misafirhane olarak kullanılmıştır. İstanbul'un işgali sırasında buraya Dişçilik Okulu taşınmış ve 1925-64 yılları arasında faaliyet göstermiştir. 1965 yılında Dişçilik Oku-

lu bu binadan ayrıldıktan sonra, İstanbul Belediyesi'nce turist ve cenaze arabaları için otopark yeri olarak istenmiş ise de sonuçta Bakanlığın çabaları ile kütüphane olarak kullanılmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca devir alınmıştır. Halen Beyazıt Devlet Kütüphanesi olarak işlevini sürdürmektedir (Fotoğraf 3).

III.2.6. Bakırcılar Çarşısı

XIV. yüzyılda Bakırcılar, Tahtakale civarında bulunuyorlardı. "Sûk-i Nahhâsin" denilen Bakırcılar Çarşısı XVII. yüzyılda Beyazıt'a nakledilerek, Beyazıt Camisi ile Üniversite arasına Bakırcılar ve Fuat paşa Caddesi üzerine yerleştirilmişlerdir. Evliya ÇELEBÎ Eski Saray'ın sınırlarını tarif ederken, sarayın doğu köşesinin Bakırcılar'dan başladığını söylemektedir. XIX. yüzyıl sonunda Seraskerlik Kapısı'nın yapımı sırasında avlu duvarının altına arazinin eğiminden yararlanılarak bir sıra tonozlu dükkân inşa edilmiştir. Bu dükkânlar Dariüşşafaka'ya vakfedildikten sonra içlerine bakırcılar yerleştirilmiştir. Cumhuriyet'in ilânından sonra buradaki bakırcılar caddenin karşı tarafındaki dükkânlara ve daha sonra da Kapalıçarşı'ya doğru yayılarak geniş bir alanı kaplamışlardır. Şu anda ise caddeye adını veren çoğu bakırcı dükkânının yerini giyim eşyası satan yerler ve lokantalar almıştır.

III.2.7. Beyazıt (Hürriyet) Meydanı

Beyazıt Meydanı, Bizans Döneminde kentin en büyük Forum'u, Türk Döneminde de Saray Meydanı olarak İstanbul kentinin fiziksel yapısında olduğu kadar, kent imgesinin oluşmasında da önemli bir yeri olan, tarihi kent ögesi olmuştur. Meydanın anıtsal bir forum (Forum Tavri) olarak düzenlemesi I. Teodosyus zamanında olmuştur. Forum, VIII.yüzyılda da hayvan pazarı olarak kullanılmaya başlanmış, saman satılan bir alan haline gelmiştir.

1204 Lâtin istilâsında Forum Tavri yağmalanırken, Teodosyus'un atlı heykeli de eritilmiş ve büyük Forum giderek harap ve düzensiz bir Ortaçağ meydanına dönüşmüştür.

Daha sonra Türk Döneminde Beyazıt Külliyesi'nin yapımıyla birlikte kısmen korunmuş olan meydan, uzun süre açık hava gösterilerinin (sihibazlık gibi) yapıldığı bir alan olmuştur. Çok işlek bir bölgenin ortasında

olması nedeniyle sonraları Cami'nin yakınına kadar sokulan dükkânlar, kahvehaneler tarafından kullanılmıştır.

XVII. yüzyıl ortalarında bu Meydan dut ağaçlarıyla kaplıydı. Osmanlı döneminin başından bu yana Beyazıt bir yandan saray, bir yandan külliye, öte yandan da konutlar dükkânlarla karışmış ağaçlıklı bir meydan görüntüsü içindeydi (Fotograf 8).

XVIII. yüzyılda da Beyazıt Meydanı, kentin merkezi bir yerinde olması nedeniyle kurban pazarı olarak kullanılmıştır (KUBAN, KAHYA, 1987).

1855'de kentin gelişmesini denetleyecek olan Belediye örgütünün (Şehremaneti) kurulmasından sonra başka meydanlarla birlikte Beyazıt Meydanı'nda da düzenleme çalışmaları yapılmıştır. 1866'da meydanın kuzeyini sınırlayan ve Seraskerlik Dairesi olarak kullanılan, Eski Saray binaları yıkılarak, yerine daha sonra İstanbul Üniversitesi'ne verilen Harbiye Nezareti binası yapılmıştır. Beyazıt Meydanı'nda çeşitli dönemlerde yer alan anıtsal yapılar zamanla kendi hallerine terk edilmiş ve bazen de başka amaçlara tahsis edilerek restore edilmişlerdir. Örneğin o dönemde hayvanlar için barınak olarak kullanılan Beyazıt İmareti, II. Abdülhamit devrinde onarılarak, 1884 yılında Beyazıt Devlet Kütüphanesi olarak kullanıma açılmıştır. II. Abdülhamit Devri başlarında meydan; kitapçı, berber, kebabçı gibi esnaf barakaları ile dolmuştur.

1923-24 yıllarında Belediye tarafından Beyazıt Meydanı yeniden ele alınmıştır. Y.Mimar Asım KÖMÜRCÜOĞLU tarafından, ortasına eliptik plânlı, çift fıskiyeyle bir havuz ve çiçek tarhları yapılmış, havuzun çevresinde tramvayların dönüş yaptığı bir trafik yolu oluşturulmuştur (Fotograf 9). O sıralarda Beyazıt Medresesi'nin ve Hamamı'nın çevresi iki-üç katlı kâgir ve ahşap yapılarla çevrili bir mahalle halindeydi (KUBAN, KAHYA, 1987).

Bu Meydan'da 1956-1957 yıllarında İstanbul'un imarı adı altında yürütülen çalışmalar sırasında, Beyazıt Meydanı'nın önünden geçen 9.5 m genişliğindeki yolun trafik sıkışıklığına bir çare bulmak için, Simkeşhane ve Hasan Paşa Hanı gibi yapıların bir bölümü yıkılmış, Ordu Caddesi'nde eni 30 m olacak şekilde yol genişletilmiş, bu hanların kente değer kazandıran cepheleri yok edilmiş, yol kotunun değiştirilmesiyle de bir takım düzensizlikler ortaya çıkmıştır.

1961 yılında üniversite merkezinde tören yapılan büyük bir yaya meydanı oluşturmak için T.Cansever, Piccinato ve Högg'e hazırlatılan 3 projeden T.Cansever'in projesini uygulama kararı alınmıştır. Proje gerçekleşme aşamasıydayken meydan bir ara otopark haline dönüşmüş ve bu kullanım 1982'lere kadar devam etmiştir.

Turgut CANSEVER'in projesi bütünüyle uygulanmayıp, o tarihten günümüze değin geçen süreç içerisinde, Belediye tarafından çeşitli düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar sonrasında da Beyazıt Meydanı bugünkü halini almıştır.

III.2.8. Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi

Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nin tam karşısına gelen bir konumda yer alan Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, klâsik medrese mimarisine uygun olarak inşa edilmiş ve 1507-1508 yılları arasında tamamlanmıştır. 1981 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yeniden restore edilen Beyazıt Medresesi, Türkiye'nin tek Hat Sanatları Müzesi olarak 1984 yılında yeniden oluşturulmuştur. Yapı, merkezi bir dershanenin üç tarafında sıralanan 19 odadan oluşmuştur. Ortada şadırvanı bulunan revaklı bir avluya sahiptir.

III.2.9. İstanbul Üniversitesi

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'da 1454 yılında yaptırdığı ilk saray Beyazıt'da bugün Üniversitenin yer aldığı alanda bulunuyor ve sınırları Süleymaniye Camii'ne kadar uzanıyordu. Eski Saray'ın yerinde de Bizans devrinde Konstantin tarafından inşa olunmuş senato sarayı bulunmaktaydı. Yeni Saray'ın yapılmasından sonra Beyazıt'taki ilk sarayda ölen hükümdarların valideleri, kadınları oturmaktaydı (ŞEHSUVAROĞLU).

Evliya ÇELEBİ (1969), sarayın inşasına 1454 yılında başladığını, 1457 yılında tamamlandığını belirtmektedir. Eski Saray 1765 yılındaki depremde zarar görmüş ve bazı binaları yıkılmıştır. Eski Sarayda III. Selim zamanında bir yangın çıkmış ve 1791 yılında onarımı uygun görülmüştür. II. Mahmut yeniçerileri kaldırdıktan sonra Eski Sarayı, Serasker Dairesi yapmıştır. 1870 yılında da bugünkü büyük binayı inşa ettirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarına kadar Harbiye Nezareti olarak kullanılan bina sonra İstanbul Darülfünunu'na ayrılmıştır. (Fotoğraf 10). Darülfünun

Üniversite adını aldıktan sonra burası Tıp ve Hukuk Fakülteleri'nin ders gördükleri binalar olarak kullanılmıştır (ŞEHSUVAROĞLU).

Bugün ise burada İstanbul Üniversitesi'nin çeşitli fakülteleri (Hukuk, Edebiyat, Fen, İktisat, Eczacılık Fakülteleri gibi) ile Rektörlük birimleri ve Profesörler Evi, Atatürk İlke ve İnkılâpları Enstitüsü yer almaktadır.

III.2.10. Beyazıt Kulesi

Eski İstanbul bir takım kulelerle süslüydü. Bu kuleler gemilere yol gösterme, aynı zamanda da düşman gözetleme işlerini yerine getirirdi.

Yeniçeri ocağında bir tulumbacılar bölüğü kurulunca, eski Ağakapısının bahçesine "Yangın Köşkü" isimli ahşap bir kule yaptırılmıştı. Bu yüksek köşkten şehir gözetlenir ve yangın başlangıcı görülen semtlere derhal tulumbacılar koşturulurdu. Bu vazifelerden dolayı gözcülere "köşklü" ismi verilirdi. Bu ahşap yangın köşkü, birçok kez yanmıştır. II. Mahmut zamanında Yeniçeri Ocağı kaldırılınca eski yangın köşkü yerine bugünkü Üniversite bahçesindeki kulenin esasını teşkil eden yeni yangın köşkü inşa edilmiştir (ŞEHSUVAROĞLU).

Eski yeniçeriler bir gece bu yeni yapılan yangın köşkünü yakmışlardır. Yanan kulenin yerine Ağa Hüseyin Paşa tarafından yeni ve kâgir kule inşa edilmiştir. Günümüzde İstanbul Üniversitesi'nin bahçesi içinde yer alan Beyazıt Kulesi, eski adı ile Seraasker Kulesi o zaman kentin merkezi olarak nitelendirilen Harbiye Nezarethanesinin geniş avlusunun ortasına, İstanbul'un en yüksek tepesine kurulmuştur (De AMICIS, 1981).

180 basamakla çıkılan 85 metre yüksekliğindeki Beyazıt Kulesi yakınındaki Süleymaniye Camisi'nin dev minareleri ile adeta yarışır bir haldedir.

Günümüzde yangın gözetleme ve hava durumuna ilişkin bilgiler verme işlevlerini yapan, bu kuleden hava durumu ayrı renkteki ışıklarla belirtilmektedir. Mimari bakımdan İstanbul'un en ilgi çekici tarihi yapılarından biri olan bu kulenin, özellikle iç kısmı acilen onarım gerektirmektedir.

III.3. Ulaşım Durumu

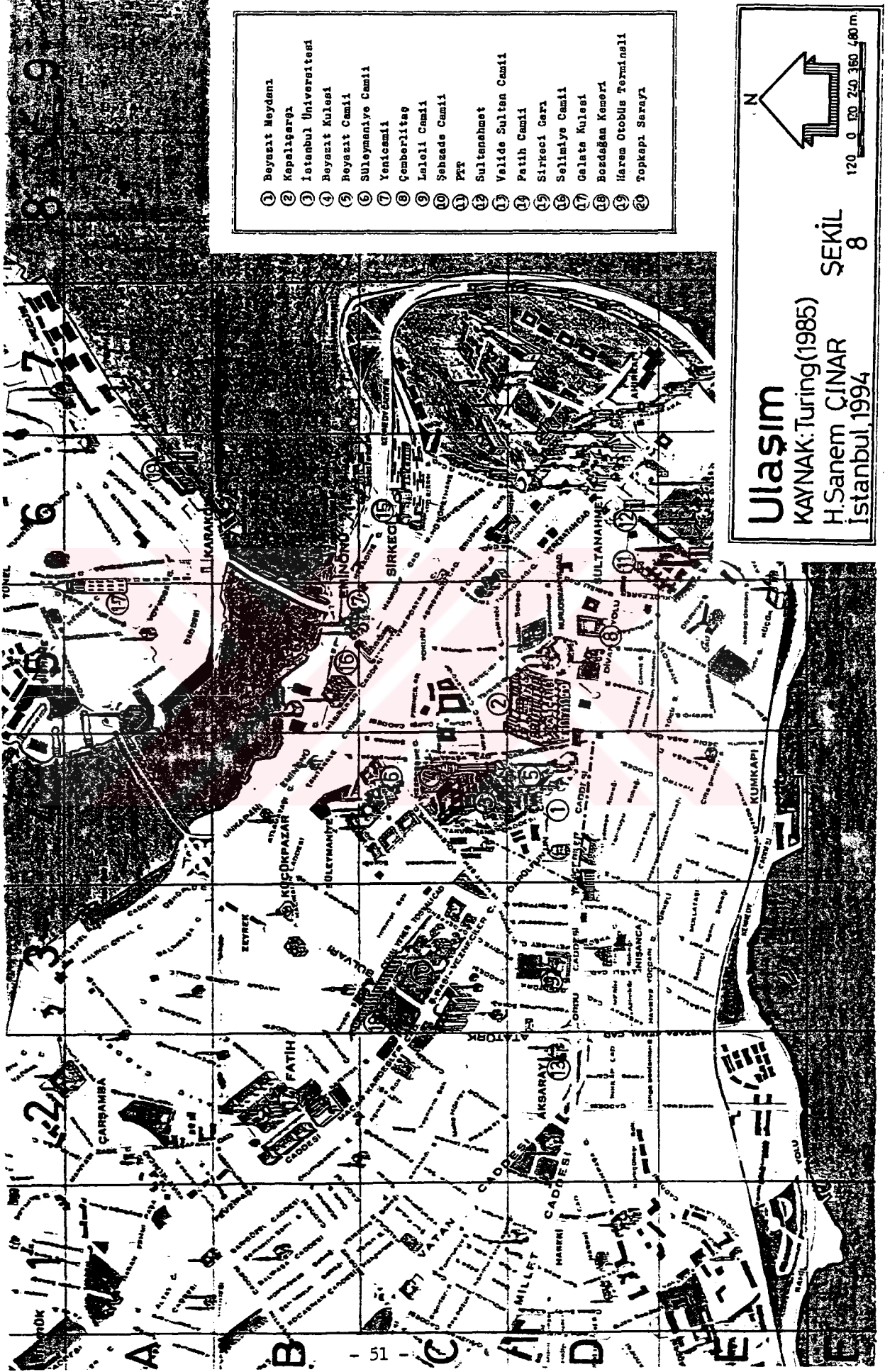
İstanbul metropoliten alanındaki yoğun kentleşme ve sanayileşme hareketi, yerleşme düzenini, sosyo-ekonomik ve kültürel yapıyı değiştirerek. yoğun ölçüde ulaşım sorunlarını gündeme getirmiştir. İstanbul kent bütünü içinde yer alan Beyazıt çevresi de tarihi, kültürel, dini ve ticari bir merkez olması nedeniyle ulaşım sorunları ile karşı karşıyadır.

Araştırma alanındaki bu yoğun ulaşım hareketlerini, hem taşıt trafiği, hem de yaya trafiği açısından incelemek gerekir (Şekil 8).

III.3.1. Taşıt Trafiki

Araştırma alanına Sultanahmet yönünden Divan Yolunun uzantısı olan Yeniçeriler Caddesi ile, Fatih yönünden Fevzi Paşa Caddesi uzantısı olan Vezneciler ve Darülfünun Caddeleri ile Topkapı yönünden de Vatan ve Millet Caddelerinin Aksaray'da birleşmesi ile Ordu Caddesi boyunca ulaşılmaktadır. Sirkeci'yi Aksaray'a bağlayan güzergâh olan Divan Yolu - Yeniçeriler Caddesi - Ordu caddesi ve yolun orta kesiminde hızlı tramvay hattı bulunmaktadır. Bu güzergâhta Divan Yolunun Bab-ı Âli Caddesi ile kesiştiği yerden Aksaray yönüne doğru olan kesimde (Ordu ve Yeniçeriler Caddeleri boyunca) tramvay hattının sağında ve solunda taşıt trafiği bulunmaktadır. Oysa söz konusu kesişme yeri ile Divan Yolunun Yerebatan Caddesi ile kesiştiği bölge arası taşıt trafiğine kapalıdır. Gerek Fevzi Paşa Caddesi'nin uzantısı olan Vezneciler Caddesi'nin bağlantısındaki görsel ve işlevsel zayıflık, gerekse Vatan Caddesi'nin Aksaray'da Millet Caddesi'ne saptanışında ve Atatürk Bulvarı'na ya da Beyazıt'a uzanışında, ayrıca da Divan Yolunun Bab-ı Âli ile bağlantısında görsel ve trafik işlevi yönünden sorunlar bulunmaktadır.

Araştırma alanında taşıt trafiğinin sorunlu bir hal almasında kullanım yoğunluğuna karşın altyapının eksik ve yetersiz olmasıyla birlikte otopark sorununun çözümlenmemiş olması da yatmaktadır. Gerçekten de alan yakınındaki tek otopark Fuat Paşa Caddesi üzerinde yer almakta ve yeterli olmamaktadır. Bunun sonucu olarak da yol kenarlarının otopark olarak kullanılması araç trafiğini aksatmaktadır.



- 1 Beyazıt Meydanı
- 2 Keplilerçe
- 3 İstanbul Üniversitesi
- 4 Beyazıt Kulesi
- 5 Beyazıt Camii
- 6 Süleymaniye Camii
- 7 Yenice Camii
- 8 Çemberlitaş
- 9 Laleli Camii
- 10 Şehzade Camii
- 11 FİT
- 12 Sultanahmet
- 13 Valide Sultan Camii
- 14 Petih Camii
- 15 Sirkeci Garı
- 16 Selimiye Camii
- 17 Galata Kulesi
- 18 Beşdeğen Kemerli
- 19 Harem Otobüs Terminali
- 20 Topkapı Sarayı

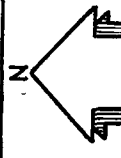
Ulaşım

KAYNAK: Turing (1985)

H. Sanem ÇINAR

İstanbul, 1994

ŞEKİL
8



120 0 120 240 360 480 m

III.3.2. Yaya Trafiği

Araştırma alanı içerisinde yeralan ticari, tarihi, dini ve kültürel yapı ve mekânlar (Kapalıçarşı, Beyazıt Camii, İstanbul Üniversitesi gibi) taşıt trafiğinin yanısıra yoğun bir yaya trafiğini de sonuçlamaktadır. Gerek hafta içi, gerekse hafta sonu yoğun bir kullanıma sahne olan Beyazıt çevresinde yaya trafiğinin de incelenmesi gerekmektedir. Özellikle çok daha önemli niteliklerinin (tarihi, dini, mimari, turistik, vb.) gözardı edilerek bir ticaret alanı olarak kullanılması (Romen Pazarı ve ınaraltı gibi) yaya hareketlerinin düzensizliğini ve tahrip edici etkisini arttırmaktadır.

Beyazıt evresinde Kapalıçarşı, Sahaflar arşısı, Çınaraltı, Beyazıt Meydanı ve İstanbul Üniversitesi bahçesi en yoğun yaya trafiğini yaşayan mekânlardır. Bunun yanısıra Yeniçeriler Caddesi, adırcılar Caddesi, Fuat Paşa Caddesi (Bakırcılar Caddesi), Takvimhane Caddesi ve Darülfünun Caddesi yoğun bir yaya kullanımının gözlendiği akslardır.

III.4. Araştırma Alanında Mekânı Oluşturan geler ve zellikleri

Araştırma alanı kapsamında en belirgin olarak göze arpan Beyazıt Meydanı'nın yanısıra Beyazıt Camii avlusu, Sahaflar arşısı, Çınaraltı, İstanbul Üniversitesi bahçesi gibi farklı boyutta ve fonksiyonlarda değişik mekânlarda yer almaktadır. (Fotoğraf 11, 28).

Söz konusu mekânlar Şekil 9'da görüldüğü gibi Beyazıt Meydanı'nın Yeniçeriler Caddesi'ne bakan (51.70 m kotunda) kesiminden başlanarak İstanbul Üniversitesi bahçesindeki Beyazıt Kulesi'ni içine alan mekâna kadar izlenen güzergâh boyunca mekânı oluşturan ögeler ve özellikler açısından etüd edilmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki, mekân ve mekânı oluşturan ögelerin algılanabilmesi fiziki, psikolojik, fizyolojik koşullara bağlı olmanın yanısıra kullanıcının o zamana kadar elde ettiği bilgi birikiminin düzeyi ile de yakından ilgilidir. Ayrıca bir mekânın ve mekânı oluşturan ögelerin değişik kullanıcılar tarafından değerlendirilmesinde benzer, ortak değerlendirmeler yapıldığı da çeşitli deneylerle saptanmıştır (GİRİTLİOğLU, 1991).

Bu bilgilerin ışığı altında söz konusu güzergâh üzerinde saptanan, birbirinden farklı nitelikteki mekânlara ilişkin bilgileri aşağıda belirtilen Şekilde açıklayabiliriz :

- Meydanın Yeniçeriler Caddesi bitişiğinde yer alan düşük kottaki kısım (A)

Söz konusu kısımda mekânı oluşturan sınırlayıcı yüzeyler, Yeniçeriler Caddesi (hızlı tramvay hattı ve iki yanında yer alan araç yolu), caddenin diğer yanında bulunan ticari yapıların yüzeyleri, kot farkından oluşan istinat duvarları ile gerisinde yer alan Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi ve Beyazıt Camii tarafındaki çay bahçesi ile ağaç ve çalı topluluklarıdır. Yeniçeriler Caddesi üzerinde yer alan ticari yapılar, araştırma alanının tarihsel doku bütünlüğüne zarar verici niteliktedir (Fotoğraf 12). Taban yüzey, yer yer mermer ya da blok taşla derzlenmiş granit parke (10x10 cm.lik) ile oluşturulmuştur. Asfalt yol malzemesinden farklı olarak kullanılan mevcut döşeme serbest mekân niteliğindeki bu mekânın oluşumuna olumlu katkıda bulunmaktadır. Yeterli donatım elemanlarının bulunmadığı bu kısım, Yeniçeriler Caddesi gibi bir ana aksın yanında yer alması nedeniyle yoğun bir yaya trafiğinin yaşandığı dinamik bir mekân niteliğindedir (Fotoğraf 13). Gerek taşıt trafiğinin yakınında yer alması, gerekse yoğun yaya kullanımından oluşan gürültü mekânı olumsuz yönde etkilemektedir. İçerdiği bu özellikler nedeniyle mekân kullanıcılar üzerinde hoşnutsuzluğa yolaçmaktadır.

- Beyazıt Camii'nin güney kesiminde yer alan ve çay bahçesi olarak kullanılan kısım (B)

Burada mekânı Beyazıt Camiinin yapısal yüzeyi ile ağaç ve çalılardan oluşan sınırlayıcı yüzeyler şekillendirmektedir. Çay bahçesi olarak kullanılan bu mekân durağan mekân niteliğindedir. İçerdiği donatı elemanları plastik sandalyeler ve prefabrik servis ünitelerinden oluşmaktadır. Demir parmaklıklarla sınırlandırılmış olan bu mekân çevresinden soyutlanmış bir dinlenme mekânı niteliğinde olup, taban yüzeyi çevresindeki mekânların aksine prekast malzeme ile oluşturulmuştur.

Mekân bu özellikleriyle kullanıcıda dinlenme ve kendi başına olma hissi uyandırmaktadır.

- Beyazıt Külliyesi'nin güney kesiminde yer alan ve çay bahçesiyle arasında kalan kısım (C)

Bu mekân Külliye'nin yapısal yüzeyleri, çay bahçesini çevreleyen parmaklıklar, bitkisel öğeler ile sınırlandırılmaktadır (Fotoğraf 14). Taban

düzleminde değişik boyutlardaki (10 x 10 cm ve 40 x 20 cm) granit parke döşemeler ile mermer ya da beton merdivenler bulunmaktadır. Az sayıda seyyar satıcının da bulunduğu bu mekân, dinamik mekân niteliklerine sahip olmasına karşın, yaya sirkülasyonunun azlığı nedeniyle daha çok durağan mekân görünümündedir. Bu mekân, kullanıcılar üzerinde dinlenme hissi uyandırmaktadır.

- Beyazıt Külliyesi'nin duvarları ile Yeniçeriler Caddesi arasında kalan kısım (D)

Sözkonusu kısımda mekânı oluşturan sınırlayıcı yüzeyler Külliye duvarları içinde yer alan dükkânlar, Yeniçeriler Caddesi ile ardındaki ticari yapı yüzeyleri ve ağaç-çalılardan oluşan bitki gruplarıdır. Bu mekânın Külliye duvarlarının hemen önündeki kısmı yaya sirkülasyonunun gerçekleştiği ve alışveriş fonksiyonuna hizmet eden bir alandır. Taban yüzeylerinin prekast malzemeden oluştuğu bu alan ile Yeniçeriler Caddesi arasında kalan kısımda otopark ve otobüs durağı olarak fonksiyon görmektedir (Fotoğraf 15). Bu mekân, otobüs durağına ve ana aksa yakınlığı nedeni ile yoğun bir yaya kullanımına sahne olan dinamik bir mekân niteliğindedir. Kullanıcılar üzerinde, hareketlilik ve hoşnutsuzluk hissi uyandırmaktadır.

- Kapalıçarşı Beyazıt kapısı önünde yer alan kısım (E)

Burada mekânı, Külliye duvarları ile Kapalıçarşı cephelerinde yer alan dükkânlar ve bitkisel elemanlar sınırlamaktadır. Yeniçeriler Caddesi'nden gelen yaya sirkülasyonu, taban yüzeyi küptaş (8 x 8 cm) derzli beton plâk (50 x 50 cm) lardan oluşan bu küçük meydan sonrasında, Çadırcılar Caddesi yönünde, bir kanal mekân şeklinde devam etmektedir (Fotoğraf 16). Kapalıçarşı gibi bir ticari merkeze ve Sahaflar Çarşısı'na ulaşımı sağlayan pozitif mekân karakterindeki bu mekân, yoğun bir yaya trafiğine sahiptir. Aynı zamanda dinamik mekân özelliklerine de sahip bu alanda, gerek dükkânlardaki satış elemanlarının, gerekse seyyar satıcılarının sesleri rahatsız edici bir etki yaratmaktadır. Bu mekân kullanıcılar da hareketlilik ve simgesellik etkisinin yanısıra hoşnutsuzluğa da yol açmaktadır.

- Çadırcılar Caddesi boyunca uzanan kısım (F)

Nispeten geniş bir alanın birleştiği bu dar ve uzun sokakta sınırlayıcı yüzeyleri Beyazıt Külliyesi içindeki Sibyan Mektebi ve Kapalıçarşı "Fesçiler Kapısı" cephesinde yer alan dükkânlar ile başlayıp cadde boyunca her iki yanda yer alan tarihi ve ticari fonksiyonlu yapılar oluşturmaktadır (Fotoğraf 17). Araç trafiğine tamamen kapalı, kuşatılmışlık etkisi veren bu mekânda, gerek sokağın darlığı ve yapıların yüksekliği, gerekse alışveriş fonksiyonunun getirdiği yaya yoğunluğu ile, satıcıların seslerinin oluştuğu gürültü, insanlar üzerinde rahatsız edici bir etki yapmaktadır. Dinamik mekân niteliğine sahip bu mekânda, taban yüzeyini oluşturan asfalt malzemenin, oldukça bozuk olması da yaya sirkülasyonunu olumsuz şekilde etkilemektedir.

-Sahaflar Çarşısı (G)

Dar ve merdivenli bir giriş ile başlayarak, bir avluya ulaşan Sahaflar Çarşısı'nda mekânı, Külliye'nin duvarları ve kenarlarda yer alan Sahaflar dükkânları ile bitkisel elemanlar sınırlamaktadır. Bir kanal mekânın sonrasında ulaşılan, sözkonusu avlu, düzenli bir mekân niteliğindedir (Fotoğraf 18). Taban yüzeyinin altıgen şeklindeki pembe renkli prekast elemanlardan oluştuğu Sahaflar Çarşısı'ndaki dükkânlar, yanyana gelmiş barakalar niteliğindedir. Çarşı'ya Kapalıçarşı yönünden girildiğinde, gerek girmeden sağda yer alan büfeden gelen, gerekse girişin hemen içinde solda yer alan umumî tuvaletten yayılan kokular ile sekiz basamaklı merdiven öncesindeki yüksek duvarlarla çevrili giriş, insanlar üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Ayrıca hem bu giriş, hem de Çınaraltı tarafındaki giriş, insan yoğunluğuna oranla oldukça dardır. Bu dar giriş sonrasında ulaşılan. her iki yanında dükkânlar bulunan ince dar bir koridor niteliğindeki mekânın tavan yüzeyi de özellikle yazın etkili olan bitkilerden oluşmuştur. Bu gölgeli serin ve hareketli mekânın devamında, insanlarda rahatlatıcı bir etki yapan, aydınlık geniş avluya ulaşılmaktadır. Bu avlunun orta kısmında yer alan ve İbrahim Müteferrika'nın büstünün de bulunduğu, parmaklıklarla çevrili yeşil alan, mekânı bölerek, insanları avlu çevresinde bulunan sahaf dükkânlarına doğru yönlendirmektedir. Bu yeşil alanın sol tarafındaki aks daha yoğun bir yaya trafiğine sahiptir. Avlunun üst kısmı da büyük ağaçların tepe çatıları ile örtülüdür. Avlunun ucundaki dar ve kemerli kapı ile de Çınaraltı'na geçiş sağlanmaktadır (Fotoğraf 19).

- Çınaraltı (H)

Çınaraltı mekânını oluşturan sınırlayıcı yüzeyler, Beyazıt Camii, Sahaflar Çarşısı ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nin yapı ve duvarları ile mekâna adını veren, geniş tepeli Çınar ağaçları (*Platanus X acerifolia*)'dır. Üst yüzeyi tamamen bu ağaçlarla kaplı gölgeli bir mekân durumundaki Çınaraltı, çay bahçesi ve eski paralardan, fotoğraf makinasına kadar pek çok şeyin satıldığı bir alış-veriş alanı olarak kullanılmasının yanısıra, turistik, rekreatif, ticari ve dini amaçlı yoğun bir yaya trafiğinin olduğu bir mekândır. Alanın çaybahçesi olarak kullanılan kesiminde, döşeme malzemesinin tuğlalardan oluşmasına karşın, diğer taraflar granit taşlardan (20 x 40 cm.lik) oluşmuştur. Tarihi bir mekân olan Çınaraltı'nda sözkonusu çay bahçesinin servis üniteleri prefabrik elemanlardan oluşmaktadır (Fotograf 20). Mekânı, algılamada etkili olan işitme faktörü açısından incelediğimizde; satıcıların seslerinin oluşturduğu olumsuzluğa karşın, namaz vakitlerinde Cami'den yükselen ezan sesinin, mekânın tarihi, dini ve turistik karakterine kazandırdığı olumlu etkiyi algılamaktayız. Ayrıca yüksek duvarlarla çevrelenmiş, kapalı ve pozitif bir mekân niteliğindeki Çınaraltı'nda, rüzgârda ağaç yapraklarının çıkardığı sesler de mekân algılamasında etkili olmaktadır. Ulu Çınar ağaçlarının tepe çatıları ile Camii'nin kubbeleri de güzel bir uyumluluk göstermektedirler (Fotograf 21).

- Beyazıt Camii Avlusu (I)

Ortasında bir şadırvanın yer aldığı Beyazıt Camii avlusunun çevresi diğer Osmanlı camilerinde de olduğu gibi revaklarla sınırlandırılmıştır (Fotograf 22). Bu avlu kuzey, batı ve doğu yönlerinde yer alan üç kapı ile Çınaraltı ve Beyazıt Meydanına açılmaktadır. Revaklarda yüzeyel ve çizgisel öğelerin yarattığı doluluk-boşluk etkisi ışık ve gölge oyunları ile güçlenmektedir. Avlunun görsel etkisi yukarı, gökyüzüne doğru yönlendirilmiş bir mekânın etkisidir. Girişten cami avlusunun revaklarına doğru geçildiğinde alçak geçitler ve pencereler, insana yakın bir ölçüyü hissettirmektedir. Avlu geçilerek ulaşılan son cemaat yeri ve asıl camii girişi de avlu girişinin ve revak'ın alçak tutulmuş mekânını tekrarlayarak, ritmik bir mekansal düzenlemeyi oluşturmaktadır.

Taban yüzeyinin mermer malzemeden oluşturulduğu avlu pozitif ve düzenli bir mekân niteliğindedir. Aynı zamanda sert ve kapalı mekân özelliklerine sahip avlunun revaklarında çeşitli satıcılar da (tesbih, koku,

kitap, vb. satan) yer almaktadır.

Beyazıt Camii de, algılayan kullanıcının değer sistemine göre bir sanat yapıtı olarak ya da sadece bir dinsel obje olarak değerlendirilmektedir. Kullanıcıda simgesellik dinlenme, güven hissi, saygı ve hayranlık duygusu oluşturmaktadır.

-Bakırcılar Çarşısının yer aldığı kısım (J)

Eskiden bakırcı dükkânlarının bulunduğu, oysa günümüzde her şeyin satıldığı bir alış-veriş alanı olarak kullanılan bu mekân, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi'nin bahçe duvarları ile ticari yapılar tarafından sınırlanmaktadır. Gerek İstanbul Üniversitesi'nin bahçe duvarlarına bitişik olarak bulunan ve eskiden Bakırcılar Çarşısının bulunduğu yerde sıralan dükkânlar, gerekse onların karşısında, alt geçidin duvarlarından yararlanarak oluşturulmuş tezgâhlar, konstrüksiyonları ve düzensizlikleri ile bu tarihi çevreye yakışmayan bir görünüm sergilemektedirler (Fotoğraf 23). Hem görsel ve işitsel kirliliğe yolaçmakta, hem de yaya sirkülasyonunu engelleyici bir rol oynamaktadırlar. Döşeme malzemesi olarak asfaltın kullanıldığı bu mekân, alt geçit niteliğindeki taşıt yolu ile kesilmektedir. Beyazıt Devlet Kütüphanesi tarafında yer alan, yaya geçişine olanak sağlayan üstü kapalı, dar alan da yine seyyar satıcılar tarafından işgal edilmiş durumdadır.

Tüm bu özellikler, kullanıcıda sinirsel gerilim, hareketlilik ve hoşnutsuzluk etkileri oluşturarak, kullanıcının o mekânı yaşamasını değil, bir an önce geçerek rahat bir mekâna ulaşma isteğini sonuçlamaktadır.

- Beyazıt Meydanı (K)

Sınırlayıcı yüzeylerin, Beyazıt Camii, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi, Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, Yeniçeriler Caddesi tarafındaki ticari yapı yüzeyleri ile bitkisel kitlelerden oluştuğu Beyazıt Meydanı'nda yoğun bir yaya trafiği gözlenmektedir (Fotoğraf 24). Orta kısmında yuvarlak formlu bir yeşil alanın bulunduğu Meydan'da, döşeme malzemesi olarak granit taşlar (20 x 40 cm) kullanılmıştır. Yönlendirici hiçbir elemanın olmadığı bu büyük Meydan, döşeme malzemesi ile çevreleyen yapı yüzeylerinin aynı renkte olması nedeniyle, daha da büyük olarak algılanmaktadır. Meydan üzerinde Yeniçeriler Caddesi yönüne doğru ilerlendiğinde, Meydan bütününde yalnızca burada görülen ve sınırlı olarak kullanıl-

mış tuğla döşemeli yüzey üzerinde kuş yemi satıcıları ve çok sayıda güvercin bulunmaktadır. Meydandaki ender ilginç yerlerden biri olan iki büyük ağacında yer aldığı bu alanda, güvercinlerin su çanaklarına atılan ekmek parçalarının yaydığı kötü koku yoğun bir şekilde hissedilmektedir (Fotoğraf 26). Çevredeki diğer mekânların aksine, Beyazıt Meydanı'nda insan seslerinin yerine, gruplar halinde havalanan kuşların sesleri etkili olmaktadır.

Bu alanın gerisinde ve Beyazıt Camii yönünde yer alan kesim ise polis ve zabıta araçlarının otoparkı olarak kullanılmaktadır. Gerek bir kısmının bu şekilde kullanımı, gerekse hiçbir fonksiyon kazandırılmamış olması, bu kesimi yaşamaya bir mekân konumuna getirmiştir.

Beyazıt Meydanı çok büyük olduğundan algılama güçlüğü doğmaktadır. Meydan'ın tümünde kent mobilyalarının yok denecek kadar azlığı ve alanların da tasarım açısından (renk, form, vb.) niteliksizliği ve uyumsuzluğu algılamayı olumsuz yönde etkilemektedir (Fotoğraf 25). Ayrıca bitkisel elemanların yetersizliği de gözlenmektedir. Tüm bu özellikler kullanıcıda simgeselliğin yanısıra, hoşnutsuzluk, korku ve sinirsel gerilim yaratmaktadır.

- Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi önünde yer alan kısım (L)

Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi'nin yapısal yüzeyleri ile kot farkından oluşan duvarlar ve bitkisel kitleler tarafından sınırlanan bu mekânda havuz ve yanında yer alan çay bahçesi bulunmaktadır (Fotoğraf 24). Granit taşlardan (20 x 40 cm.lik) oluşmuş döşeme malzemesinin kullanıldığı bu kısım yer alan mermer havuz içinde çeşitli su oyunlarının yer almasına karşın konumu nedeniyle fonksiyonel olmaktan uzak ve görsel açıdan kötü durumdadır. Tarihi bir yapı karakterindeki Müze önünde yer alan prefabrik servis üniteleri de bulunduğu çevre ile çelişmektedir. Söz konusu mekân bu özellikleri nedeniyle negatif ve düzensiz bir mekân niteliğindedir. Bu mekân kullanıcı üzerinde hoşnutsuzluk etkisi yaratmaktadır.

- Üniversite girişi önündeki kısım (M)

Meydana göre daha yüksek kotta (58.50 m) olan bu mekân İstanbul Üniversitesi ve Eczacılık Fakültesi yapısal yüzeyleri ile bitkisel elemanlar tarafından sınırlanmaktadır. Merdivenlerle ulaşılan ve granit parke (10 x 10 cm) döşeme malzemesinin kullanıldığı bu kısımda yine granit taşlarla

(20 x 100 cm) yaya sirkülasyonunu yönlendirici derzler bulunmaktadır. Söz konusu merdivenler, kenarlarında mermerin kullanıldığı tuğla döşemeden oluşmuş olup, riht yüksekliklerinin azlığı nedeniyle yürümeyi olumsuz etkilemektedirler. Mekânın orta kısmında yer alan yeşil alan da bakımsız ve fonksiyonellikten uzak durumdadır. Üniversite giriş kapısının mimari özellikleri insanları o yöne doğru yönlendirici bir etki yapmaktadır (Fotoğraf 27). Ama bu kapı sonrasındaki mekânlar, öğretim üyeleri ve öğrenciler gibi belirli kullanıcıların kullanımındadır. Söz konusu mekânın, Eczacılık Fakültesi tarafından yer alan kısmı, oturma elemanlarının olması ve yaya sirkülasyonunun dışında kalması nedeniyle durağan bir mekân özelliği göstermesine karşın, üniversite giriş kapısının önündeki kısmı dinamik bir mekân niteliğindedir. Giriş kapısının sağında yer alan Salkım Söğüt (*Salix babylonica*) de mekâna hareketlilik kazandırmaktadır (Fotoğraf 27).

- İstanbul Üniversitesi bahçesi içerisinde yer alan kısım (N)

Üniversitenin meydana bakan anıtsal giriş kapısından girildiğinde, gölgeli, kişide kuşatılmış hissi uyandıran bir mekân ile karşılaşılmaktadır. Bu kısım geçildikten sonra ulaşılan küçük meydan, doğuda Profesörler Evi, batıda Atatürk İlke ve İnkilâpları Enstitüsü olarak kullanılan köşklere, kuzeyde ise Rektörlük Binası olarak kullanılan yapıya doğru yönelen, üç yolla birleşmektedir. Bu yolların içinde en önemli aks niteliğini gösteren, Rektörlük Binasının ve Atatürk Anıtı'nın bulunduğu meydana doğru uzanan ve alle olarak düzenlenmiş geniş tepeli Çınar ağaçlarından oluşmuş yoldur (Fotoğraf 29). Ağaç gövdeleri ve tepeleri ile kuşatılmış olan sessiz ve gölgeli bu kanal mekân güçlü bir yönlendirme etkisine sahiptir. Mevcut yeşil doku mekânı insan ölçeğinde kılmaktadır. Yolun her iki tarafına park edilmiş, Üniversite personeline ait araçlar, yolun görsel etkisi üzerinde olumsuz etkide bulunmaktadır. Bu yolun uzantısında yer alan, Meydan üzerindeki Atatürk Anıtı da kullanıcılarda o mekâna ulaşma isteğini güçlendirerek, yönlendirici etki yapmaktadır. Yolun sonrasında ulaşılan ve Rektörlük Binası ile ağaç ve çalılar tarafından sınırlandırılmış mekânın ortasında yer alan Atatürk Anıtı bir odak noktası niteliğindedir. Söz konusu bu meydana, batıda Üniversite'nin Takvimhane (Besim Paşa Cad.) Caddesine açılan giriş kapısına, doğuda da Beyazıt Kulesi'ne ulaşan iki yol birleşmektedir. Bu meydana rahatsız edici boyutta olmayan bir hareketlilik görülmektedir. Yine Rektörlük Binası ve bitkisel kitlelerle sınırlanan bu yarı gölgeli yol

mekânları da yoğun bir yaya trafiğine ve Üniversite personeline ait araçlarca oluşturulan yoğun olmayan araç trafiğine sahne olmaktadır (Fotoğraf 29).

Yine bir odak noktası niteliğindeki ve kent silüetinin karakteristik bir elemanı olan Beyazıt Kulesi'nin bulunduğu mekân, Üniversite'nin bahçe duvarları, Rektörlük Binası yüzeyleri, Spor Alanları ve bitkilerle sınırlanmaktadır (Fotoğraf 30). Kule, içinde bulunduğu mekânı bölücü bir etki yapmaktadır. Üzerinde bulunduğu mekânın küçüklüğü nedeniyle bütünüyle algılanamamaktadır.

Bahçe içerisinde yaya ve taşıt sirkülasyonlarının olduğu asfalt malzemeyle kaplı yol ve meydanların dışında kalan alanlar da yoğun ağaç gruplarıyla kaplı ve dar yaya yolları üzerinde yer alan oturma-dinlenme yerleri olarak kullanılmaktadır.

Araştırma alanı bütünündeki diğer mekânların aksine yalnız hafta içi yoğun kullanıma sahne olan Üniversite bahçesi yumuşak ve serbest mekân özellikleri gösteren, sessiz ve sakin bir ortam niteliğindedir.

Araştırma alanı bütününde yer alan mekânlarda mekânı oluşturan sınırlayıcı yüzeylerin biçim, doku ve renkleri, mekândaki donatı elemanlarının nitelikleri ve kullanıcılar açısından içerdikleri özellikler şunlardır :

* Alan içinde yer alan tarihi, mimari ve kültürel nitelikteki yapı yüzeylerinin bazı kısımları onarım gerektirmektedir.

* Alanımızın güney kısmında Yeniçeriler Caddesi üzerinde yer alan ticari yapı yüzeyleri, tarihsel çevreye aykırı niteliktedirler.

* Alan içerisinde bazı kısımlarda görülen prekast elemanlarla oluşturulmuş döşeme yüzeyleri ve prefabrik servis üniteleri, biçim, doku ve renk açısından tarihsel çevre ile çelişmektedir.

* Doğal malzeme ile oluşturulmuş döşeme yüzeyleri de yaya sirkülasyonunu engelleyici nitelikte olup, yönlendiricilikten uzak tekdüze haldedir.

* Araştırma alanı içindeki bütün mekânlarda donatı elemanları nitelik, yoğunluk, görünüm ve düzenlenişleri yönünden yetersizdirler. Oysa kent mobilyaları, kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamamanın yanı sıra, kent yaşamında buldukları kent parçasının ya da kent kimliğinin oluşmasında da önemli rol oynarlar.

* Aydınlatma elemanları diğer donatı elemanlarının olumsuzluklarını taşımanın yanı sıra ışığın sınırları, biçim, doku ve özellikleri vurgulama

mekânı büyültme ya da küçültme özellikleri gözönünde bulundurulmadan yerleştirilmişlerdir.

* Araştırma alanı içerisindeki bitki kitleleri, Çınar (*Platanus x acerifolia*), Atkestanesi (*Aesculus spp.*), Dişbudak (*Fraxinus excelsior*), Sedir (*Cedrus libani*), Servi (*Cupressus sempervirens*) vb. gibi büyük ağaçlar ile Kadın tuzluğu (*Berberis thunbergii*), Ateş dikenini (*Pyracantha coccinea*) Zakkum (*Nerium oleander*), Taflan (*Euonymus japonica*) vb. çalı gruplarından oluşmaktadır. Özellikle de Beyazıt Meydanı kısmında, bitkisel kitle eksikliği gözlenmektedir. Bunun sonucu olarak da Meydan, bitkilerin sağlayacağı mekânsal etki yaratma, çeşitli kompozisyonlar oluşturma, mekâna ölçek, işlev ve çekicilik kazandırma özelliklerinden yoksundur.

Oysa İstanbul Üniversitesi bahçesi ve Beyazıt K ulliyesi çevresi, yoğun bir yeşil doku içermektedir. Bazı türleri tarihsel çevre ile ters düşen bu bitkilerden, özellikle ağaçlar bakım ve restorasyon gerektirmektedir.

Mekân kavramı insanın da yer almasıyla anlam kazanmaktadır. Bu nedenle araştırma alanından yararlanan kullanıcıların tanımlanması, mekânın da tanımlanmasına yardımcı olacaktır. Beyazıt çevresi, İstanbul'un ticaret merkezinde ve şehrin önemli bir ulaşım aksı üzerinde yer alması ve Üniversite girişine, büyük ticari ve turistik potansiyeli olan Kapalıçarşı kapısına geçit oluşturması nedenleri ile başta öğrenci ve turistler olmak üzere halkın her kesiminden gelen yoğun bir yaya trafiğine sahne olmaktadır. Beyazıt çevresinde yer alan mekânlardan yararlanan kullanıcıları aşağıdaki şekilde gruplayabiliriz :

- a- İstanbul Üniversitesi öğretim üyeleri, öğrenciler, personel ve ziyaretçiler,
- b- Alışveriş amaçlı kullanıcılar,
- c- Rekreatif amaçlı kullanıcılar,
- d- İbadet amaçlı kullanıcılar,
- e- Yerleşik ve seyyar satıcılar,
- f- Terminal noktalarının yarattığı yaya trafiği.

Ayrıca, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Plânlama Bölümü ile Fen Bilimleri Enstitüsü bünyesinde, 1985-1986 yıllarında Beyazıt Meydanı'nın yeniden düzenlenmesi projesi çerçevesinde, Beyazıt çevresindeki kulla-

nıcılara yapılan anket çalışmasında Beyazıt Meydanı'ndan kimlerin yararlandığı sorulmuştur. Alınan yanıtlarda ençok % 34 ile öğrenciler gelmekte, daha sonra % 32 ile esnaf gelmektedir. Daha sonra % 22 ile memurların, % 17 ile öğretim üyelerinin, % 16 ile işsizlerin, % 13 ile emekli, % 4 ile satıcıların olduğu belirlenmiştir (Ek-1).

III.5. Araştırma Alanının Mekân Organizasyonu

Araştırma alanı kapsamında mekân organizasyonu, mekânın geometrisini oluşturan mekân sınırlayıcıların yüzeylerinin biçim, doku ve renkleriyle, mekândaki donatı elemanlarının nitelikleri ve mekânı aydınlatan ışığın yön ve niteliği gözönünde bulundurularak, mekânların insanların gereksinimlerini ve etkinliklerini en iyi koşullarda gerçekleştirebilmelerine olanak sağlayıp, sağlamadıkları ve aralarındaki ilişkiler açısından etüd edilmiştir. Sözkonusu mekân bütünü içindeki yapı kitleleri ile onların aralarında ve çevrelerinde yer alan diğer mekânları, fonksiyonel ve estetik anlamda ilişkilendirerek olumlu-olumsuz nitelikteki organizasyon özellikleri belirlenmiştir. Çünkü mekân organizasyonunda, bütünü oluşturan elemanların belirlenmesi, birbiriyle ilgili fonksiyonların biraraya getirilmesi ve büyük kompleksin kavranabilir parçalara ayrılması konuları organizasyonun başarısını etkileyici faktörlerdir. Ayrıca bütün bunlar gerçekleştirilirken, kullanıcıların fiziksel ölçüleri ile yeralacak eylem ve etkinliklerin boyutlarının ilişkilendirilmesinin yanısıra insanların alışkanlıkları, tepkileri de gözönünde bulundurularak mekân algılaması konusuna da gereken önemin verilmesi gerekmektedir.

Tüm bu bilgilerin ışığı altında, araştırma alanında mekân organizasyonuna ilişkin belirlemeleri aşağıdaki şekilde açıklayabiliriz :

Beyazıt çevresi, tarihi yarımadanın İstanbul Metropolitan Alanı içinde merkezi iş alanı niteliğindedir. Oysa yoğun güncel kullanımın bu şekilde olduğu alanın, kültür ve turizm ağırlıklı fonksiyonlara kavuşturulması zorunluluğu vardır.

Araştırma alanında çoğunlukla tarihi ve mimari önemi olan yapılar yer almasına karşın, alanın güneyinde, Yeniçeriler Caddesi üzerinde, değersiz ve çevreyle uyumsuz ticari yapılar da bulunmaktadır. Bu yapılar, içinde yeraldıkları tarihi çevreyle çelişmekte ve çevrenin mimari kalitesini düşürmektedirler. Ayrıca tarihi ve mimari öneme sahip mevcut yapılar da yenilenme çalışmaları gerektirmektedirler.

Sözkonusu yapılar arasında ve çevresinde bulunan tarihi ve kültürel öneme sahip alanlar niteliğindeki dış mekânların (meydan, yaya yolları, oturma-dinlenme yerleri, yeşil alanlar, vb.), görsel kalitesi düşüktür. Gerek fonksiyon kazandırılmamış alanların varlığı (Beyazıt Meydanı gibi), gerekse yanlış kullanımların sözkonusu olduğu alanlar (Bakırcılar Çarşısı gibi) ile donatı elemanlarının nitelik, yoğunluk, düzenleniş ve görünümünün getirdiği olumsuzluklar görsel kaliteyi düşürmektedir. Araştırma alanında bir önceki bölümde belirtilen yerlerde kullanılan prekast döşeme elemanları da malzeme seçimindeki yanlışlıklar (renk, biçim, doku yönünden) nedeniyle, içinde buldukları tarihsel çevrenin niteliğine zarar vermektedirler. Gerçekten de donatı elemanları (oturma birimleri, aydınlatma elemanları, çöp kutuları vb) ne tarihsel çevre ile uyumlu, ne de birbirleriyle ve mekânı sınırlayıcı yüzeylerle, biçim, doku ve renk açısından ilişkili değildirler. Bütün bunlarda mekân algılamasını olumsuz yönde etkilemektedirler.

Mekânı aydınlatan ışığın yön ve niteliğinin, mekânın niteliği üzerinde önemli etkisi olmasına karşın, alan bütününde aydınlatma konusuna yeterince önem verilmemiştir. Araştırma alanı bu nedenle çoğunlukla gündüz yaşanan bir mekân niteliğindedir. Sadece farklı tipte uzun aydınlatma elemanlarının kullanılmış olması araştırma alanının gece kullanımı azaltmakta, tarihi, mimari ve kültürel nitelikteki yapıların gece algılanmasına olanak tanımamaktadır. Oysa insanların gündüzleri genellikle kendilerini öncelikle ve doğrudan ilgilendiren nesnelere algılamaya yönelmeleri nedeniyle, çevrelerindeki tarihi ve mimari nitelikteki yapılara pek dikkat etmedikleri bilinen bir gerçektir. Bu yapıların mimari ve işlevsel karakterlerinin, başarılı bir aydınlatma ile ortaya çıkarılması, gündüz olduğundan daha iyi bir şekilde algılanmalarına yolaçmaktadır.

Ayrıca görsel algılama üzerinde yapıların yanısıra meydanların, yaya yollarının, yeşil alanların ve su yüzeylerinin aydınlatılmasının etkisi de unutulmamalıdır.

Araştırma alanı her yaş grubundan ve kesimden kullanıcının, birbirleri ve çevreleri ile sosyal ve kültürel gelişimini olumlu yönde etkileyecek, ayrıca tarihsel gelişim süreci içinde sahip olduğu doğal, kültürel, dini ve turistik potansiyelini olumlu yönde geliştirecek, çevre yabancılaşmasını önleyecek, çevre koşullarından yoksundur.

Beyazıt çevresinde gerek araştırma alanı bütününde (İstanbul Üniversitesi giriş kapısı ve Atatürk Anıtı gibi), gerekse kent karakteri üzerinde etkili (Beyazıt Kulesi ve Beyazıt Camii gibi) nirengiler (Landmark) bulunmaktadır. Bu öğeler kullanıcıya yön belirlemede, çevreyi algılamada, yardımcı olmanın yanısıra buldukları mekânlara ve kente de karakter kazandırmaktadırlar.

Araştırma alanında, III.4. başlıklı bölümde ayrıntılı şekilde belirtildiği gibi, araç trafiği ve bunun yanısıra yoğun yaya trafiği ile ticari merkez, kültürel, turistik, dini ve rekreasyon amaçlı güncel alan kullanımları sözkonusudur. Ancak bazı mekânların (Çınaraltı ve Bakırcılar Caddesi gibi), güncel kullanımı, onların tarihsel ve mimari sürekliliği ile gelenekselliklerini bozmaktadır. Oysa yapılması gereken bu özelliklerin korunarak, çağdaş gereksinmelerin karşılanacağı mekânlar oluşturulması olmalıdır.

Araştırma alanında bulunan mekânlar arasında, mevcut yeşil doku açısından da büyük farklılıklar bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi bahçesindeki yoğun bitki kitlesine karşın Beyazıt Meydanı'nda gerek yatay, gerekse düşey düzlemlerde sınırlayıcı eleman olarak, yeşil dokunun azlığı göze çarpmaktadır.

Araştırma alanında mekân organizasyonuna ait bu genel belirlemeler sonrasında çeşitli mekânlara ilişkin saptamaları da aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz :

- Araştırma alanının güney kısmında ve Yeniçeriler Caddesi paralelinde yer alan mekân Beyazıt Meydanı'na göre daha düşük kotta (3-9 m kadar varan farklılık) bulunduğundan, buradan Meydan'ın algılanmasında bir noksanlık sözkonusudur. Bunun sonucu olarak da, Yeniçeriler Caddesi'nin bulunduğu ana akstan Beyazıt Meydanı'na bağlantıda bir kopukluk vardır.

- Beyazıt Külliyesi'nin güney kesiminde yer alan mekânlar ise fonksiyon kazandırılmadığı için, yeterince kullanılmayan ve yaşamayan mekânlar niteliğindedir.

- Araştırma alanı bütünü içinde, birbirini izleyen mekânlar niteliğini en belirgin şekilde Sahaflar Çarşısı, Çınaraltı ve Beyazıt Camii avlusu arasında görmekteyiz. Gerçekten de mekânların daralıp genişlemesi, malzeme ve renk değişikliklerinin birbirini izlemesi, bu mekânlar arasında mekândan mekâna geçişin, iyi bir şekilde algılanmasına yardımcı olmaktadır.

Sahaflar Çarşısı, Çınaraltı, Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Beyazıt Camii ve aralarındaki geçişler ve yakınlıkları nedeniyle mekânsal kurguyu en iyi şekilde sergilemektedirler.

- Bu mekânlar sonrasında Beyazıt Meydanı'na ulaşıldığında Meydan aşırı büyüklüğü ve bütünü korunarak, bir takım fonksiyonel parçalara ayrılması nedeniyle mekânsal birlik oluşmadığından, yeterince algılanamamakta ve uçsuz bucaksız bir alan etkisi vermektedir. Ayrıca yeterli kapanma ve sınırlamaların olmadığı Meydan'da yönlendirici hiçbir eleman görülmemekte ve mekân içindeki hareketle yön değiştirme de sağlanamamıştır. Bütün bu olumsuzlukların sonucunda da İstanbul Üniversitesi ve Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, Meydan ve çevresindeki diğer önemli nitelikleri olan yapılar ve mekânlardan kopuk bir durumdadırlar.

- Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi yakınında yer alan havuzda, gerek konumu, gerekse bulunduğu yere oranla büyüklüğü nedenleriyle fonksiyonellikten yoksundur.

- Beyazıt çevresinde gözlenen, en olumlu özellik, alanın yayalaştırılmış olmasıdır.

- Ayrıca yeşil doku azlığının en belirgin şekilde gözleendiği, Meydan'ın orta kısmında bulunan yuvarlak formlu yeşil alanda görsel kalitenin yanı sıra fonksiyonellikten de uzaktır. Buna karşın, Meydan'ın hemen yakınında, kuzey kesiminde yer alan İstanbul Üniversitesi bahçesi içindeki yoğun bitki kitlesi, hem görsel kalite üzerinde etkili olmakta, hem de geniş yol kesitlerinde ağaçların kullanımı ile yolun daraltılması ve ölçek kazandırılmasını somut bir şekilde örnelemektedir.

Ayrıca bir önceki bölümde de belirtildiği gibi M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Plânlama Bölümü ile Fen bilimleri Enstitüsü bünyesinde Kentsel Tasarım Yüksek Lisans ve Doktora Programları ortak çalışması olarak 1985-1986 yılı proje konusu olarak Beyazıt Meydanı'nın yeniden düzenlenmesi seçilmiştir (Ek-1).

Bu araştırma kapsamında yapılan anket çalışması sonrasında, mekân organizasyonuna ilişkin olarak da, kullanımlar, fiziki yapı, donatılar ve ulaşım ile ilgili şu sonuçlar elde edilmiştir :

- Kullanıcıların büyük çoğunluğu (% 79) Beyazıt Meydanı çevresinin, turistler için şimdiki hali ile yeterli olmadığını ve % 82'si de Mey-

dan'ın güncel kullanımının eğlence ve dinlenme açısından noksanlıklar gösterdiğini belirtmişlerdir. Yine kullanıcıların % 70 gibi bir çoğunluğu Meydan'ın ticari amaçlar ile kullanılmasının uygun olmadığını söylemişlerdir.

- Kullanıcıların fiziki yapıya ilişkin olarak, Meydan'daki kademelenme ve oluşturulan duvarlar konusundaki görüşleri, net değildir. % 51 oranındaki bir çoğunluk da, Beyazıt Meydanı'ndaki döşeme kaplamasını uygun bulmuştur.

- Kullanıcılara donatılar ile ilgili sorular sorulduğunda, çoğunluğunun (% 74) Meydan üzerindeki yeşil alan düzenlemesini ve su ögesinin kullanımını yeterli bulmadığı görülmüştür. Yine % 78 gibi büyük bir çoğunluk, dinlenme banklarını, kullanım ve yer bakımından uygun bulmamıştır. % 73 oranındaki bir kullanıcı kitlesi de, Meydan'da bulunan çaybahçelerini yeterli bulmamıştır.

- Kullanıcılara Beyazıt Meydanı'na yerleştirilmesi istenen donatı elemanları sorulduğunda da en çok (% 65) plâstik elemanlar (heykel gibi) istenmiş, bunu da çöp kutuları (% 60) ile duvar gazeteleri, ışık oyunları ve aydınlatma elemanları istekleri izlemiştir.

- Kullanıcıların ezici bir çoğunluğu da (% 86) Meydan'daki tuvaletleri yetersiz bulmuş ve ayrıca telefon, danışma, çiçekçi, gazete bayii gibi birimleri içeren çok amaçlı bir merkez isteminde bulunmuşlardır.

- Kullanıcılara ulaşım ile ilişkin olarak sorular sorulduğunda da % 53'ü yaya sirkülasyonunu rahat bulduklarını belirtmişler ve Beyazıt Meydanı ve yakın çevresi arasındaki yaya ulaşımının da yeterli olduğunu söylemişlerdir. Yine konuşulan kullanıcıların çoğunluğu (% 74), Beyazıt Meydanı'na oto ulaşımı ile otopark sorununu yetersiz bulmuşlardır.

- Bu çalışmadan elde edilen bir başka sonuç da, kullanıcıların % 74'ünün, Beyazıt Meydanı'nın genel durumundan memnun olmadıklarıdır. Bu da Beyazıt çevresinin, bugünkü düzenlemesinin yetersiz olduğunu ve yeniden düzenlenmesi gerektiğini açıkça göstermektedir.

IV. TARTIŞMA VE SONUÇ

Beyazıt çevresi, dini, kültürel tarihi, yapı ve mekânları içermesinin yanısıra konaklama ve ticaret merkezlerine yakınlığı ile, her kesimden değişik karakterdeki (öğrenci, turist, satıcı, vb.) insanların kullandığı bir alandır. İstanbul Metropoliteni içinde bir merkez niteliğindeki bu alanın, kente ve kentliye en iyi şekilde hizmet edebilmesini sağlamak için, içerdiği değerler gözönüne alınarak, mekân organizasyonunun yapılması zorunluluk göstermektedir.

Araştırma alanının tarihsel özelliklerinin yanısıra, sosyal, kültürel, siyasi, ticari vb. fonksiyonlarının, insanlar için çağdaş bir yaşama ortamı sağlayacak şekilde düzenlenmesi, ivedilikle ele alınması gereken bir konudur. Çünkü tarihi bir merkez olan Beyazıt çevresi, çağdaş kentte yok olma-ya bırakılmış, kentsel mekân ve yapıların oluşturduğu bir özelliğe, her biri tek başına iyi olabilen, fakat birarada anlamlı bir bütün oluşturmayan yapı ve mekân beraberliğine dönüşmüştür. Bu nedenlerle, Beyazıt çevresinin, kültürel ve doğal değerlerinin korunması, yaşayan bir kentsel mekân olarak, gelecekteki gelişiminin, tarihi ve kültürel yönden varolan potansiyelini olumlu yönde etkileyecek bir biçimde, turizm ve rekreasyon alanı şeklinde düzenlenerek, insanların yararına sunulması gerekmektedir.

Bu gerçekleştirilirken de, alanın çeşitli işlevleri yerine getirmenin yanısıra, kullanıcı tarafından nasıl algılanacağı konusu düşünülmeli, mekân boyutlarının insan ölçeği ile birlikte, mekânda yer alacak eylem ve etkinliklerle de ilintili olduğu gözetilmeli, fonksiyonlar çözümlenirken, kullanıcıların nitelikleri de gözönünde tutulmalıdır. Ayrıca, malzeme, biçim, doku, renk, ışık ve gölge gibi tasar öğeleri, tarihsel çevreyle uyumlu bir şekilde tasarlanmalı ve tarihsel değerler ile fonksiyonların vurgulandığı düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Bunun yanısıra, düzenlemeler sırasında, Meydan altındaki arkeolojik değerlerin, bir kurtarma kazısı ile ortaya çıkartılması da, tarih boyunca kültürel birikimin ortaya konması için gerekmektedir.

Yapılacak düzenlemelerde, bu tarihi çevrenin eski doku ve fizyonomisini koruyarak, çağdaş toplumun ticari, sosyal, kültürel, politik ve tu-

ristik gereksinmelerine yönelik çağdaş fonksiyonlar getirilmelidir.

Ayrıca düzenlenen çevrenin, yörede yaşayanlar kadar, yöre dışından gelenler ve turistler için de hareketli, tarihsel ve mimari sürekliliği yansıtan ve güçlü bir kentsel mekân imajı yaratması sağlanmalıdır. Araştırma alanı, tarihsel süreç içerisinde sahip olduğu kentsel mekân özelliklerinin, tarihi, mimari, arkeolojik ve doğal değerlerinin oluşturduğu potansiyel değerlendirilerek, yeniden kültürel ve turistik bir ilgi merkezi haline getirilmelidir.

Araştırma alanında özellikle güney kesiminde Yeniçeriler Caddesi üzerinde yer alan, imalathane ve ticaret fonksiyonlu yapılar, tarihi çevre ile çelişmekte ve çevrenin mimari kalitesini düşürmektedir. Bunların yerine, tarihi çevre ile bütünleşen karakterde yapıların oluşturulması, mekânsal birlik olanağını doğuracak ve Beyazıt Meydanı'na bu yönde de tarihsel doku ile uyumlu bir sınırlama getirilecektir. Bunun yanısıra araştırma alanı içerisinde yer alan tarihi, mimari nitelikteki yapıların bazılarında da restorasyon çalışmaları yapılmalıdır.

Tarihi özelliklerin baskın olduğu Beyazıt çevresinde araç trafiğinden çok yaya trafiği ön plâna çıkarılmalıdır. Tarihi yarımada içindeki bağlantıları sağlayabilmek için de raylı taşım sistemi detaylı düşünülmelidir. Beyazıt çevresinde yer alan otopark alanları da anıtların görsel etki alanlarından çıkarılmalıdır.

Araştırma alanının sosyal ve ekonomik transformasyonunu sağlayabilmek için de, kahvehaneler, halka açık müzik gösteri alanları, kültürel binalar, sergi alanları gibi fonksiyonlar düşünülmelidir.

Beyazıt çevresinde kullanılacak döşeme elemanları da malzeme, renk, doku açısından, içinde bulunduğu tarihsel çevreyle uyumlu olarak seçilmeli, sert zemin üzerinde yönlendirici derzler oluşturulmalı ve mekândan mekâna geçişlerin bu elemanlarla vurgulanması gerçekleştirilmelidir.

Beyazıt Meydanı'nda gerek sert zeminin oluşturacağı doğrusal hatları yumuşatmak için, gerekse görsel ve fonksiyonel yönden alana zenginlik kazandırmak için su ve ışık oyunlarını içeren havuz yeniden yaşatılmalıdır. Yörenin yalnızca gündüz kullanılan bir alan niteliğinden kurtarılması için, bu çeşit fonksiyonlar getirilerek gece de yaşanan bir mekân şekline dönüştürülmelidir.

İstanbul Üniversitesi bahçesi içinde yer alan, yalnızca gezinti yolları olarak fonksiyon gören alanlarda, değişik yaş gruplarına (öğrenci ve öğretim üyeleri gibi) hizmet eden fonksiyonlarla (oturma-dinlenme, kitap okuma köşeleri, satranç oynama yerleri, süs havuzları vb.) donatılmalıdır.

Araştırma alanı içindeki merdiven ve kot değişimleri, normal kişiler için bir konfor sağlamanın yanısıra, rampa gibi çözümlerle özürlü insanların da en iyi şekilde yararlanabilecekleri bir yapı içermelidir.

Yapılacak düzenlemelerde, getirilecek fonksiyonlarda alandan yararlanacak kullanıcılar ve nitelikleri de dikkate alınmalıdır. Bu bağlantıyı sağlamak için de radyo, televizyon, gazete, dergi gibi kitle iletişim araçlarından yararlanılmalı, ayrıca afiş, el ilânı, anket, görüşme-tartışma ve danışma toplantıları ile kullanıcılardan bilgi ve yorum istenmelidir (Tablo-2). Nitekim Ek-1'de görülen anket çalışması da bu amaca yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu anket çalışması sonrasında edinilen sonuçlardan birisi de, alandaki donatım elemanlarının yetersizliğidir. Gerçekten de Beyazıt çevresinde bulunan donatım elemanları (kent mobilyaları), nitelik, yoğunluk, düzenleniş ve görünüm açısından yetersizdirler. Oysa bunların kentsel mekânlarda yer alan tarihi ve kültürel değerler gibi, zaman içerisinde simgesel işlevler yükledikleri unutulmamalıdır. Yapılacak düzenlemelerde donatım elemanları (banklar, aydınlatma elemanları, çöp kutuları, plâstik objeler, telefon, danışma, satış birimleri gibi), kullanıcıların fizyolojik ölçülerine uygunluğuyansı, malzeme, renk, doku açısından gerek birbirleri ile, gerekse kentsel mekân içindeki diğer öğeler ile birlikte düşünülmelidirler.

Kentsel mekânlara nitelik kazandıran ve değişik aktivitelerin dağılımında etkinliği olan önemli öğelerden biri de bitkisel elemanlardır. Yapılacak düzenlemelerde bitkisel kitlelerin, gerek kendi aralarında, gerekse diğer öğeler ile birlikte, ilginç, çekici, işlevsel ve biçimsel bütünlüşme sağlayacakları ile insan ölçeğine ve gereksinimlerine uygun mekânlar oluşturabileceği, gözönünde bulundurulmalıdır. Beyazıt çevresinde özellikle de Beyazıt Meydanı'nda yoğun sert zemin etkisini kırıcı, geniş taç oluşturan ağaçlarla, gölgeleme imkânı yaratılmalı, ayrıca herdemyeşil ve yaprağını döken bitkiler arasında kurulacak denge ile kışın da görsel ve olumlu etkisini sürdüren bir çevre oluşturulmalıdır. Bu gerçekleştirilirken de, tarihi, mimari özellik taşıyan yapıların ve anıtların çevrelerinde yapılacak bitkilendirmeler, yapının özelliğini kaybettirmeyecek, engellemeyecek nitelikte olması ve yayvan taçlı, hafif tekstürlü bitkiler (Robinnia pseudo-

TARİHİ ÇEVRE KORUMA SÜRECİ AŞAMALARI	KORUMA SÜRECİNE KULLANICI HALKIN KATILMA ARAÇLARI	TELEVİZYON	GAZETE	DERGİ	KITAPCIK	AFİŞ	EL İLANI	GEZİCİ VE SABİT SERGİ	FİLM VE DİJİTAL GÖSTERİLER	SÖZLÜ DUYURU	ANKET	GÖRÜŞME SOHBET	AÇIKLAMA TOPLANTILARI	DANISMA TOPLANTILARI	TARTIŞMA TOPLANTILARI	UYGULAMA ÖRNEKLERİ	DANISMA BÜROSU
		KORUMA SÜRECİNE KULLANICI HALKIN KATILMA ŞEKLİ															
TARİHİ ÇEVREYİ KORUMA KARARI ALINMASI	HALKA DUYURULMASI, HALKIN BİLİNÇLENDİRİLMESİ	●	●	●	●	●	●			●							
KORUMA AMAÇ VE HEDEFLERİNİN BELİRLENMESİ	HALKA AÇIKLANMASI	●	●	●	●	●	●			●			●				
PROGRAMIN HAZIRLANMASI	HALKA AÇIKLANMASI	●	●	●	●	●	●			●			●				
ÇEVRE VERİLERİNİN, SORUN VE OLANAKLARIN İNCELENMESİ	HALKIN İSTEKLERİNİN EĞİLİMİNİN, DÜŞÜNCELERİNİN SAPTANMASI										●	●	●	●	●		
İNCELEMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	DEĞERLENDİRMELERİN HALKA AÇIKLANMASI, TARTIŞILMASI	●	●	●	●			●	●				●	●	●		
KORUMA VE GELİŞTİRME KARARLARININ VERİLMESİ	KARARLARIN HALKA AÇIKLANMASI, TARTIŞILMASI	●	●	●	●			●	●		●	●	●	●			
PROJE SEÇENEKLERİNİN HAZIRLANMASI	SEÇENEKLERİN HALKA AÇIKLANMASI, TARTIŞILMASI	●	●	●	●	●	●	●	●		●	●	●	●	●		
SEÇİLEN PROJENİN ONAYLANMASI	ONAYLANAN PLANIN HALKA TANITILMASI, HALKA BENİMSETİLMESİ	●	●	●	●	●	●	●	●				●				
UYGULAMA	UYGULAMA PROGRAMININ DUYURULMASI, HALKA YOL GÖSTERİLMESİ	●	●	●	●	●	●	●	●				●			●	●

Tablo 2: Tarihi çevre koruma süreci aşamalarına kullanıcıların katılım şekli ve katılma araçları

acacia, Fraxinus excelsior, Tilia tomentosa vb.) değerlendirilmelidir. Beyazıt Camii çevresinde de, Çin pagotları ile şekil benzerliği gösteren bitkilerden (Picea spp., Abies spp., Cedrus spp. vb.) kaçınılmalı, kubbe ve minarelerle güzel kompozisyonlar oluşturan ve geleneksel kullanıma sahip, yuvarlak taçlı, ulu ağaçlar (Platanus spp., Aesculus spp., Celtis spp., vb) ile Serviler (Cupressus spp.) kullanılmalıdır.

Ayrıca bütün bitkisel düzenlemelerde geçerli olarak özellikle de çalılarda kokulu çiçek özelliği olan türlere de yer verilerek görme özürülü kişilerin de algılamaları gözönünde bulundurulmalıdır.

Algılamada görsel algılamamanın üstünlüğü gözönünde tutularak, ışık, gölge ve gece aydınlatma konusuna da gereken önem verilmelidir. Bu Beyazıt çevresinin gece kullanımı üzerinde de olumlu etki yapacaktır. Bu amaçla, Beyazıt Meydanı'na giriş ve çıkışların kullanıcılar tarafından kolaylıkla algılanabilmesi için, yüksek düzeyde aydınlıklar ile vurgulanması gerekmektedir. Meydan yerine meydanı sınırlayan tarihi ve mimari yapı yüzeylerinin aydınlatılması sağlanmalıdır. Bu durum, yapıların insanlar tarafından gündüze oranla daha iyi bir şekilde algılanmalarını sonuçlayacaktır. Yine Beyazıt çevresinde yeralan anıtlarda, biçim, doku ve yüksekliklerine bağlı olarak çevrelerinden daha fazla bir ışıklılıkta aydınlatılmalıdır. Bunun yanı sıra, yaya trafiğinin olduğu alanlarda, gerekli görsel konforu sağlamak ve ilgi çekici sıcak bir atmosfer yaratmak amacıyla, vurgulanması düşünülen değerlerden daha düşük bir ışıklılıkla aydınlatılmalıdır.

Ayrıca gerek araştırma alanındaki mevcut bitkilerden, gerekse getirilecek olanlardan, ilginç özellikte (tekstür, renk özellikleri, kaligrafik nitelik, vb.) olanların da aydınlatılması gereklidir.

Bütün bunların yanı sıra kentsel mekânlarda başarılı bir mekân organizasyonu gerçekleştirebilmek için mimar, kent plâncısı ve peyzaj mimarının koordineli bir çalışma içinde olmaları gerekliliği de unutulmamalıdır.

V. ÖZET

Günümüzde sürekli değişen, sosyal, ekonomik ve teknolojik koşullar nedeniyle, kentsel mekânların görünümü gittikçe bozulmaktadır. Ayrıca her geçen gün ortaya çıkan yeniliklerle, bir kültürden başkasına geçiş ve genellikle ilgisiz kalınması sonucu, yakın tarihimizin kültürünü yansıtan kentsel mekânların da yabancılaşması sorunu ile karşılaşılmaktadır.

İstanbul Metropolünde, tarihi yarımada içerisinde yer alan Beyazıt çevresi de bu olumsuzlukları yaşayan kentsel mekânlardandır. Bu araştırmada, tarihi ve kültürel açıdan büyük önem taşıyan Beyazıt çevresinin, güncel mekân organizasyonu incelenmiş ve tarihi, doğal, kültürel değerleri korunarak, çağdaş fonksiyonlar kazandırılmasına ilişkin öneriler getirilmiştir.

Beyazıt çevresi tarih içerisinde olduğu gibi günümüzde de aynı işlevsel önemi taşımaktadır. Ayrıca kültürel açıdan büyük önem taşıyan tarihi ve mimari karakterinin korunması da bir zorunluluktur. Yoğun güncel kullanımın, merkezi iş alanı niteliğinde olduğu Beyazıt çevresinin kültür ve turizm ağırlıklı fonksiyonlara kavuşturulması gereklidir.

Bu gerçekleştirilirken de, yapılacak düzenlemelerin çeşitli işlevleri yerine getirmenin yanısıra, kullanıcı tarafından nasıl algılanacağı konusu düşünülmeli, mekân boyutlarının insan ölçeği ile birlikte, mekânda yerleştirilecek eylem ve etkinliklerle de ilintili olduğu gözetilmeli, fonksiyonlar çözümlenirken, kullanıcıların nitelikleri de gözönünde tutulmalıdır.

Ayrıca, malzeme, biçim, doku, renk, ışık ve gölge gibi tasarım öğeleri, tarihsel çevreyle uyumlu bir şekilde tasarlanmalı ve tarihsel değerler ile fonksiyonların vurgulandığı düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

Yapılacak düzenlemelerde, bu tarihi çevrenin eski doku ve fizyonomisini koruyarak, çağdaş toplumun, ticari, sosyal, kültürel, politik ve turistik gereksinmelerine yönelik çağdaş fonksiyonlar getirilmelidir.

**SPACE ORGANIZATION IN THE URBAN AREAS
AND THE EXAMINING OF BEYAZIT AND
ITS ENVIRONMENT**

SUMMARY

Nowadays, due to rapid and continuous changing of the social, economic and technological conditions of the cities, urban settings and their environment are effected negatively. Especially, special parts of the cities where reflect the historical cultures of the nations are mainly effected areas by intermixing of different cultures, insufficient interest of citizen and changing life style.

Beyazit and its environment is one of the examples of those which have these disadvantages in the historical peninsula of the metropolis, Istanbul. In this study, the actual space organization of Beyazit and its environment of historical and cultural values have been studied and given suggestions on how to develop its modern functions.

Beyazit and its surroundings still continue their functional importance as they had in the history. By a conservative approach, developing its historical and architectural values which have great cultural importance is necessary. The study area actually being a business and trade center has to be subjected a realistic planning with cultural and touristic functions.

While realizing the planning, relations between users and spaces must be taken into considerations such as user's perceptions and qualities.

Additionally, design elements, like material, form, texture, colour and light should be used in harmony with historical environment. Historical values and functions have to be emphasize in improving of the traditional environment.

The study area should be functioned by protection of the old structure of the historical environment and supporting commercial, social, cultural, political and touristic demands of modern society.

VI. KAYNAKLAR

ALLOM, T. (1840) : Constantinople and It's Environs. Fisher and Son Co. Newgate St., London.

AKDOĞAN, G. (1984) : Doğa Düzenleme Ders Notları. Y.Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Plânlama Bölümü, İstanbul.

ALP, A. (1993) : Mekân Düzenlemesi İle Davranışlar Arasındaki İlişkiler Açısından Tiyatro Binalarında Kullanıcıya Ait Mekânların İrdelenmesi. Y.Ü. Fen bilimleri Enstitüsü, yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul.

ALTAN, İ. (1992) : Mimarlıkta Mekân kavramı. Mimarlık ve Şehircilik - te Mekân, Sistem Yayıncılık Mat. San. A.Ş., İstanbul.

ALTAŞ, E. (1993) : Dış Mekânı Yaşamak. Yapı Dergisi, Ekim-Sayı:143, Başkent Ofset, Ankara.

ANONİM, (1968) : Bath-A Study in Conservation. Her Majesty's Stationary Office, London.

ANONİM, (1970) : İstanbul Metropolitan Alan Plânlama Çalışmaları, Mimarlık Dergisi, sayı : 5, İstanbul.

ARU, K.A. (1984) : Şehirselle Tasarım Lisansüstü Ders Notları. M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Plânlama Bölümü, İstanbul.

ASHIHARA, Y. (1983) : The Aesthetic Townscape. Massachusetts Institute of Technology.

ATUF, N. (1931) : Türkiye Maarif Tarihi. İstanbul.

AYDINLI, S. (1992) : Mimarlıkta Görsel Analiz. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Baskı Atölyesi, İstanbul.

AYDINLI, S. (1994) : Mekân Ders Notları. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

BAKAN, K. (1987) : Türkiye'de Kentsel Dış Mekânların Düzenlenmesi. TÜBİTAK, Yapı Araştırma Enstitüsü, Yayın No : 4-5, İstanbul.

- BUNGÜL, N.R. (1939) : Eski Eserler Ansikpoledisi. İstanbul.
- CANSEVER, T. (1991) : Söyleşi-Turgut Cansever. Mimarlık-Dekorasyon Dergisi, Mart Sayısı, s.49-53, Proje Ltd.Şti., İstanbul.
- CROSBY, T. (1967) : City Sense. Stüdio Vista London, Reinhold Publishing Corporation, New York.
- ÇAKMAKLI, D. (1992) : Bina-Kentsel Çevre İlişkisi. Y.Ü. Mimarlık Fakültesi, Baskı İşliği, İstanbul.
- ÇELEBİ, E. (1969) : Seyahatname. Cilt 2, İstanbul.
- ÇIRACI, H., KUBAT, S., AYDINLI, S. (1989) : Tarihsel Çevrede Kamu Mekânları Tasarım Ölçütleri - Beyazıt Örneği. Kamu Mekânları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu'na sunulan tebliğ, İstanbul.
- ÇUBUK, M. (1978) : Yapılanmamış Kentsel-Kamusal Dış Mekânlar. Yapı Dergisi, Sayı : 30, Başkent Ofset, Ankara.
- ÇUBUK, M. (1980) : Beşeri Yerleşmelerde Mekân Organizasyonu ve Ülkesel Kalkınmayı Bir Mekân Organizasyonu İçinde Yaratmak. İ.D.G.S.A. Yayın No : 74, İ.D.G.S.A. Matbaası, İstanbul.
- ÇUBUK, M. (1982) : Zaman ve Kentsel Çevre Oluşumu. M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- De AMICIS, E. (1981) : İstanbul. Çeviren : Beynun AKYAVAŞ, Baylan Matbaası, Ankara.
- DURANAY, N., GÜRSEL, E., URAL, S. (1972) : Cumhuriyet'ten Bu Yana İstanbul Plânlaması. Mimarlık Dergisi, Sayı:7, Ankara.
- GİRİTLİOğLU, C. (1991) : Şehirs el Mekân Ögeleri ve Tasarımı. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Baskı Atölyesi, İstanbul.
- GÜL, A. (1989) : Kapalı Kentsel Dış Mekânları Düzenleme İlkeleri. Y.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul.
- GÜR, Ş. (1985) : Toplumsal İlişki ve Tasarım. K.Ü. Mimarlık-Mühendislik Fakültesi, yayın No : 27, Trabzon.
- GÜREL, S. (1970) : Kent Plânlamasına Giriş ve Çevre Kavramı. O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, yayın No: 4, Hacettepe Üniversitesi Basımevi, Ankara.

JOEDICKE, J. (1968) : Bir Mimari Mekân Kuramına Giriş ve Aynı Zamanda Mimarının Durumunun Saptanması İçin Deneme. Bavent Wohnen. Çeviren : Atilla ARPAT, İ.T.Ü. Mühendislik Fakültesi Matbaası, İstanbul.

KARLIDAĞ, Y., DÖKMECİ, V. (1990) : Beyazıt Meydanı ve Çevre Düzenlemesi Kentsel Tasarım Proje Yarışması. Mimarlık-Dekorasyon Dergisi, Sayı : Aralık-3, Proje Ltd.Şti., İstanbul.

KIRAN, A. (1992) : Mimari Mekânda Renk Uyumu. Mimarlık ve Şehircilikte Mekân, Sistem Yayıncılık, Mat. San. A.Ş., İstanbul.

KONUK, G. (1979) : Kentsel Tasarımda Boyutlandırma Ölçütleri ve Ülkemiz İçin Geniş Kapsamlı Bir Model Önerisi. M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir Bölge Plânlama Bölümü Doçentlik Tezi, S.46, İstanbul.

KRIER, R. (1988) : Urban Space. Academy Editions, London.

KUBAN, D. (1970) : İstanbul'un Tarihi Yapısı. Mimarlık Dergisi, Sayı: 5, İstanbul.

KUBAN, D., KAHYA, Y. (1987) : Beyazıt Meydanı Tarihi Gelişimi. Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Beyazıt Meydanı Kentsel Tasarım Proje Yarışması Kitapçığı, Çiftay Matbaacılık, İstanbul.

KÜÇÜK HAYAT ANSİKLOPEDİSİ, (1968) : S.174, Tifdruk Matbaacılık, İstanbul.

LYNCH, K. (1960) : The Image of The City. Press, Cambridge.

MERİÇ, R.M. (1957) : Beyazıt Camii Mimarı, II. Sultan Beyazıt Devri Mimarları ve Bazı Binalar, Ankara.

MORVAL, J. (1985) : Çevre Psikolojisine Giriş. Çeviren : Nuri BİLGİN, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.

ÖZERDİM, B. (1983) : Kentsel Mekânların Görsel Analizinde Kullanılabilecek Bir Yöntem Üzerine. S.62, Ticaret Matbaacılık, İzmir.

ÖZTAN, Y. (1969) : Peyzaj Mimarisini, Peyzaj Mimarisini Derneği Yay.No.4, Ankara

ÖZTÜRK, L.D. (1992) : Kent Aydınlatma İlkeleri. Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı İşliğı, İstanbul.

REFİK, A. (1931) : Eski İstanbul. S.122, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul.


- SANDER, N. (1955) : İstanbul. Editions Rhea Paris, İstanbul.
- SIMONDS, J.O. (1961) : Organization of Space. Landscape Architecture, p.79-114. Mc. Graw. Hill, New York.
- SİREL, H.K. (1992) : Dış Mekânların Gece Algılanması. Mimarlık ve Şehircilikte Mekân, Sistem Yayıncılık Mat. San. A.Ş., İstanbul.
- ŞEHSUVAROĞLU, H. (....) : Asırlar Boyunca İstanbul. Cumhuriyet Gazetesi, Tarih İlâvesi, İstanbul.
- TANERİ, E. (1978) : Şehircilik Konuları. İ.D.M.M.A. Mimarlık Bölümü, Şehircilik ve Proje Kürsüsü-5, İstanbul.
- TEKELİ, İ. (1973) : Mekân Organizasyonunun İncelenmesinde Biçimsel Stratejiler ve Dil Sorunu. Mimarlık Dergisi, Sayı 9, Ankara.
- TRANCİK, R. (1986) : Finding Lost Space. Van Nostrarand Reinhold, New York.
- TUNBİŞ, M. (1980) : Dış Mekân düzenlemeleri ve Bu Düzenlemelerde Zamanın Etkisinin Belirlenmesi, Doktora Tezi, İ.D.M.M.A. Mimarlık Fakültesi İstanbul.
- TUNBİŞ, M. (1987) : Peyzaj Tasarım Ders Notları. Y.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- TURİNG, (1985) : İstanbul Haritası. Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara.
- TÜRKMENOĞLU, T. (....) : Konuyla İlgili Derlediği Notlarından.
- WEBSTER, (1988) : Bilgiler Ansiklopedisi. S.136, Cilt 8, İstanbul.
- ZEREN, N. (1979) : Tarihi Çevre Koruma Sürecinde Kullanıcıların Rolü. İ.T.Ü.Mimarlık Fakültesi, Şehircilik Enstitüsü Dergisi, Sayı 16, İstanbul.
- ZEREN, N. (1990) : Koruma Amaçlı İmar Plânları, Yapım Süreci, İlkelere, Yöntemler. T.C. Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayına sunulan bildiri, Ankara.

VII. EKLER

Ek-1. M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Plânlama Bölümü 1985-86 Eğitim Yılı Beyazıt Meydanı İçin Düzenlenen Anket Çalışmaları

Ek-2. Araştırma Alanına İlişkin Fotoğraflar

Ek-3. Şekil 9. Araştırma Alanının Güncel Durumunun İrdelenmesi



Ek-1. M.S.Ü.Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Plânlama Bölümü
1985-86 Eğitim Yılı
Beyazıt Meydanı İçin Düzenlenen
Anket Çalışmaları

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ VE MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
MİMARLIK FAKÜLTESİ ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA BÖLÜMÜ
ORTAK ÇALIŞMASI “BEYAZIT MEYDANININ
YENİDEN DÜZENLENMESİ” İLE İLGİLİ ANKET ÇALIŞMASI:

Anketörün Adı Soyadı: Süreyya KARAGÖZOĞLU **Zabıta Memuru**

Anket No:.....

Tarih:/.../...

ANKETİN AMACI:

Beyazıt meydanının bugünkü kullanımından gelen sorunlar ve yetersizliklerin belirlenebilmesi ve beklentilerin or-
ta konabilmesi için bir anket düzenlenmiştir.

SOSYO EKONOMİK YAPI:

Konuşulunun adı ve soyadı:.....

Konuşulunun yaşı:.....

Konuşulunun cinsiyeti: Erkek () Kadın ()

Konuşulunun aylık geliri nedir?

(0-50000) () (50000-100000) () (100000-150000) () (150000-200000)

() (200000-250000) () (250000+.....) ()

Konuşulunun eğitim durumu nedir?

Okur yazar değil () İlkokul terk () İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu ()

Lise mezunu () Üniversite mezunu () Üniversite devam ()

Konuşulunun mesleği nedir?

Öğrenci () Öğretim üyesi () Beyazıt meydanı çevresindeki dükkan sahibi yada sorumlusu ()

KULLANIMLAR:

Beyazıt meydanı ve civarı için kütüphane ve benzeri eğitim amaçlı tesisler konusunda, varsa önerileriniz neler olabilir?.....

Beyazıt Meydanı ve çevresi, turistler için şimdiki haliyle yeterli mi?

Evet () Hayır ()

Hayırsa eksik yönleri neler olabilir?.....

Meydan mevcut haliyle eğlence ve dinlenmeye yeterli mi?

Evet () Hayır ()

Hayırsa neler yapılabilir?.....

Meydanın ticari amaçlı kullanılmasını doğru buluyor musunuz?

Evet () Hayır ()

FİZİKİ YAPI:

Meydandaki kademelenmeyi (kat farkları-zemindeki alçalma, yükselme) ve Meydandaki kademelenmeyi oluş-
turan duvar yüzeyleri nasıl buluyorsunuz?.....

Meydandaki döşeme kaplaması sizce uygun mu?

Evet () Hayır ()

Hayırsa ne gibi döşeme kaplaması düşünüyorsunuz?.....

IV- DONATIMLAR:

- a) Meydandaki yeşil düzenlemeyi uygun buluyor musunuz?
Evet () Hayır ()
- b) Hayırsa nasıl bir yeşil düzenleme önerirsiniz?.....
.....
- c) Meydandaki su faktörü (havuz) yeterli mi?
Evet () Hayır ()
- d) Meydanda yeterince dinlenme bankı var mı? Var () Yok ()
- e) Sizce meydandaki mevcut dinlenme bankları kullanım ve yer açısından uygun mu? Evet () Hayır ()
- f) Aşağıda donatım elemanı olarak konması düşünülen elemanlardan sizce hangileri uygundur?
Plastik eleman (heykel gibi) (), Işıklıdırma oyunları (), Duvar gazetesi (), Uygun yerlere konacak temiz
görünümlü çöp kutuları (), Geleneksel ve sanatsal motifli elektrik direkleri (), Diğer.....
- g) Meydanda yarı açık kahve ve çayhaneler yeterli mi?
Evet () Hayır ()
- h) Meydanda W.C. sizce yeterli sayı ve durumda mı? Evet () Hayır ()
- i) Meydanda çok amaçlı bir merkez (Danışma, telefon, çiçekçi, ayakkabı boyası, gazete bayii) olmasını ister misiniz?
Evet () Hayır ()

V- ULAŞIM:

- a) Beyazıt Meydanındaki yaya dolayımını rahat sağlayabiliyor musunuz?
evet () Hayır ()
- b) Sağlanamıyorsa, sizce ne gibi yaya dolaşım sorunları var?.....
.....
- c) Yakın çevreyle meydan arasındaki yaya ulaşımı yeterli mi?
Evet () Hayır ()
- d) Çevreden meydana oto ulaşımı yeterli mi? Evet () Hayır ()
- e) Meydan ve çevresi için otopark sorunu var mı?
Var () Yok ()

VI. BEKLENTİLER:

- a) Sizce Beyazıt Meydanından kimler yararlanmaktadır?.....
.....
- b) Sizce Beyazıt Meydanından kimler yararlanmalıdır?.....
.....
- c) Beyazıt Meydanının şu anki genel durumundan memnun musunuz?
Evet () Hayır ()
- d) Hayırsa Beyazıt Meydanının yeniden düzenlenmesiyle ilgili özel önerileriniz neler olabilir?.....
.....

ANKET SONUÇLARI RAPORU

Mimar Sinan Üniversitesi-Mimarlık Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ile Fen Bilimleri Enstitüsü bünyesinde Kentsel Tasarım Yüksek Lisans ve Doktora programları ortak çalışması olarak 1985-1986 öğretim yılı proje konusu olarak "Beyazıt Meydanı'nın Yeniden Düzenlenmesi" seçilmiştir.

Proje çerçevesinde önce yerinde ön araştırma yapılmış; ilk etapta meydana yararlanan kullanıcıların kimler olduğu tespit edilmiştir. Bunlar;

- 1- İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ:
 - a- Öğretim Üyeleri
 - b- Üniversite Personeli
 - c- Öğrenciler
 - d- Ziyaretçiler
- 2- BEYAZIT CAMİİ:
 - a- İbadet amacıyla gelenler
 - b- Turizm amaçlı gelenler
- 3- TERMİNAL NOKTALARININ YARATTIĞI YAYA TRAFİĞİ
- 4- ALIŞVERİŞ AMAÇLI YAYA TRAFİĞİ
- 5- REKREATİF AMAÇLI KULLANICILAR
- 6- SATICILAR:
 - a- Meydanın çevresinde yerleşik satıcılar,
 - b- Meydan üzerindeki seyyar satıcılar.

Tespit edilen bu kullanıcılar esas alınarak, Beyazıt Meydanının bugünkü kullanımından gelen sorunlar ve yetersizliklerin belirlenebilmesi ve beklentilerin ortaya konabilmesi için Anket Formu düzenlenmiştir.

Yukarıda bahse konu kullanıcılar esas alınarak, sondaj yöntemi ile tesadüfi olarak toplam 100 kullanıcı ile anketler mülakat şeklinde (yüz yüze) gerçekleştirilmiştir.

Çizelge 1'de görüleceği gibi, Üniversite ile ilgili 26, Satıcılar ile ilgili 10, Beyazıt Camii ile ilgili 14, Yaya trafiği ile ilgili 20, Alışveriş ile ilgili 15, Rekreatyon ile ilgili 25 kişi ile yüzyüze anket yapılmıştır. (Toplam konuşulan 100 kişi olduğu için bu rakamlar aynı zamanda yüzdeyi oluşturmaktadır.)

Anket çalışmasında kullanıcılara yöneltilen sorular altı ana başlık altında derlenmiştir. Bu ana başlıklar şunlardır:

1. SOSYO EKONOMİK YAPI
2. KULLANIMLAR.
3. FİZİKİ YAPI
4. DONATIMLAR
5. ULAŞIM
6. BEKLENTİLER

1. KONUŞULAN KONUŞMACILARIN SOSYAL EKONOMİK YAPISI:

Konuşulan kullanıcıların % 69'u erkek, % 31'i bayandır. Yine konuşulan kullanıcıların % 70'i genç (18-29 yaş grubu), % 22'si orta yaşlı (30-49 yaş grubu), % 8'i yaşlı (50 yaşın üzerindeki). Bu sonuçlar bize rahatlıkla, Beyazıt Meydanı'nı kullananların çoğunluğunun genç insanlar olduğunu vurguluyor. Dolayısıyla meydanın yeniden düzenlenmesinde genç insanın gereksinmelerine yanıt verebilecek donatıların düzenlenmesi yararlıdır.

Konuşulan kullanıcıların gelir düzeylerine ilişkin kesin ve güvenilir yanıtlar alınamadığından bir tasnife gidilememiştir.

Beyazıt Meydanı'nın civarı Üniversite, Kütüphane, Sahaflar gibi bilim kuruluşları olduğundan konuşulan kullanıcıların büyük çoğunluğunu öğrenci oluşturmakta, bundan sonra gelen grup da yüksek öğretim mezunudur. Buna bağlı olarak konuşulan kullanıcıların mesleği % 48 gibi çoğunlukla öğrenci grubudur. Daha sonra % 25 ile serbest meslek grubu gelmektedir.

2. KULLANIMLAR:

Konuşulan kullanıcılara Beyazıt Meydanı ve çevresinin turistler için şimdiki haliyle yeterli olup olmadığı sorulmuş, büyük çoğunluğun (% 79) yeterli bulmadığı ortaya çıkmıştır. (Şekil.5)

Yine Şekil 18'de görüleceği gibi konuşulan kullanıcılara göre, meydan şimdiki haliyle eğlence ve dinlenmeye yeterli değildir (% 82).

Konuşulan kullanıcılara meydanı ticari amaçlarla kullanılmasının uygun olup olmadığı sorulmuş, % 70 gibi bir çoğunluk uygun görmemişlerdir.

3. FİZİKİ YAPI:

Konuşulan kullanıcıların, (Şekil 16'da da görüleceği gibi) meydanadaki kademelenme ve oluşturulan duvarlar konusundaki görüşleri net değildir; % 38 olumsuz, % 30 olumlu, % 32 cevapsızdır.

Konuşulan kullanıcılar Beyazıt Meydanı'ndaki döşeme kaplamasını Şekil 17'de görüldüğü gibi % 51 gibi çoğunlukla uygun bulmuştur. Ancak % 33'ü uygun bulmamıştır.

4. DONATIMLAR:

Şekil 12'de görüleceği gibi konuşulan kullanıcıların çoğunluğu (% 74) meydan üzerindeki yeşil alan düzenlemesi ile su faktörünü yeterli bulmamıştır. Yine aynı şekilde Şekil 15'de görüldüğü gibi % 78 gibi büyük bir çoğunluk meydan üzerindeki dinlenme banklarını kullanım ve yer bakımından uygun bulmamıştır.

Şekil 10'da açıkça görüleceği gibi konuşulan kullanıcılara Beyazıt Meydanı'na yerleştirilmesi istenilen donatım elemanları sorulmuştur. En çok (% 65 ile) plastik elemanlar (heykel gibi) istenmiştir. Daha sonra (% 60 ile) çöp kutuları, sırasıyla de; duvar gazeteleri, ışık oyunları ve elektrik direkleri istenmiştir.

Konuşulan kullanıcılara meydanadaki yarı açık kahve ve çayhanelerin yeterli olup olmadığı sorulmuş, % 73 gibi büyük çoğunluk hayır cevabı vermiştir. (Şekil 11)

Konuşulan kullanıcıların % 86'sı meydanadaki tuvaletleri yetersiz bulmuştur. Bu sorun Beyazıt Meydanı'nın en büyük eksiklerinden biri olarak kabul edilmelidir. Buna bağlı olarak Beyazıt Meydanı'ndaki en büyük eksikliklerden sayılması gereken çok amaçlı bir merkezin (Telefon-danışma-çiçekçi-gazete bayii vs.) istenilip istenilmediği konuşulan kullanıcılara sorulmuş ve % 84 gibi ezici bir çoğunluk böyle bir merkezin meydan için kaçınılmaz bir gereksinim olduğunu vurgulamışlardır.

5. ULAŞIM:

Konuşulan kullanıcılara öncelikle yaya dolaşımını rahat sağlayıp sağlamadığı sorulmuş, % 53 evet cevabını vermiştir. % 36 hayır cevabını vermiştir. Bu sonuç da genelde kullanıcıların yaya ulaşımında bir engelleri olmadığını gösterir. (Şekil 22)

Yine konuşulan kullanıcılara Beyazıt Meydanı ile yakın çevresi arasındaki yaya ulaşımının yeterli olup olmadığı sorulmuş, yeterli diyenler ile yetersiz diyenler ilginç bir şekilde aynı oranda çıkmıştır (% 47 ile). (Şekil 7)

Konuşulan kullanıcıların çoğunluğu (% 74'ü) Beyazıt Meydanı'na oto ulaşımı ile otopark sorununu yetersiz bulmuştur.

6. BEKLENTİLER:

Anketin beklentiler kısmında konuşulan kullanıcıların kendi kişisel görüş ve beklentileri alınmıştır. Buna göre; benzer iki soru sorulmuştur. Bunlardan birincisi şu anda Beyazıt Meydanı'ndan kimler yararlanmaktadır sorusudur. Alınan yanıtlarda en çok % 34 ile öğrenciler gelmekte, daha sonra % 32 ile esnaf gelmektedir. Daha sonra % 22 ile memurların, % 17 ile öğretim üyelerinin, % 26 ile işsizlerin % 13 ile emekli ve % 4 ile satıcıların olduğu söylenmiştir. (Şekil 6)

Diğer yönüyle meydana yararlanması gereken kişilerin kimler olması gerektiği sorulduğunda bu defa, alınan yanıtlar da belirli bir şekilde meydanın kullanım amacı ortaya çıkmaktadır, Buna göre;

Şekil 2'de görüleceği gibi meydana en fazla yararlanması gereken kesim (% 54) öğrenci grubudur. Daha sonra mesleğine bakılmaksızın meydan kullanım amacına göre sıralama şu şekilde devam etmektedir.

- % 32 ile rekreasyon (dinlenme-eğlenme) amaçlı gelenler
- % 24 ile turizm amaçlı gelenler
- % 14 ile ibadet için gelenler
- % 10 ile de ulaşım nedeniyle meydanı kullananlardır.

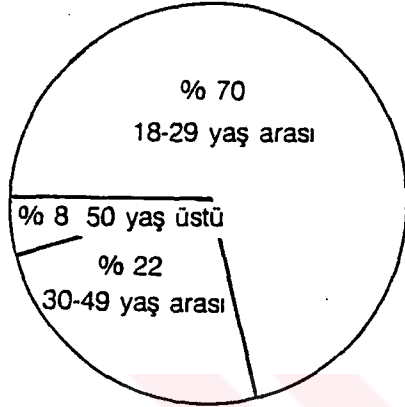
Bir başka sonuç da genel anlamda Beyazıt Meydanı'nın genel durumundan memnuniyetleri sorulduğunda; konuşulan kullanıcıların % 74'ünün memnun olmadığı görülmüştür. Bu genel soruya alınan açık yanıt göstermektedir ki Beyazıt Meydanı'nın yeniden düzenlenmesi genel anlamıyla halkın istediği bir düzenleme olacaktır.

ANKET SONUÇLARI

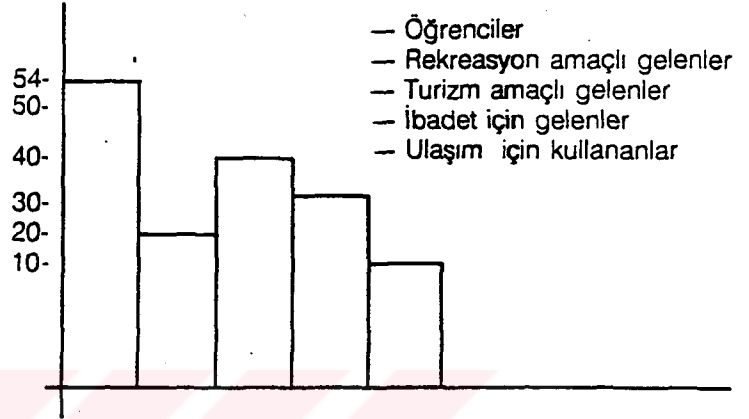
ÇİZELGE 1: BEYAZIT MEYDANI DÜZENLEME PROJESİNDE ANKET YAPILAN KULLANICILARIN DAĞILIMI

N	Satıcılar	Üniversite		Beyazıt camii		Durak	Alışveriş	Rekreasyon
	çevre ve meydana	Öğretim görevlisi	Öğrenci	İbadet amaçlı	Turizm amaçlı	Yaya trafiği	amaçlı yaya	amaçlı yaya
	N:	N	N	N	N	N	N	N
100	10	6	20	10	4	20	15	25

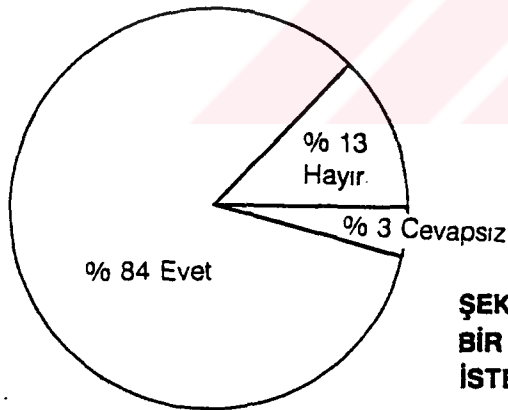
N: Konuşulan birimlere göre meydana kullanıcı sayısı. Konuşulan kişiler 100 tane olduğundan aynı zamanda yüzdeyi oluşturuyorlar.



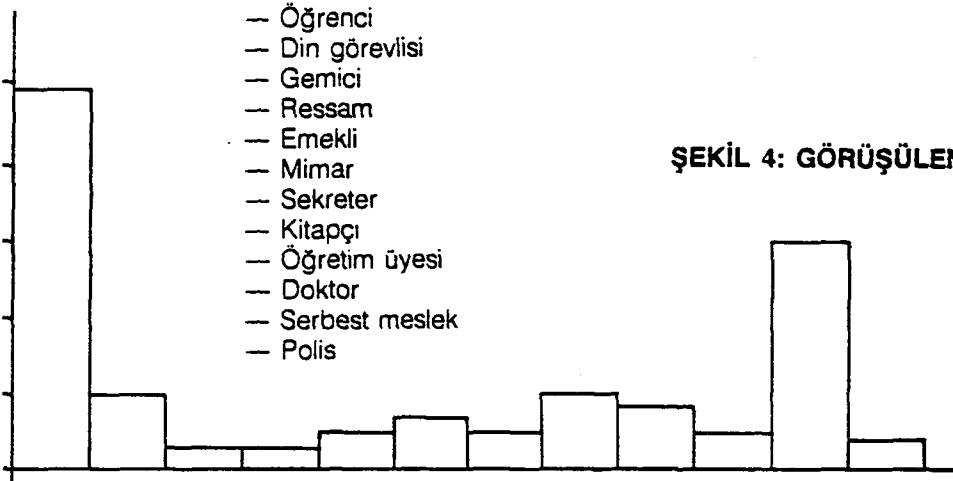
ŞEKİL: 1 BEYAZIT MEYDANI DÜZENLEME PROJESİNDEKİ ANKET YAPILAN KULLANICILARIN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI.



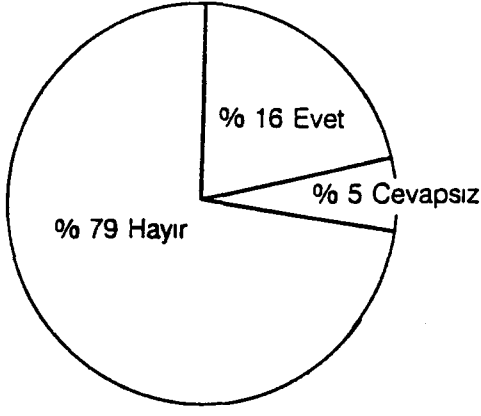
ŞEKİL: 2 BEYAZIT MEYDANINDAN YARARLANMASI GEREKEN KİŞİLERİN DAĞILIMINI GÖSTEREN ÇUBUK GRAFİK.



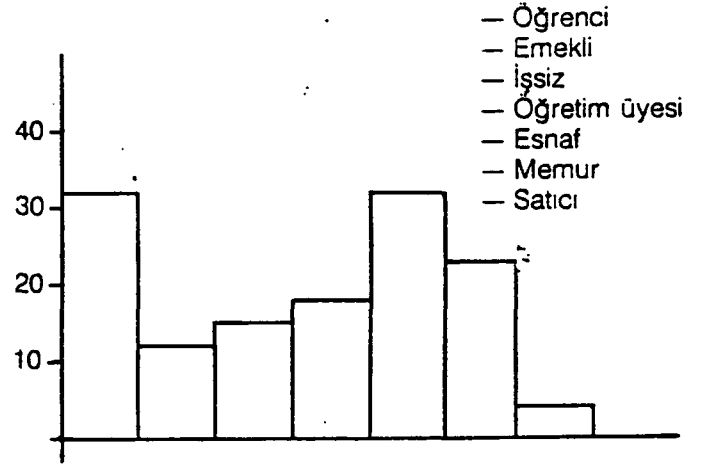
ŞEKİL 3: BEYAZIT MEYDANINDA KULLANICILARIN ÇOK AMAÇLI BİR MERKEZ (TELEFON-DANIŞMA- ÇİÇEKÇİ-GAZETE BAYII-V.S) İSTEYİP İSTEMEDİĞİNİ GÖSTEREN PASTA GRAFİK.



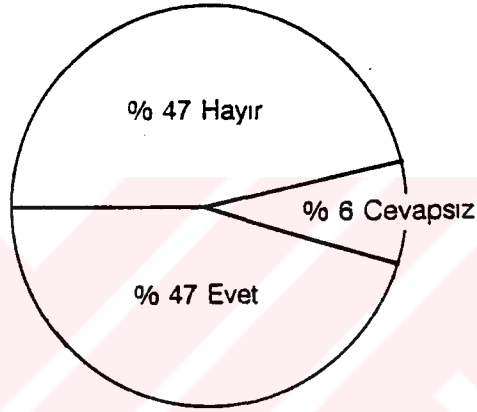
ŞEKİL 4: GÖRÜŞÜLENLERİN MESLEKİ DAĞILIMI



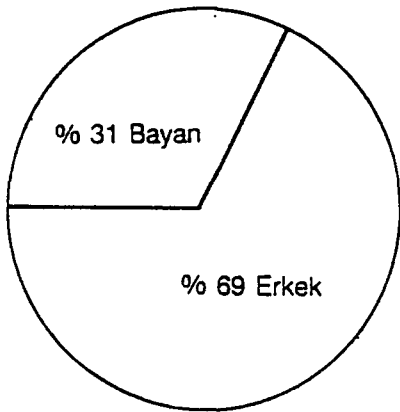
ŞEKİL 5: TURİSTLERİN ŞİMDİKİ MEYDANI YETERLİ BULUP BULMADIKLARI



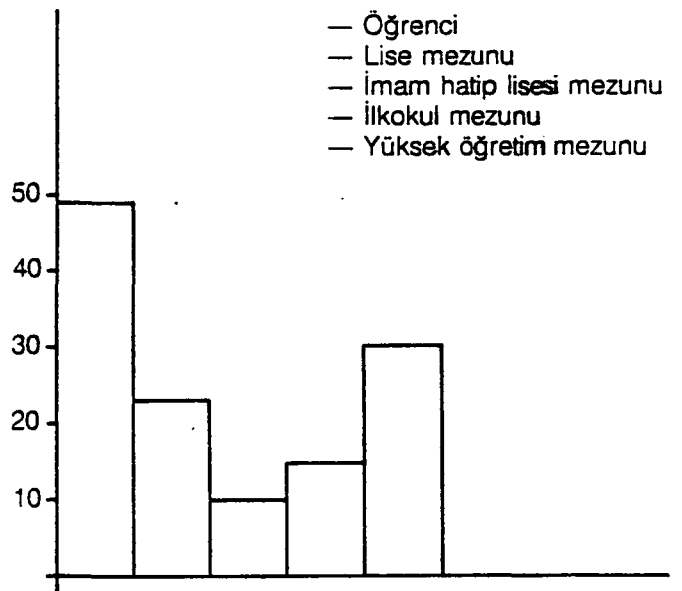
ŞEKİL 6: KULLANICILARA GÖRE MEYDANDAN ŞU ANDA FAYDALANANLARIN DAĞILIMI



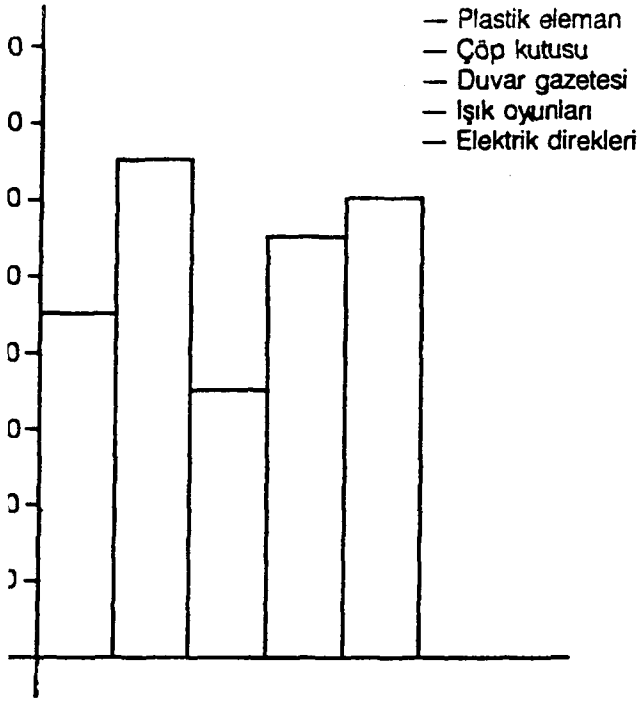
ŞEKİL 7: KULLANICILARA GÖRE YAKIN ÇEVRESİYLE MEYDAN ARASINDAKİ ULAŞIMIN YETERLİ OLUP OLMADIĞINI GÖSTEREN DAĞILIM



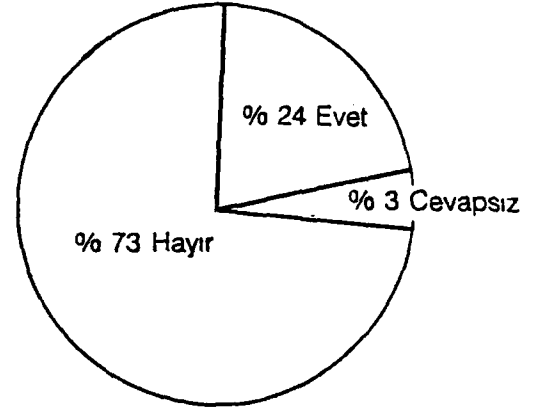
ŞEKİL 8: KULLANICILARIN CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI



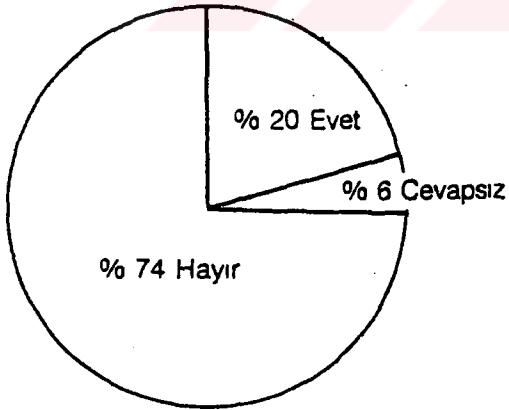
ŞEKİL 9: KULLANICILARIN EĞİTİM SEVİYELERİNE GÖRE DAĞILIMI



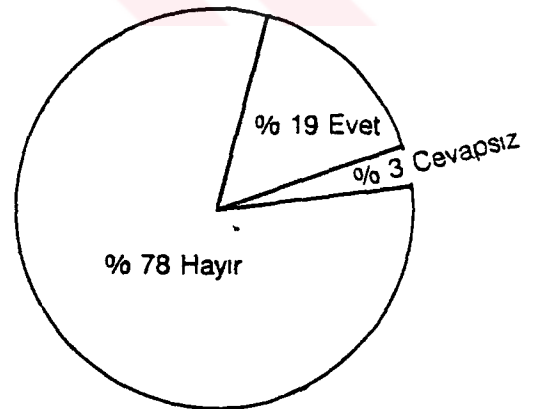
ŞEKİL 10: KULLANICILARIN MEYDANA DÜZENLENMESİNİ İSTEDİKLERİ ELEMAN DAĞILIMI



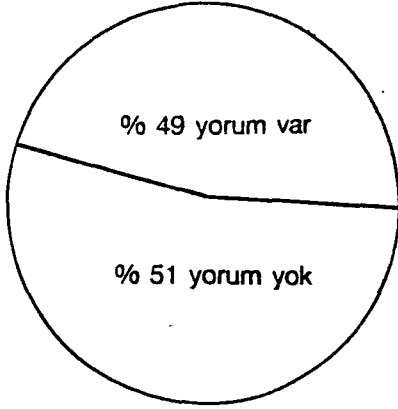
ŞEKİL 11: KULLANICILARA GÖRE MEYDANDAKİ YARI AÇIK KAHVE VE ÇAYHANE YETERLİ OLUP OLMADIĞINI GÖSTEREN DAĞILIM



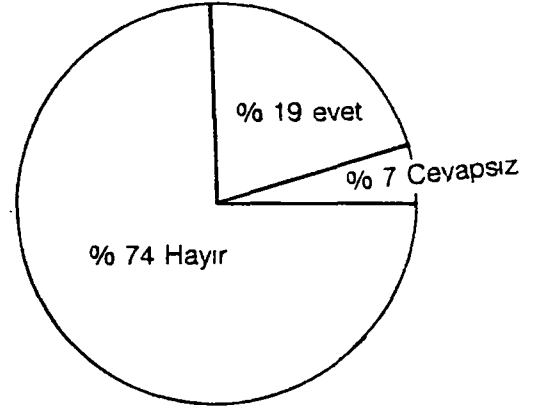
ŞEKİL 12: KULLANICILARIN MEYDANDAKİ DÜZENLENMESİ VE SU FAKTÖRÜNÜ YETERLİ BULUP BULMADIĞINI GÖSTEREN DAĞILIM



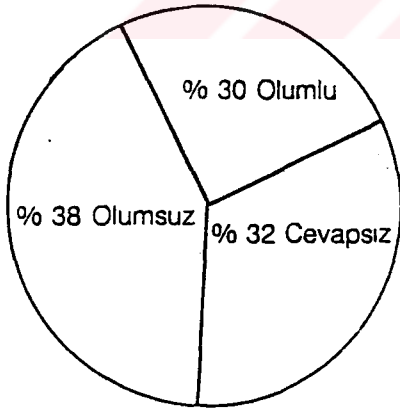
ŞEKİL 13: KULLANICILARA GÖRE MEYDANDAKİ DİNLENME BANKLARININ KULLANIM VE YER BAKIMINDAN UYGUN OLUP OLMADIĞI



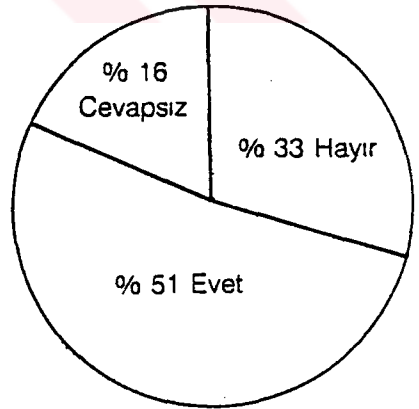
ŞEKİL 14: BEYAZIT MEYDANI YENİ DÜZENLEME PROJESİ İLE İLGİLİ YORUM YAPAN VE YAPMAYAN KULLANICILARI GÖSTEREN PASTA GRAFİK



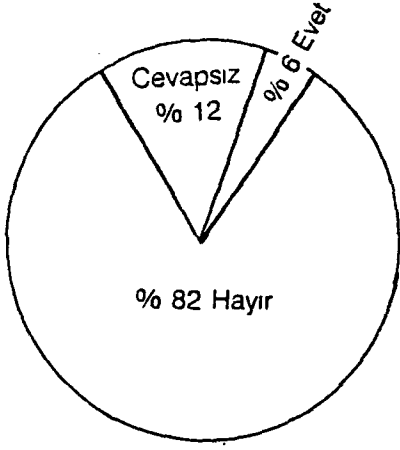
ŞEKİL 15: KULLANICILARA GÖRE MEYDANDAKİ VE ÇEVREDEKİ OTOYOL İHTİYACININ YETERLİ OLUP OLMADIĞINI GÖSTEREN PASTA GRAFİK



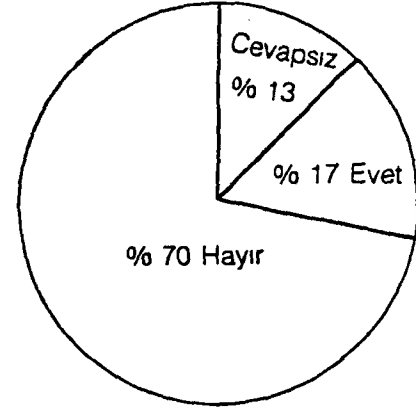
ŞEKİL 16: KULLANICILARIN MEYDANDAKİ KADEMELEME VE OLUŞTURULAN DUVARLAR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ



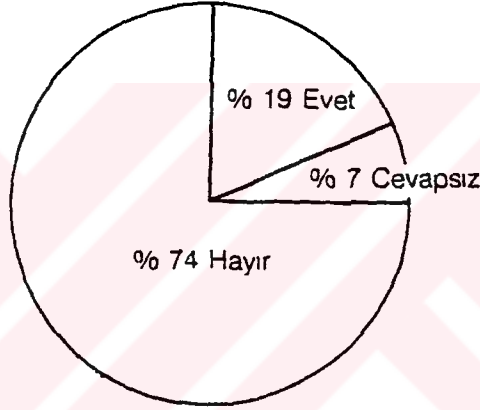
ŞEKİL 17: KULLANICILARIN MEYDANDAKİ DÖŞEME KAPLAMASINI UYGUN BULUP BULMADIKLARI



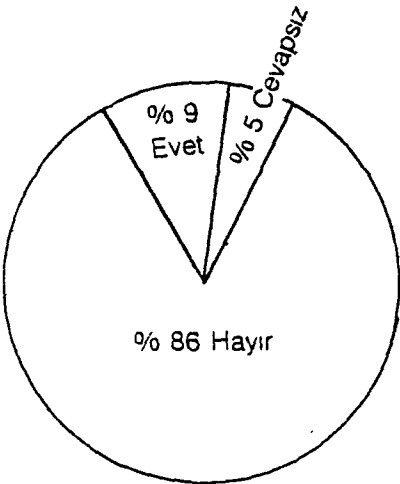
ŞEKİL 18: KULLANICILARA GÖRE MEYDANIN ŞİMDİKİ HALİYLE EĞLENCE VE DİNLENMEYE YETERLİ OLUP OLMADIĞI



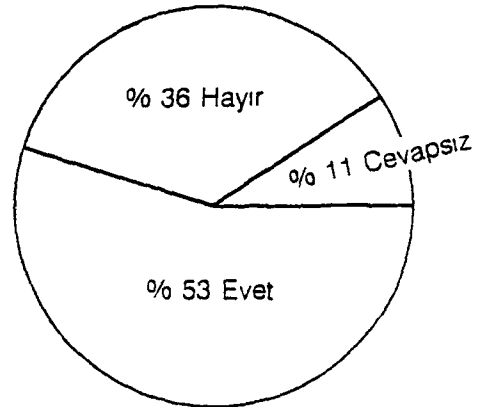
ŞEKİL 19: KULLANICILARIN MEYDANI TİCARİ AMAÇLARDA KULLANMASINI UYGUN GÖRÜŞ GÖRMEDİKLERİ



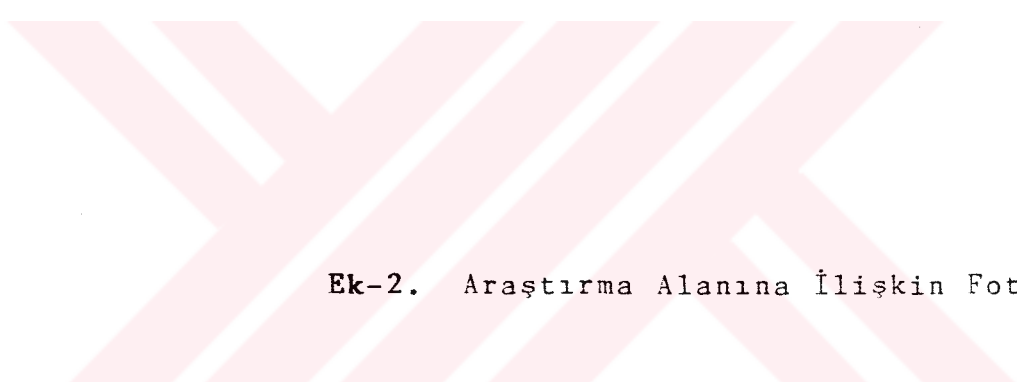
ŞEKİL 20: KULLANICILARIN MEYDANIN ŞU ANKI DURUMUNDAN MEMNUN OLUP OLMADIKLARI



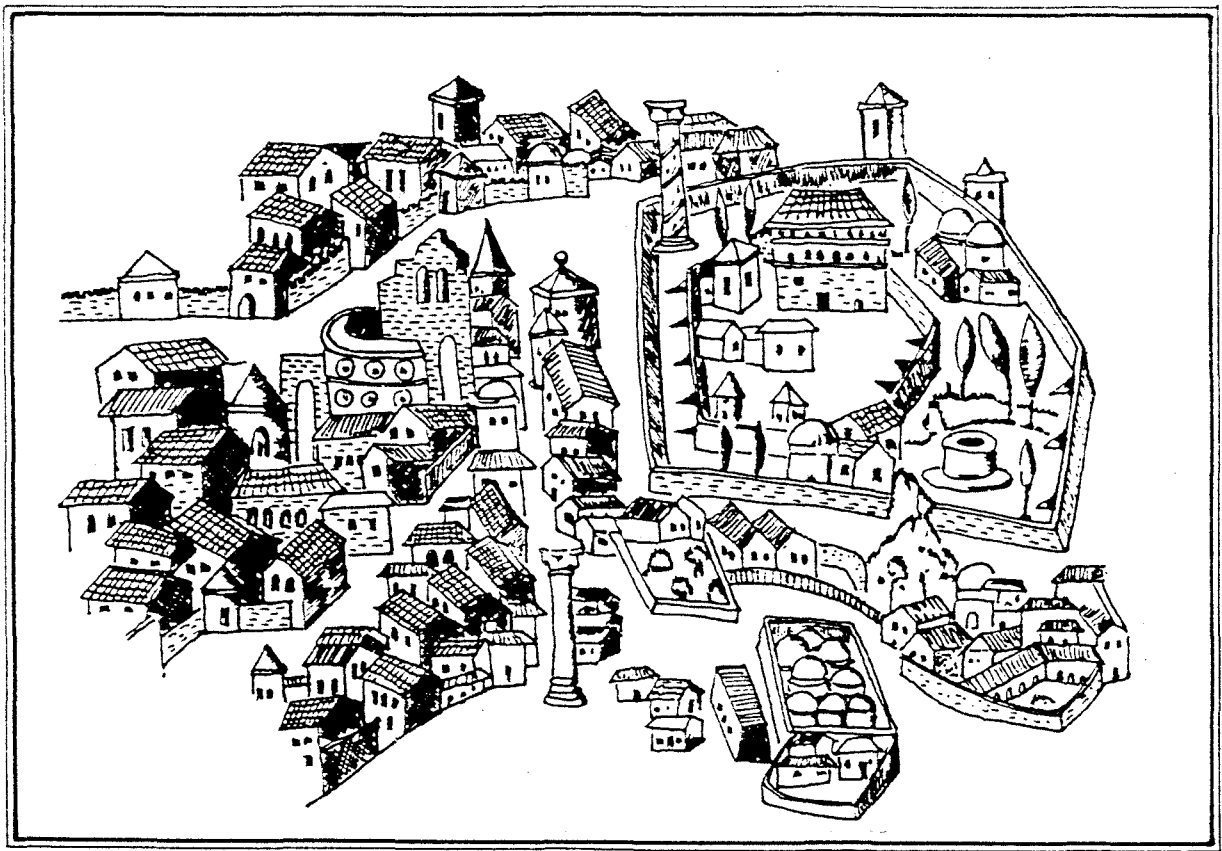
ŞEKİL 21: KULLANICILARIN MEVCUT TUALETLERİ YETERLİ BULUP BULMADIKLARI



ŞEKİL 22: KULLANICILARIN MEVCUT YAYA ULAŞIMI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ



Ek-2. Araştırma Alanına İlişkin Fotoğraflar



Fot.1-Vavassore'nin XV. yüzyıl sonlarına ait Türk Döneminde Beyazıt çevresini gösteren gravürü.

Kaynak : KUBAN, KAHYA, 1987.

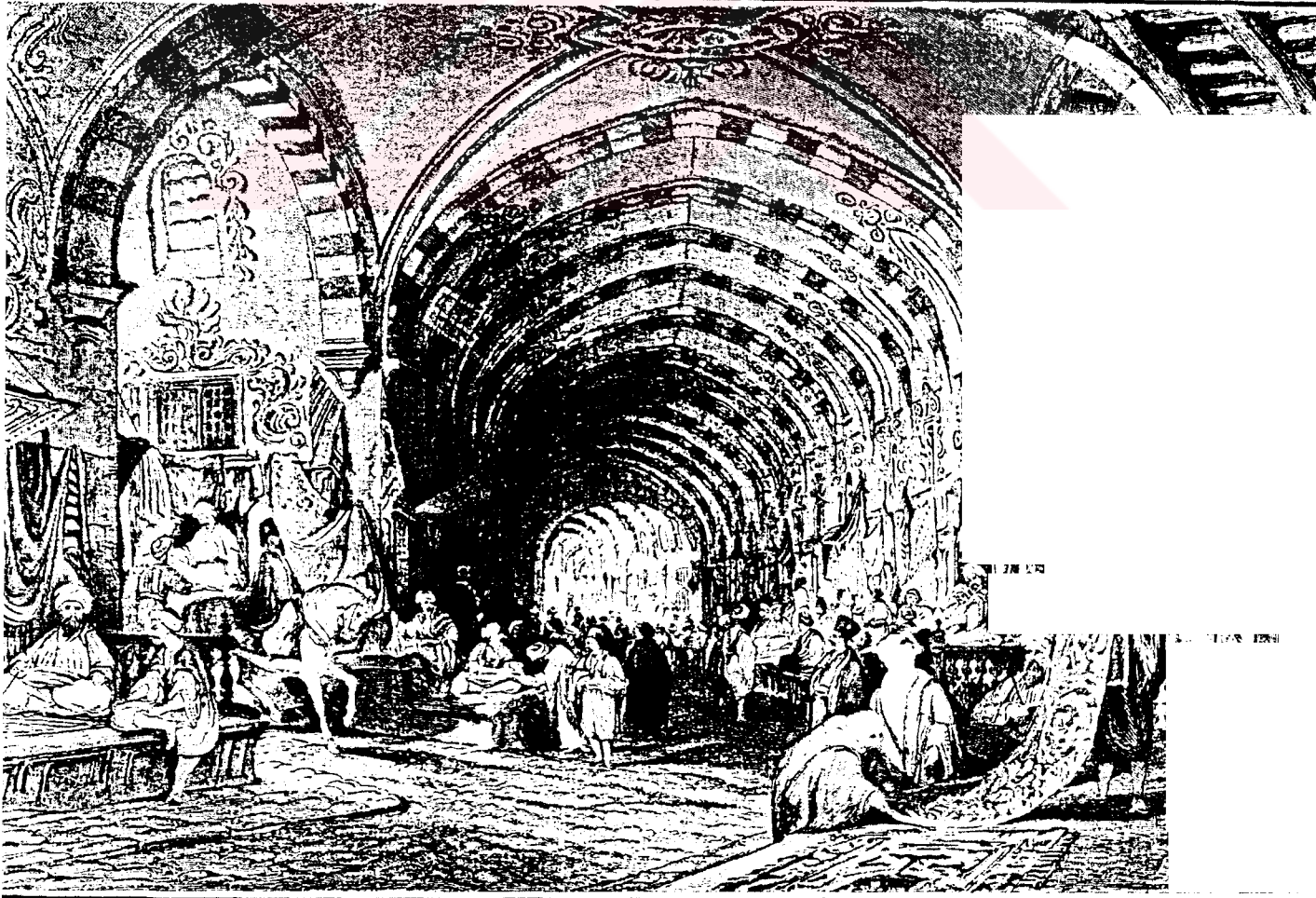


Fot.2- XX. yüzyılın ilk yarısında Beyazıt Kulesi'nden araştırma alanına bakış.

Kaynak : SANDER, 1955.

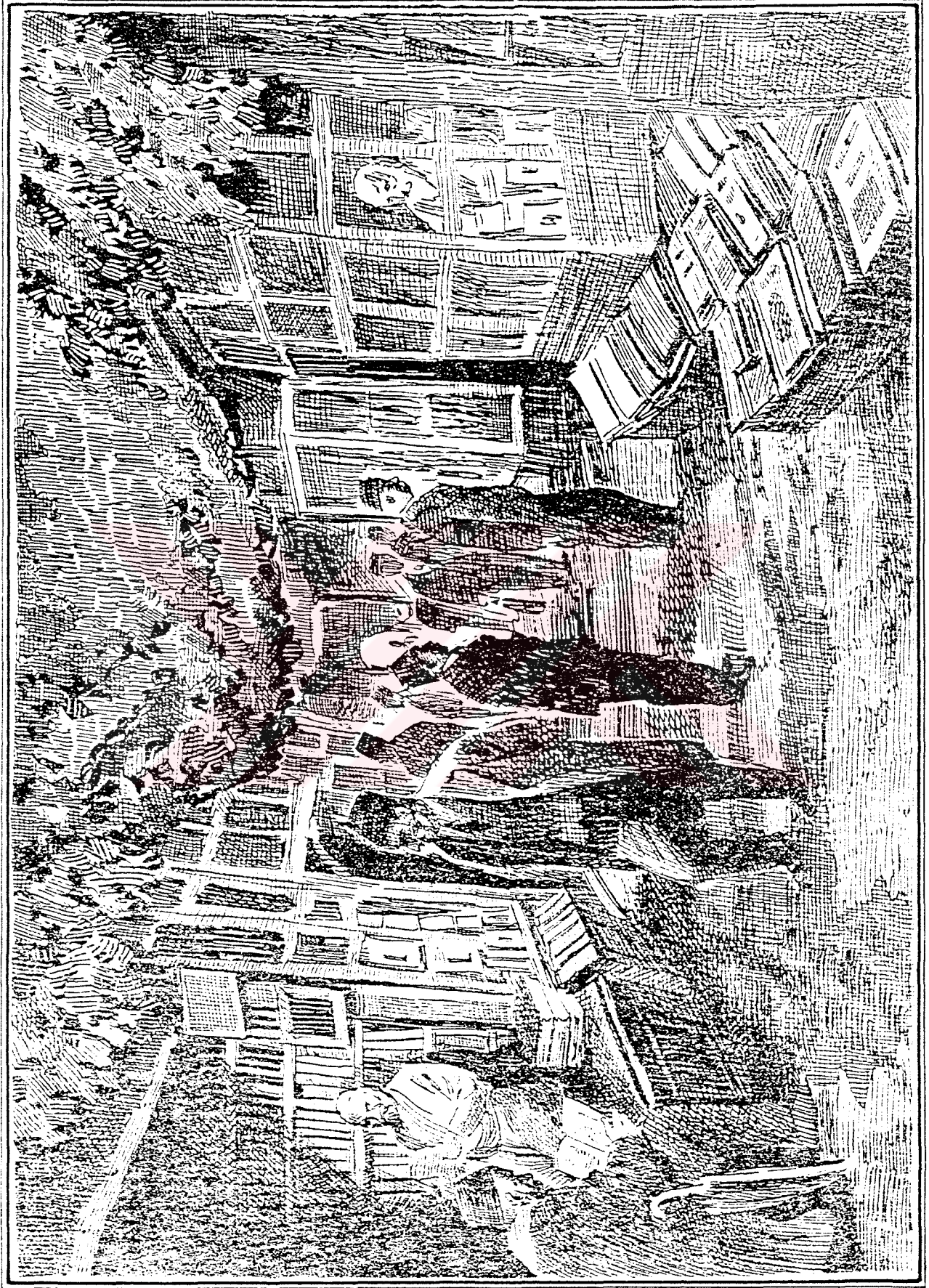


Fot.3- 1965 yılında Dişçilik Okulu.



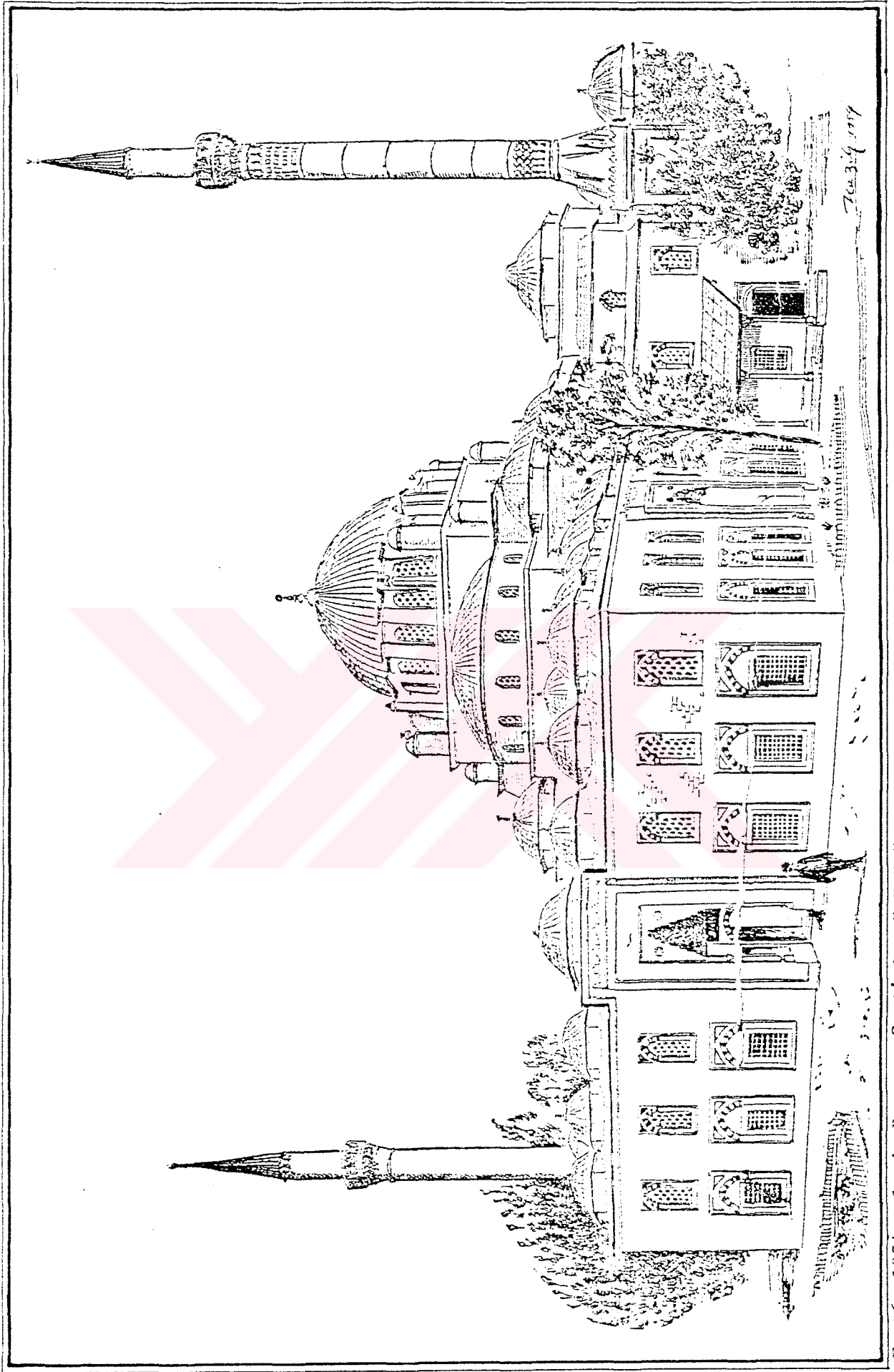
Fot.4- XIX. yüzyıl başlarında Kapalıçarşı.

Kaynak : ALLOM, 1840.



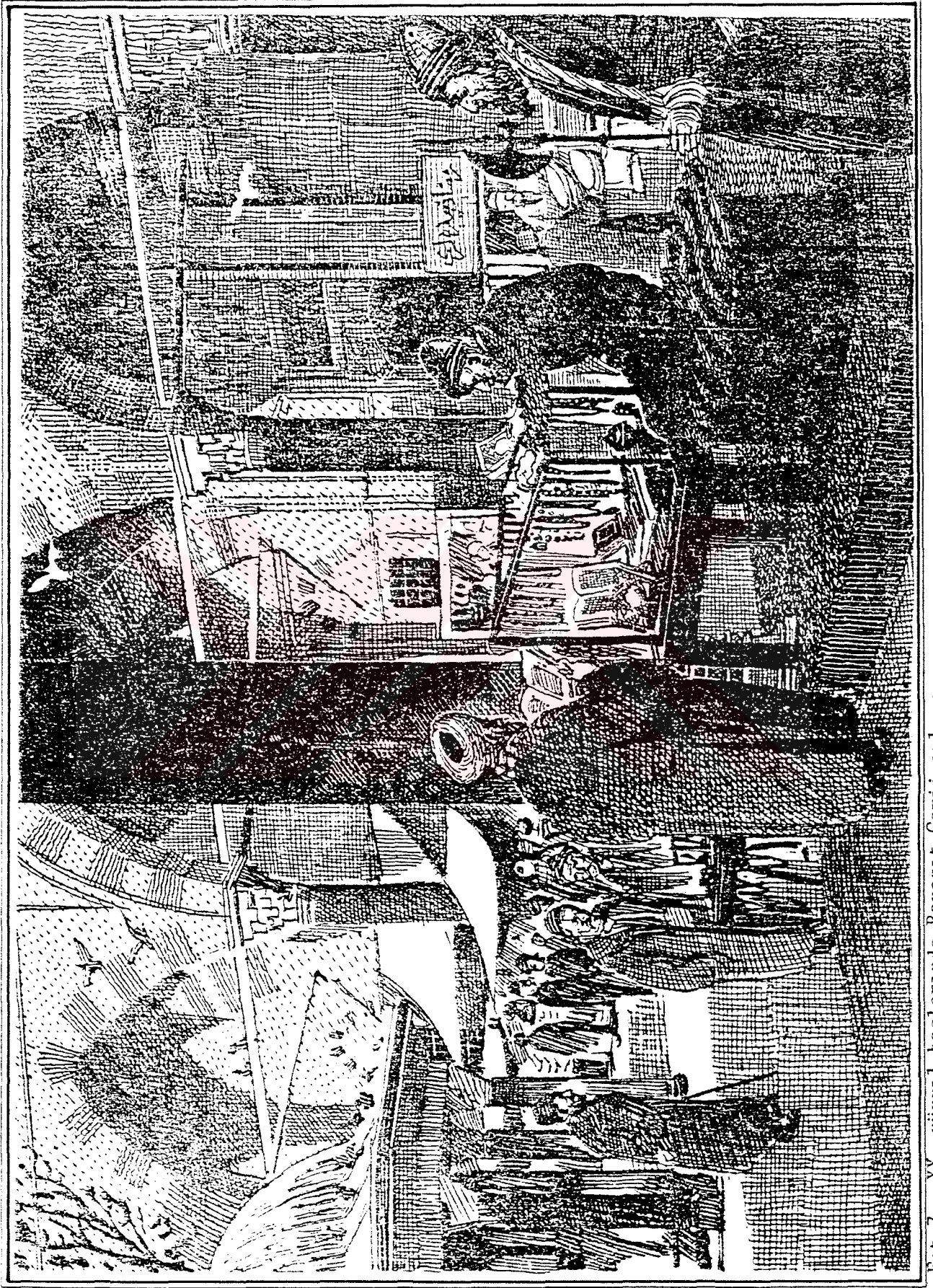
Fot. 5- XX. yüzyıl başlarında Sahafılar Çarşısı.

Kaynak : ŞEHİVVAROĞLU.



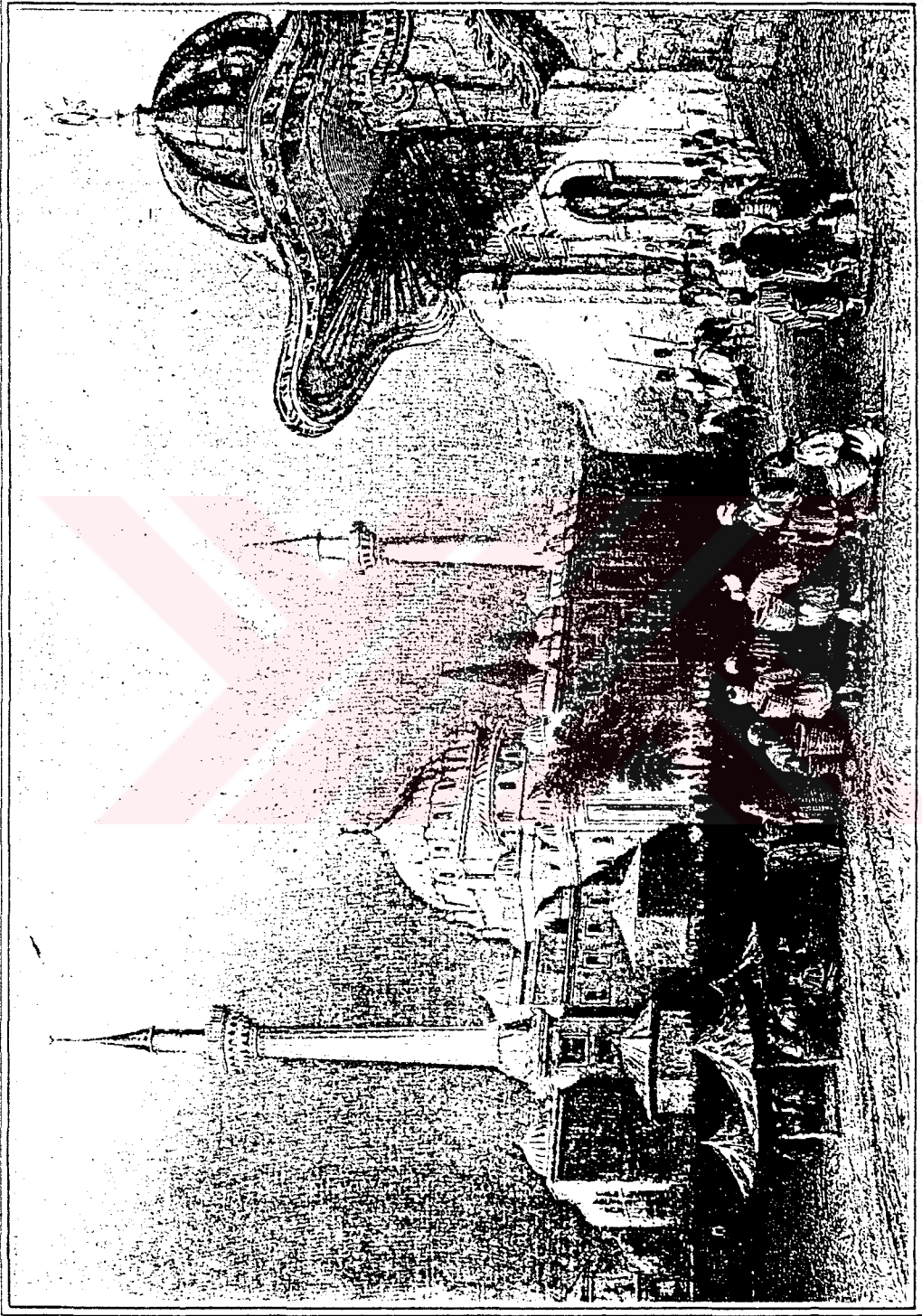
Fot.6- 1954 yılında Beyazıt Camii'nin görünümü.

Kaynak : ŞEHİDVAROĞLU.



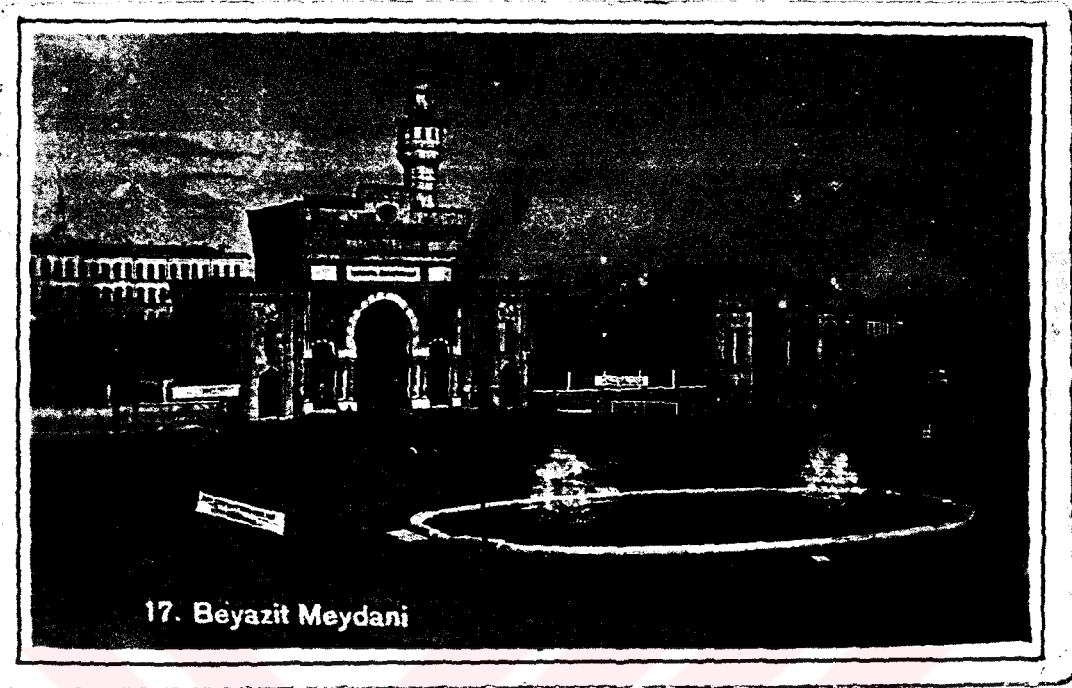
Fot.7- XX. yüzyıl başlarında Beyazıt Camii avlusu.

Kaynak : ŞEHSUVARÖĞLÜ.



Fot.8- 1839'da Beyazıt Camii ve Serasker giriş kapısı.

Kaynak : İŞÖZEN Koleksiyonundan.



Fot.9- 1939 yılında Beyazıt Meydanı'nın durumu.



Fot.10- 1906 yılında bugünkü İstanbul Üniversitesi bahçesinin görünümü.



Fot.11- Araştırma alanının güney cephesinden çekilen oblik hava fotoğrafı.
Kavnak • İSTANBUL İNHAZATI • 1978



Fot.12- Yeniçeriler Caddesi boyunca uzanan ticari yapılar.



Fot.13- Yeniçeriler Caddesi'nden Beyazıt Meydanı'na giriş.



Fot.14- Beyazıt Camii güneyinde yeralan kısım.



Fot.15- Beyazıt Camii güneyinde, otopark kullanımında olan alan.



Fot.16-Kapalıçarşı'nın "Beyazıt Kapısı" önündeki küçük meydan.



Fot.17- Yoğun bir yaya trafiğinin gözlemlendiği Çadırcılar Caddesi.



Fot.18- Sahaflar Çarşısı içinde yeralan avlu.



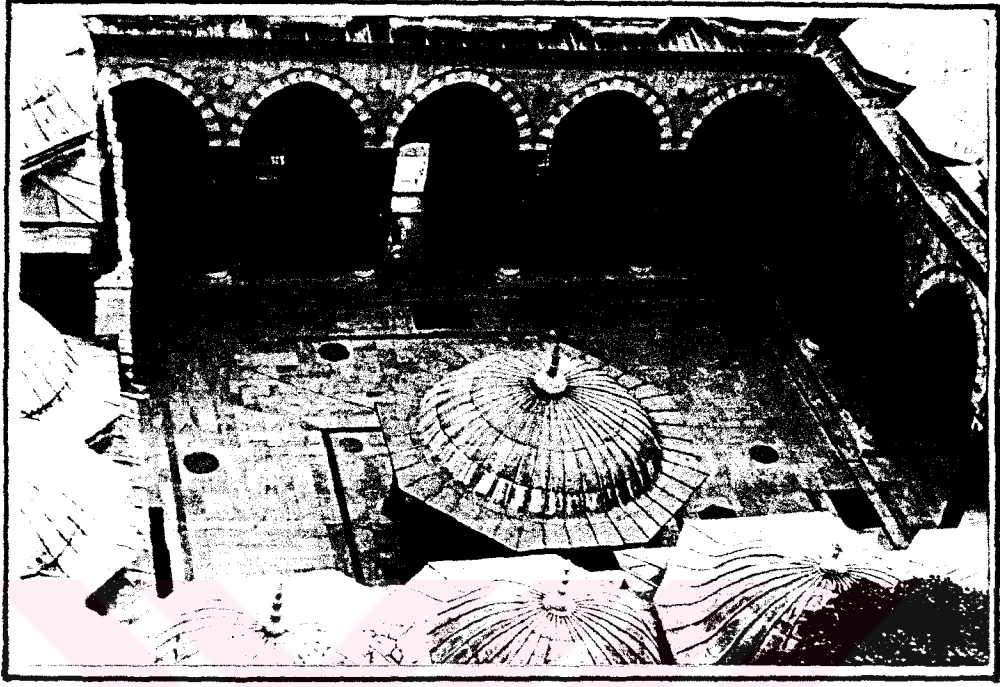
Fot.19- Sahaflar Çarşısı'nın Çınaraltı'na açılan dar, kemerli kapısı.



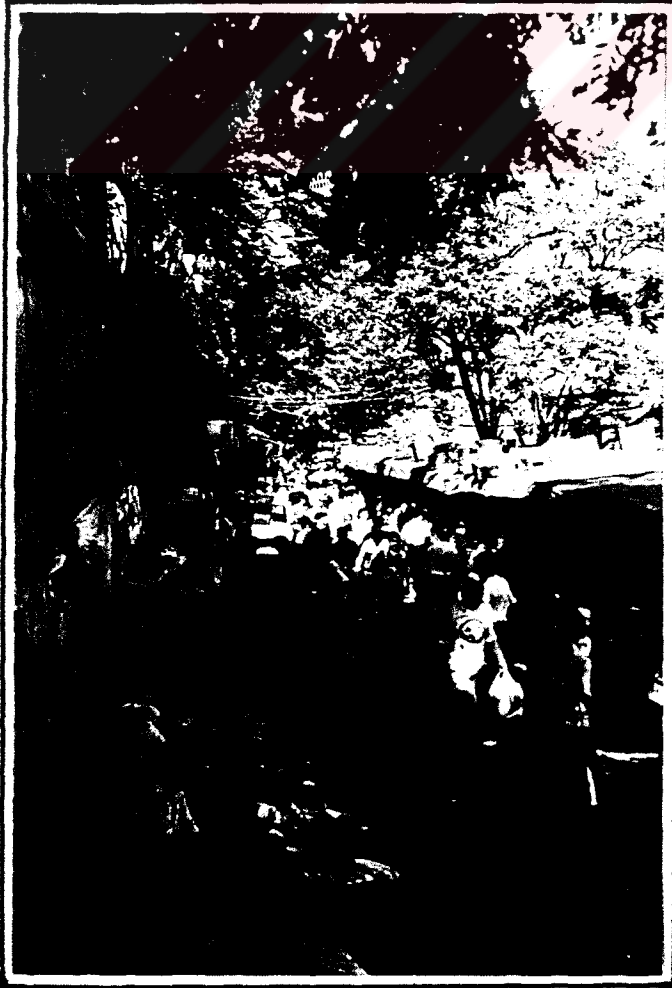
Fot.20- Çınaraltı'ndaki Çaybahçesi.



Fot.21- Beyazıt Camii minaresinden Çınaraltı'nın görünümü.



Fot.22- Beyazıt Camii avlusu.



Fot.23- Bakırcılar Caddesi
üzerinde yeralan
satıcı tezgâhları.



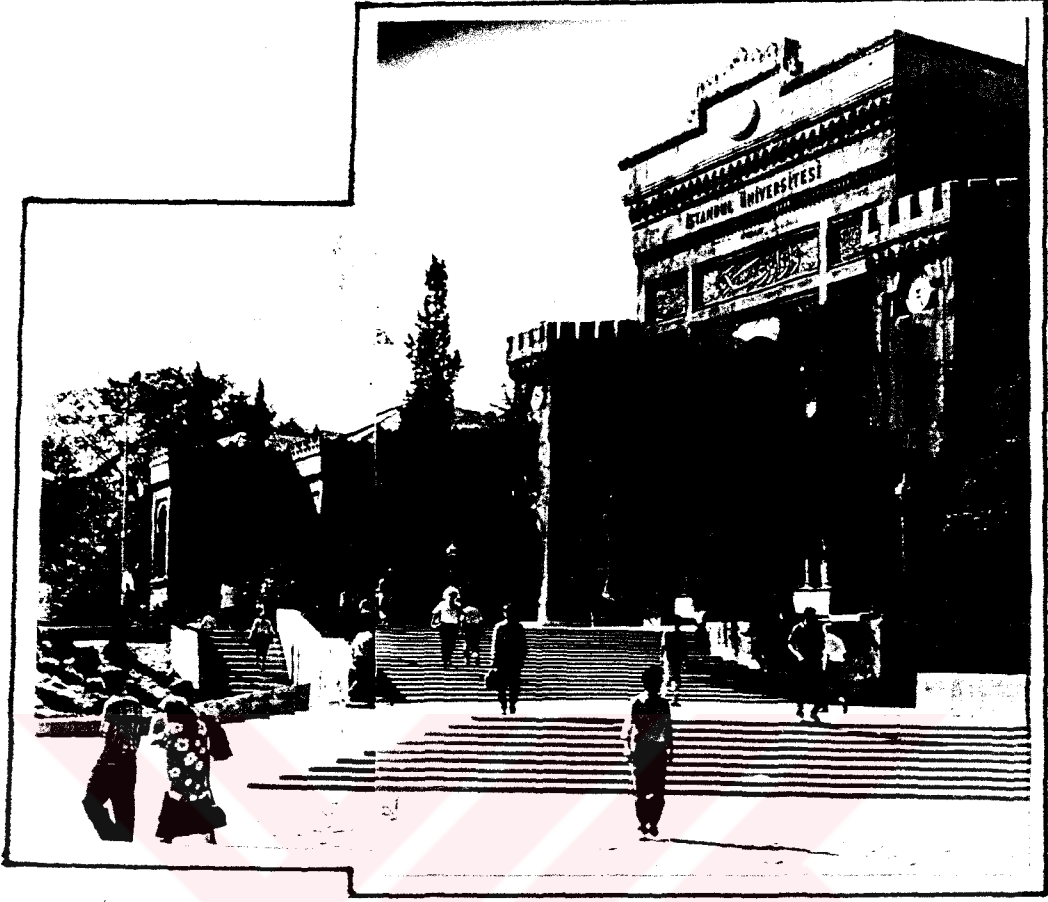
Fot.24- Beyazıt Camii minaresinden araştırma alanına bakış.



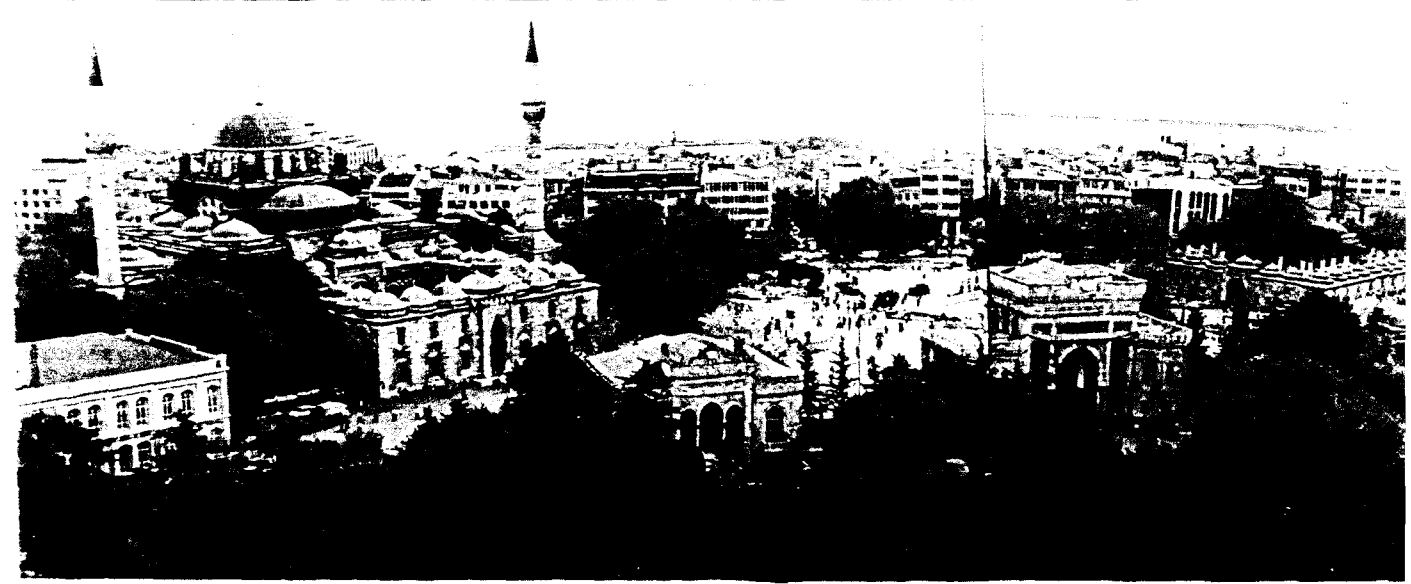
Fot.25- Beyazıt Devlet Kütüphanesi önünden Beyazıt Meydanı'nın görüntüsü.



Fot.26- Beyazıt Meydanı'nın genel görünümü.



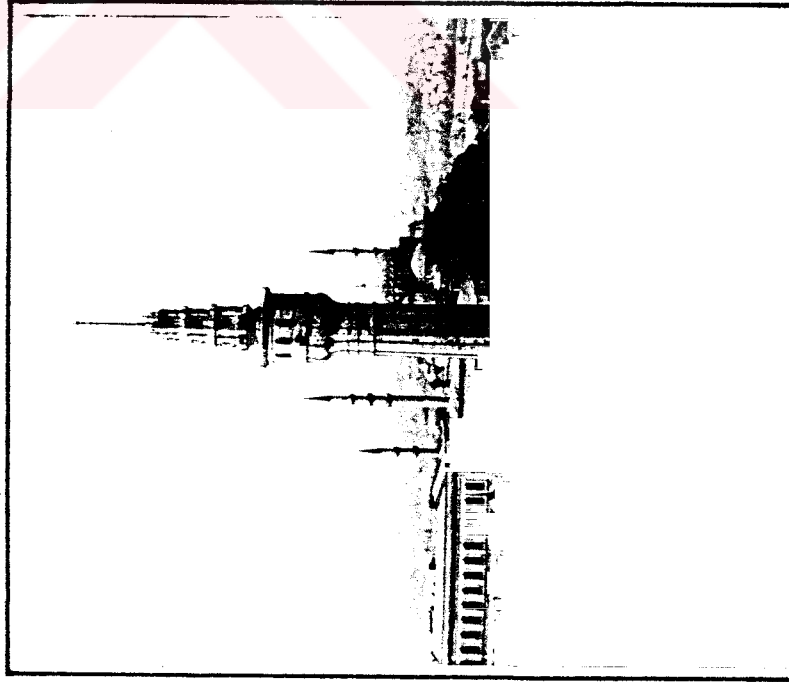
Fot.27- Beyazıt Meydanı'ndan İstanbul Üniversitesi giriş kapısına bakış



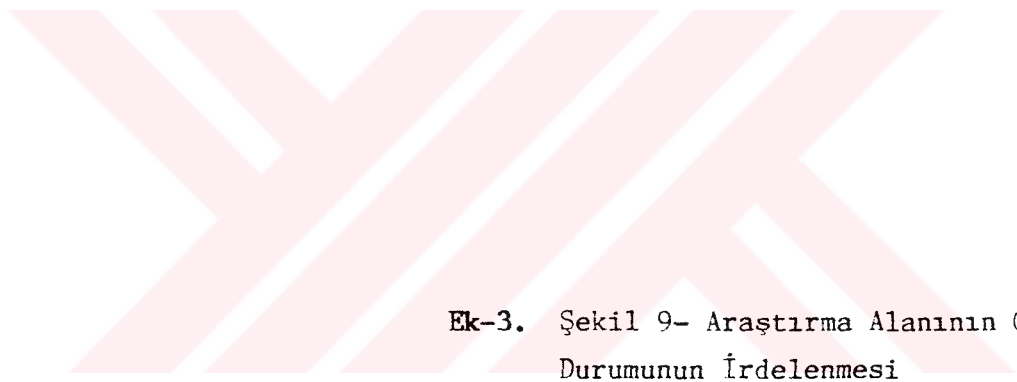
Fot.28- Beyazıt Kulesi'nden araştırma alanının genel görünümü.



Fot.29- Beyazıt Kulesi'nden İstanbul Üniversitesi bahçesinin genel görünümü.



Fot.30- Landmark niteliğindeki Beyazıt Kulesi.



Ek-3. Şekil 9- Araştırma Alanının Güncel Durumunun İrdelenmesi

